

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

**ΤΟΜΕΑΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ, ΡΩΜΑΪΚΗΣ,
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ**

ΠΜΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**"Η ΔΙΑΜΑΧΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ
ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Β' "**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ :ΜΙΧΑΗΛ Β. ΛΑΜΠΡΕΛΛΗΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΔΙΟΝΥΣΙΑ ΜΙΣΙΟΥ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2014

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΡΩΜΑΝΟΥ Β' ΜΕΧΡΙ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΤΣΙΜΙΣΚΗ	4
1.1.Ο θάνατος του Ρωμανού Β' και το πρόβλημα της διαδοχής	4
1.2. Ο Νικηφόρος Β' Φωκάς και οι αριστοκράτες	8
1.3. Η συνωμοσία κατά του Νικηφόρου Β' Φωκά και η άνοδος του Ιωάννη Τσιμισκή	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Β. Η ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΛΕΚΑΠΗΝΟΥ	13
2.1 Ο Βασίλειος Λεκαπηνός και τα μέτρα του για την ενίσχυση της εξουσίας	13
2.2 Η προετοιμασία της στάσης του Βάρδα Σκληρού	18
2.3 Στάση Βάρδα Σκληρού	20
2.4 Τα γεγονότα μέχρι το θάνατο του Βασιλείου Λεκαπηνού	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : Η ΑΝΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟ Β'	35
3.1 Στάση Βάρδα Φωκά και Βάρδα Σκληρού	35
3.2. Η πολιτική του Βασιλείου Β' έναντι των αριστοκρατών	44
3.3 Η στάση των Νικηφόρου Φωκά και Νικηφόρου Ξιφία	68
ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	73
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	75

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η παρούσα μελέτη γράφτηκε με στόχο να παρουσιάσει και να αναλύσει λεπτομερειακά τις διαμάχες που είχε ο Βασίλειος Β΄ με ορισμένους εκπροσώπους μεγάλων οικογενειών καταγομένων από την Μικρά Ασία, οι οποίοι κατείχαν μεγάλα στρατιωτικά αξιώματα και ανήκαν στη λεγόμενη βυζαντινή επαρχιακή αριστοκρατία.

Ο αγώνας του Βασιλείου Β' εναντίον των αριστοκρατών εξαιτίας των φιλοδοξιών που ήγειραν οι τελευταίοι για ανάρρηση στον αυτοκρατορικό θρόνο, αποτελεί ίσως τη σημαντικότερη πτυχή εξέτασης της πολιτικής που ακολούθησε ο αυτοκράτορας στα εσωτερικά ζητήματα που ο ίδιος αντιμετώπισε κατά της διάρκειας της μακρόχρονης βασιλείας του. Άλλωστε, οι διάφορες στάσεις επιφανών ανθρώπων που διεκδικούσαν την εξουσία του αυτοκράτορος, οι λεγόμενες "τυραννίδες" αποτελούσαν πολύ συχνό φαινόμενο στο Βυζάντιο.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να εκφράσω την απεριόριστη εκτίμησή μου για τους αξιότιμους καθηγητές και καθηγήτριες κ. Θεόδωρο Κορρέ, κα. Διονυσία Μισίου, κα. Πολυμνία Κατσώνη και κα. Αλκμήνη Σταυρίδου – Ζαφράκα, τους οποίους και ευχαριστώ θερμά για την εξαιρετική τους διδασκαλία κατά την διάρκεια των παραδόσεων των διαφόρων μαθημάτων του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών Βυζαντινής και Μεσαιωνικής ιστορίας.

Επιπλέον θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κυρία Διονυσία Μισίου για την ανάθεση της συγκεκριμένης εργασίας καθώς και την πολύτιμη καθοδήγησή της.

Επίσης θα ήθελα να εκφράσω την απεριόριστη ευγνωμοσύνη μου σε όλους τους συναδέλφους μου μεταπτυχιακούς φοιτητές καθώς και στις υπαλλήλους βιβλιοθηκονόμους του σπουδαστηρίου του τομέα Βυζαντινής και Μεσαιωνικής ιστορίας, για την αμέριστη βοήθεια και στήριξή τους όποτε το είχα ανάγκη.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για την συμπαράσταση και την υποστήριξή της τόσο κατά την εκπόνηση της μεταπτυχιακής μου εργασίας, όσο και κατά την διάρκεια των σπουδών μου γενικότερα.

Μιχαήλ Λαμπρέλλης,
Θεσσαλονίκη 2014

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από τα τέλη του 8^{ου} αιώνα φαίνεται πως στο Βυζάντιο αρχίζει να διαμορφώνεται δειλά δειλά μία νέα μορφή αριστοκρατίας, διαφορετική από την διαμορφωθείσα εκ της διευρυμένης συγκλητικής τάξεως αριστοκρατία της πρωτοβυζαντινής περιόδου¹ και η οποία είχε καταστραφεί κατά τον 7^ο αιώνα δεχόμενη συνεχόμενα και καίρια τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά πλήγματα².

Αυτή η καινούργια αριστοκρατία, συνδεδεμένη με την εμφάνιση επωνύμων, είχε ήδη κάνει την εμφάνισή της στα χρόνια των Ισαύρων με τρανό παράδειγμα τον γάμο της αδερφής της συζύγου του Κωνσταντίνου Ε' με τον γόνο μίας εκ των πρώτων αναδύομενων οικογενειών, τον Μιχαήλ Μελλισηνό³. Λόγω της ένδειας των πηγών δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι στην ίδια εκείνη εποχή (των Ισαύρων) είχε ήδη διαμορφωθεί στη συνείδηση του μέσου Βυζαντινού πολίτη η αριστοκρατία αυτή σαν υπάρχουσα κοινωνική τάξη. Κάτι τέτοιο φαίνεται να συμβαίνει, όπως προαναφέρθηκε, αργότερα.

Ένδειξη ύπαρξης ανώτερης κοινωνικής τάξης κατόχων μεγάλων κτημάτων συναντούμε στο κείμενο του Θεοφάνη και πιο συγκεκριμένα την εποχή της βασιλείας του Νικηφόρου Α' και αμέσως μετά τον τερματισμό της εξέγερσης του Βαρδάνη Τούρκου, οπότε *ο αυτοκράτορας αφορμής δραζάμενος πάντας των θεμάτων άρχοντας και κήτορας, τινάς δε και εκ βασιλίδος πόλεως ηγμαλώτευσεν*⁴.

Στην περίοδο της βασιλείας του Μιχαήλ Β' η αριστοκρατία φαίνεται να είχε ήδη αποκτήσει δύναμη τέτοια, ώστε να παρουσιάζονται κρούσματα ανυπακοής ακόμη και προς τον ίδιο τον Αυτοκράτορα⁵. Την έξαρση αυτή της αριστοκρατίας προσπάθησε να καταπολεμήσει ανεπιτυχώς ο γιος και διάδοχος του Μιχαήλ Β' Θεόφιλος⁶.

---

¹ Για την πρωτοβυζαντινή αριστοκρατία βλ. Ι. Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Α' 718-721.

² Τ.Κ. Λουγγής, Δοκίμιο 141-145.

³ Rochow, Konstantin V 11-12-Leon Bard. 359.22-360.2: "Επελέξατο Θεόδοτος υιόν Μιχαήλ πατρικίου του Μελλισινού συγγάμβρου όντος Κωνσταντίνου του βασιλέως του Καβαλλινού κατά την τρίτην αυτού γυναίκα"

⁴ Θεοφάνης 480.1-3.

⁵ Β. Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 30-31-Τ.Κ. Λουγγής Δοκίμιο 205 κ.ε..

⁶ Β. Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 34-42-Τ.Κ. Λουγγής, Δοκίμιο 207 με παραπομπές σε χωρία πηγών.

Κοιτίδα της αναδύομενης αριστοκρατίας υπήρξε αρχικά το βυζαντινό θέμα της Παφλαγονίας⁷ όπου είχαν κτήματα οικογένειες κυρίως αρμένικης καταγωγής⁸ μιας και πολλοί Αρμένιοι λόγω της καταπίεσής τους από τους Άραβες κατέφευγαν από τον 8^ο αιώνα στο Βυζάντιο, κατατασσόμενοι στον βυζαντινό στρατό⁹.

Επί Μιχαήλ Γ΄ οι Αρμενοπαφλαγόνες αριστοκράτες επανακάμπτουν και εμφανίζονται και πάλι πανίσχυροι¹⁰, ενώ τότε αναδεικνύονται για πρώτη φορά στις πηγές οι Δούκες, η σημαντικότερη δηλαδή αρμενοπαφλαγονική –κατά τις επικρατέστερες απόψεις- αριστοκρατική οικογένεια¹¹.

Την επιθετική προς τους αρμενοπαφλαγόνες αριστοκράτες τακτική του Θεοφίλου, συνέχισαν οι δύο πρώτοι αυτοκράτορες της μακεδονικής δυναστείας Βασίλειος Α΄ και Λέων ΣΤ΄ οι οποίοι ανέδειξαν ως αντίβαρο στην αρμενοπαφλαγονική αριστοκρατία, κάποιους νέους αξιωματούχους από τις περιοχές της Καπαδοκίας και του Χαρσιανού¹². Κυριότερες από τις οικογένειες αυτές ήταν οι Φωκάδες και οι Μαλεινοί. Οι πρώτοι κατάγονταν από την Καπαδοκία και οι δεύτεροι από το Χαρσιανόν.

Απόδειξη του παραγκωνισμού των αρμενοπαφλαγονών αριστοκρατών και δη της οικογένειας των Δουκών υπήρξε η αποστασία που διέπραξε εναντίον του Λεόντος ΣΤ΄ ο Ανδρόνικος Δούκας¹³.

Η τακτική της δημιουργίας αντιβάρου στην υπέρμετρη αύξηση συγκεκριμένων αριστοκρατικών οικογενειών με την προώθηση άλλων, συνεχίστηκε κατά την εποχή της βασιλείας του Ρωμανού Α΄ Λεκαπηνού ο οποίος προώθησε τις οικογένειες των Αργυρών¹⁴ οι οποίοι ,αν και κατάγονταν από το Χαρσιανόν¹⁵, εν τούτοις είχαν αναδειχθεί πολεμώντας μαζί με την αρμενοπαφλαγονική οικογένεια των Δουκών¹⁶ αλλά και τους Παφλαγόνες επίσης Κουρκούες¹⁷. Ωστόσο, παρατηρούμε ότι

⁷ Για το θέμα Παφλαγονίας βλ. Μικρά Ασία των Θεμάτων 275-285.

⁸ Για τους Αρμένιους P.Charanis, Armenians 14-26.

⁹ C.Setippani, Continuite des elites 142-146, 221-224, 326, 39, 390-392 – I.Brouselle, L' integration des Armeniens 43-54-X.Μπαρτικιάν, Αρμενοβυζαντινά 37.

¹⁰ Τ.Κ.Λουγγής, Δοκίμιο 77-81, Β.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 57-58.

¹¹ Για τις απόψεις περί προέλευσεως των Δουκών D.Polemis, Doukai 5-6- D.Potache, Charsianon 111 σημ. 5 που πιστεύει ότι οι Δούκες κατάγονταν από το Χαρσιανόν - ODB 1, DOUKAI, 655. Ο πρώτος Δούκας εμφανίζεται στις πηγές το 843/844 στον πόλεμο εναντίον των Παυλικιανών μαζί με τον Λέοντα Αργυρό.

¹² Β.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 57-70.

¹³ Βλ.Συν. Θεοφ. 371-373-Ι.Σκυλ. 186-187, Κ.Μπουρδάρη, Καθοσίωσις και τυραννίς 51-54.

¹⁴ Β.Βλυσίδου, αριστοκρατικές οικογένειες 88-89-Ι.Σκυλ. 213.61-64 ο Ρωμανός Λεκαπηνός πάντρεψε την κόρη του Αγαθή με τον Ρωμανό Αργυρό.

¹⁵ J.F.Vannier, Αργυροί 16 και 19 σημ. 1.

¹⁶ Β.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 70-71.

η εμπιστοσύνη του αυτοκράτορα προς τους Αργυρούς προδόθηκε, καθώς ο Μαριανός Αργυρός συμμετείχε στη συνωμοσία που οδήγησε στην ανατροπή του¹⁸. Πιθανότατα αυτός να ήταν ένας από τους λόγους που οδήγησαν τον μετέπειτα αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Ζ΄ Πορφυρογέννητο, να δώσει ξανά "ψήφο εμπιστοσύνης" στους Αργυρούς (που είχαν αποτελέσει αρχικά στήριγμα ,μέσω μάλιστα επιγαμίας, του επίδοξου δημιουργού νέας δυναστείας, Ρωμανού Α΄ Λεκαπηνού, παράλληλα με τους κλασικούς ευνοούμενους της μακεδονικής δυναστείας Φωκάδες και Μαλεϊνούς¹⁹. Μετά την πτώση του Ρωμανού παρατηρείται πλήρης κυριαρχία των Φωκάδων στον στρατό²⁰.

Παρά τις πιθανές εκ νέου προσπάθειες δημιουργίας ενός αντιπάλου δέους, αυτήν τη φορά κόντρα στην υπέρμετρη αύξηση της ισχύος των Φωκάδων, όπως π.χ αναγνωρίζει η Βασιλική Βλυσίδου²¹ στην ανάδειξη της οικογένειας των Σκληρών²² αλλά και αυτής των Βαλαντίων, εν τούτοις οι Φωκάδες, όπως αποδεικνύεται από τα γεγονότα (π.χ. ανάκτηση Κρήτης από Νικηφόρο Φωκά), εμφανίζονται ακόμη δυνατότεροι την περίοδο της βασιλείας του Ρωμανού Β΄.

Η συγκεκριμένη εργασία πραγματεύεται γεγονότα που έχουν να κάνουν με την περίοδο του Βασιλείου Β΄ και ως εκ τούτου κρίθηκε σκόπιμο να παρουσιαστεί η γενικότερη κατάσταση της αυτοκρατορίας την περίοδο εκείνη.Γι' αυτόν τον λόγο επιχειρείται στην αρχή η παράθεση του ιστορικού πλαισίου της περιόδου από το θάνατο του Ρωμανού Β' μέχρι και το θάνατο του Ιωάννη Τσιμισκή.

Ακολούθως η μελέτη εισέρχεται στην περίοδο που το κράτος διοικούνταν ουσιαστικά από τον παρακοιμώμενο Βασίλειο Λεκαπηνό.Αυτή είναι και η εποχή κατά την οποία εκδηλώνεται η πρώτη μεγάλη αριστοκρατική "τυραννίδα"της εποχής , η πρώτη στάση του Βάρδα Σκληρού, της οποίας τα γεγονότα εξιστορούνται αναλυτικά.

Έπειτα γίνεται εκτενής αναφορά στα γεγονότα μεταξύ της στάσης του Βάρδα Σκληρού και της απομάκρυνσης του Βασιλείου Λεκαπηνού από τον Βασίλειο Β΄ .Η μελέτη επικεντρώνεται στα τεκταινόμενα κατά τις διπλωματικές αποστολές μεταξύ

---

¹⁷ I.Σκυλ.217 -218 –Κ.Μπουρδάρα Καθοσίωσις και τυραννίς 71-72 ο δομέστιχος των σχολών Ιωάννης Κουρκοῦας κατέπνιξε ανταρσία κατά του Ρωμανού Α΄ στη Χαλδία.

¹⁸ Κ.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 74-76-I.Σκυλ. 235.61-66.

¹⁹ Β.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 109.

²⁰ Η Μικρά Ασία των θεμάτων 81-Β.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 109.

²¹ Β.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 110.

²² Για την καταγωγή των Σκληρών βλ. Seibt, Die Skleroi 20 που υποστηρίζει την εκδοχή της καταγωγής τους από το θέμα Σεβαστείας και P.Lemerle, Chron.Monemvasie 10 που υποστηρίζει την εκδοχή της καταγωγής τους από την Μικρά Αρμενία.

του Βυζαντίου και των Αράβων στους οποίους είχε καταφύγει ο στασιαστής. Από την μαρτυρία του Άραβα απεσταλμένου Ibn Shahram μας παρέχονται πολλές πληροφορίες, για την πολιτική κατάσταση που επικρατούσε την εποχή εκείνη στην Κωνσταντινούπολη και ιδίως την σύγκρουση του Βασιλείου Β' με τον αριστοκράτη παρακοιμώμενο Βασίλειο Λεκαπηνό που ασκούσε ως τότε τη διοίκηση του κράτους και η οποία οδήγησε τον αυτοκράτορα στην απομάκρυνση του ως τότε πανίσχυρου αριστοκράτη αξιωματούχου και στην ανάληψη εξ' ολοκλήρου των ηνίων της αυτοκρατορίας στα χέρια του.

Η συνέχεια της εργασίας πραγματεύεται τα γεγονότα που αφορούν την ώριμη περίοδο της βασιλείας του Βασιλείου Β' και συγκεκριμένα την επανάσταση των Βάρδα Φωκά και Βάρδα Σκληρού, αλλά και στην γενικότερη πολιτική του αυτοκράτορα εναντίον των αριστοκρατών. Μέσα από αναλυτική αναφορά στην τύχη των μελών της παραδοσιακής αριστοκρατίας ανά οικογένεια, επιχειρείται η αναλυτική κατανόηση της διαχείρισής τους από τον Βασίλειο, αλλά και πώς αυτή η περίοδος σημάδεψε την μετέπειτα πορεία τους στη βυζαντινή κοινωνία. Επιπλέον, με την παράθεση συγκεκριμένων παραδειγμάτων οικογενειών που διέπρεψαν από την συγκεκριμένη εποχή κι έπειτα εξηγείται η διαμόρφωση μίας ανανεωμένης από τον ίδιο τον Βασίλειο αριστοκρατίας.

Το τέλος της μελέτης πραγματεύεται την στάση των Νικηφόρου Φωκά και Νικηφόρου Ξιφία καθώς και στο τι σηματοδοτούσε η εξέλιξη αυτή για το Βυζάντιο των επόμενων χρόνων.

Κλείνοντας την εισαγωγή μου θα ήθελα να τονίσω ότι η επιλογή του θέματός της έγινε με γνώμονα τις μεγάλες συνέπειες που οι επαναστάσεις και ο εμφύλιος πόλεμος μεταξύ των αριστοκρατών είχαν για την αυτοκρατορία. Από αυτές τις συνέπειες άλλες ήταν θετικές, όπως ο εκχριστιανισμός των Ρώσων και άλλες αρνητικές όπως η αδυναμία του Βυζαντίου, που προκάλεσε τις φιλοδοξίες των Βουλγάρων.

Τέλος θα ήθελα να αναφέρω τις κυριότερες πηγές για την σύνθεση της εργασίας.

Βασικότερη από όλες ήταν η "Σύνοψις ιστοριών" του Ιωάννη Σκυλίτζη, πηγή του 11^{ου} αιώνα, που καλύπτει τα γεγονότα από το θάνατο του Νικηφόρου Α' ως και το τέλος της βασιλείας του Μιχαήλ ΣΤ'.

Η "Επιτομή ιστοριών" του Ιωάννη Ζωναρά, ένα έργο του 12^{ου} αιώνα γραμμένο σε δεκαοκτώ βιβλία που περιγράφουν γεγονότα από κτήσεως κόσμου έως το θάνατο του Αλεξίου Α' Κομνηνού (1118), επίσης με βοήθησε σημαντικά.

Πολύ σημαντική επίσης βοήθεια στην έρευνά μου προσέφερε η “Χρονογραφία” του Μιχαήλ Ψελλού, έργο του 11^{ου} αιώνα όπου περιγράφονται γεγονότα των ετών από το 976 έως και το 1078 .

Επιπλέον ,χρησιμοποιήθηκαν και κάποιες πηγές ξένης προελεύσεως με κυριότερη το αραβικής προελεύσεως Χρονικό του Yahya Ibn Said, Μελχίτη ιατρού από την Αντιόχεια που έζησε τον 11^ο αιώνα, το οποίο καλύπτει χρονικά την περίοδο μεταξύ των βασιλείων των Νικηφόρου Α’ και Νικηφόρου Γ’ .

Ο ιρανικής καταγωγής Abu shuja Rudhrawari (Al Rudhrawari) , πηγή του 11^{ου} αιώνα καλύπτει χρονικά την περίοδο μεταξύ των ετών 980 και 1003. Ο αρμένικης καταγωγής Αριστάκης από τη Λαστιβέρτη , ιστορικός που έζησε τον 11^ο αιώνα, καλύπτει χρονικά την περίοδο ενδιαφέροντος της εργασίας , γι ‘ αυτό και εξετάστηκε .

Τα κυριότερα βοηθήματα που χρησιμοποιήθηκαν είναι η "βυζαντινή εποποιία" του Gustave Schlumberger(1905), το βιβλίο "Καθοσίωσις και τυραννίς" της Καλλιόπης Μπουρδάρα(1981), το βιβλίο "Pouvoir et constetations a Byzance (963-1210)" του J.C. Cheynet(1996), το βιβλίο της Βασιλικής Βλυσίδου "Αριστοκρατικές οικογένειες και εξουσία 9ος – 10ος αιώνας"(2001), το άρθρο του J.C. Cheynet με τίτλο "Basil and Asia Minor"(2002) , το βιβλίο " Basil II and the governance of Empire "της Cathrine Holmes (2005) και το βιβλίο "Αυτοκρατορική εξουσία και πολιτική πρακτική" της Ειρήνης Χρήστου(2008) .Επίσης χρησιμοποιήθηκαν σε μεγάλο βαθμό τα ιστορικά εγχειρίδια των Ιωάννη Καραγιαννόπουλου και Αικατερίνης Χριστοφιλοπούλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΡΩΜΑΝΟΥ Β' ΜΕΧΡΙ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΤΣΙΜΙΣΚΗ

1.1.0 θάνατος του Ρωμανού Β' και το πρόβλημα της διαδοχής

Στις 15 Μαρτίου του έτους 963 απεβίωσε σε ηλικία 24 ετών και κάτω από αδιευκρίνιστα και αμφιλεγόμενα αίτια²³ ο αυτοκράτορας Ρωμανός Β'. Κατά την περίοδο της βασιλείας του συγκεκριμένου αυτοκράτορα σημειώθηκαν πολλά άξια λόγου γεγονότα, τόσο στις εξωτερικές υποθέσεις του κράτους, όσο και στα εσωτερικά.

Σημαντικότερο γεγονός κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Ρωμανού Β' αποτέλεσε αναμφίβολα η ανακατάληψη της Κρήτης το 961. Η μεγαλόνησος, κατελιημμένη από τους Άραβες της Ισπανίας, με επικεφαλής τον Abu Hafs, σε χρονολογία που δεν έχει προσδιορισθεί ακριβώς, σίγουρα πάντως κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Μιχαήλ Β' (820-829)²⁴, είχε καταστεί κατ' επανάληψιν αδύνατο να λυτρωθεί, καθώς επανηλειμμένες βυζαντινές προσπάθειες για την ανακατάληψη του νησιού έπεσαν στο κενό²⁵.

Η αραβοκρατία στην Κρήτη είχε εξελιχτεί σε μέγιστη "πληγή" του βυζαντινού κράτους λόγω κυρίως της πειρατικής δράσης των Αράβων που δημιουργούσε απίστευτα προβλήματα στους Βυζαντινούς ναυτικούς. Έτσι, το 961, οργανώθηκε από τον παρακοιμώμενο Ιωσήφ Βρίγγα και εκτελέστηκε με απaráμιλλη στρατηγική τακτική από τον στρατηγό και μετέπειτα αυτοκράτορα Νικηφόρο Φωκά²⁶, η

²³ Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2, 115σημ.7-Ι.Καραγιαννόπουλος Ιστορία βυζ. κράτους Β' 391 - Ι.Σκυλ 253.33-35 -Ι.Ζωναράς 493 -Λέων Διακ. 30.12 κ.ε. όπου ως πιθανοί λόγοι θανάτου αναφέρονται είτε η γεμάτη καταχρήσεις ζώη, είτε ο δηλητηριασμός είτε (σύμφωνα με τον Λέοντα Διάκονο) ο τραυματισμός κατά το κυνήγι ελαφιού.

²⁴ Για τη χρονολόγηση της αραβικής κατάκτησης της Κρήτης Ν.Παναγιωτάκης "Ζητήματα τινά της κατακτήσεως της Κρήτης υπό των Αράβων", Κρητικά χρονικά 15-16 (1962), τευχος 2° σελ 9-41.

²⁵ Σχετικά με τις αποτυχημένες απόπειρες ανακατάληψης της Κρήτης βλ: Για τις εκστρατείες ήδη επί Μιχαήλ Β', δηλαδή αυτές των :1)Φωτεινού και Δαμιανού 2)Κρατερού και 3) Ωορύφα βλ. Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ.κράτους Β'239-241και Ι.Σκυλ. 43.54-44.76 (εκστρατεία Φωτεινού και Δαμιανού),45.1-28(εκστρατεία Κρατερού) και 46.29-34(εκστρατεία Ωορύφα).Σχετικά με τις κατοπινές εκστρατείες δηλαδή :1) του λογοθέτη Θεόκτιστου (επί Μιχαήλ Γ') βλ. D.Tsoungarakis ,Byzantine Crete 46-48 με πλήρη βιβλιογραφία 2)για την οργανωθείσα αλλά ματαιωθείσα λόγω του επικεφαλής της μάγιστρον Βάρδα εκστρατεία του 866,Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία Βυζαντινού Κράτους Β'267,για την εκστρατεία του Ιμερίου το 911 βλ. R.J.H.Jenkins ,Cretan expedition 277-281,για την εκστρατεία υπό τον πατρίκιο Γογγύλη βλ. Ι.Σκυλ.245.35 κ.ε.

²⁶ Για την τακτική του Νικηφόρου Φωκά κατά την απόβαση στην Κρήτη Α.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β' 112-113. Γενικά για τα γεγονότα Ι. Σκυλ. 249-250 και Ι. Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ.κράτους 384-388.

εκστρατεία που θα έφερνε τη λύτρωση της Κρήτης από την πολυετή σκλαβιά της. Αυτή ήταν η κυριότερη επιτυχία του βυζαντινού κράτους επί βασιλείας Ρωμανού Β'. Ακολούθησαν και αντεπιθετικού χαρακτήρα επιχειρήσεις στα αραβικά εδάφη της Ανατολής και πάλι υπό την ηγεσία του Νικηφόρου Φωκά²⁷.

Στα εσωτερικά του κράτους ο αυτοκράτορας Ρωμανός είχε μεριμνήσει για την προστασία της στρατιωτικής έγχειας ιδιοκτησίας, ώστε η τελευταία να παραμείνει στα χέρια των στρατιωτών που είχαν υποχρέωση στρατιωτικής υπηρεσίας. Έτσι το 962 εξέδωσε σχετική Νεαρά²⁸. Επίσης ο αυτοκράτορας φρόντισε να διευθετήσει το ζήτημα της προστασίας της περιουσίας των ελεύθερων μικρογαιούχων με νομοθεσία που είχε αναδρομική ισχύ (για τα κτήματα που είχαν αγορασθεί από τους δυνατούς) κρατώντας όμως και τις ισοροπίες ως προς τους αγοραστές της περιόδου 927-945²⁹. Για την περίοδο μετά το 945 η νομοθεσία ήταν αμείλικτη και προέβλεπε επιστροφή των κτημάτων στους μικρογαιούχους άνευ επιστροφής του τιμήματος με το οποίο αγοράσθηκαν, επικυρώνοντας έτσι ουσιαστικά την σχετική διάταξη της νομοθεσίας του Κωνσταντίνου Ζ' ³⁰.

Η μέριμνα του αυτοκράτορα για τους αδυνάτους, φάνηκε να δυσαρεστεί κάποιους δυνατούς που κατά τον Σκυλίτζη οργάνωσαν συνωμοσία για την ανατροπή του αυτοκράτορα. Πρωταίτιοι της συνωμοσίας αυτής ήταν ο μάγιστρος Βασίλειος Πετεινός, οι πατρίκιοι Πασχάλιος και Βάρδας και ο Νικόλαος Χαλκούτζης. Η συνωμοσία αποκαλύφθηκε και οι συνωμότες εξορίστηκαν και αναγκάστηκαν να περιβληθούν το μοναχικό ένδυμα, όμως μετά από λίγο καιρό η εξορία τους ανακλήθηκε από τον Ρωμανό.³¹

Ο θάνατος του Ρωμανού Β' αποτέλεσε το έναυσμα για έριδες ανάμεσα στους επίδοξους διαδόχους του, καθώς οι εστεμμένοι γιοι του Ρωμανού Βασίλειος και Κωνσταντίνος, ήταν ακόμη νήπια.³² Οι δύο κύριοι ανταγωνιστές για την εξουσία ήταν από την μία ο παρακοιμώμενος Ιωσήφ Βρίγγας, ο οποίος είχε αναλάβει ουσιαστικά εξ' ολοκλήρου τη διακυβέρνηση του κράτους εν λευκώ από τον Ρωμανό

²⁷ I.Σκυλ. 252-253 -I.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β'388.

²⁸ Βλ. το κείμενο της Νεαράς Ν. Svoronos, Les Nouvelles 148-150 και για το περιεχόμενό της I.Καραγιαννόπουλος Ιστορία βυζ. κράτους Β'-P. Lemerle, The agrarian history 127-128.

²⁹ I.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 389.

³⁰ I.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 380-381.

³¹ I.Σκυλ.250.62-251.78- I.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β'390-391.

³² Οι γιοι του Ρωμανού Β' είχαν στεφθεί ήδη συμβασιλείς από τον πατέρα τους, ο μὲν Βασίλειος το Πάσχα του 960 και ο δε Κωνσταντίνος έναν χρόνο αργότερα (I.Σκυλ.248.96-4 - Αικ.Χριστοφιλοπούλου Ιστορία Β'2 116 -Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Αντιβασιλεία 62).Ο Βασίλειος είχε γεννηθεί το 958 και ο Κωνσταντίνος το 960.

Β' ³³ και συνέχιζε να την διατηρεί και μετά το θάνατο του τελευταίου³⁴, αλλά και ο στρατηγός - απελευθερωτής της Κρήτης Νικηφόρος Φωκάς από την άλλη.

Αρχικά ο Φωκάς ,ερχόμενος στην Κωνσταντινούπολη τον Απρίλιο του 963 ύστερα από συνεννόηση με την Θεοφανώ ,κατά τον Σκυλίτζη³⁵ ,είχε προσπαθήσει να πείσει τον Βρίγγα ότι σκόπευε να γίνει μοναχός και ότι δεν είχε βλέψεις για τον αυτοκρατορικό θρόνο³⁶.Στη συνέχεια , κατά τη διήγηση του Λέοντος Διακόνου, ο Νικηφόρος Φωκάς με παρέμβαση του πατριάρχη Πολυεύκτου , στον οποίο είχε απευθυνθεί , ανακηρύχτηκε από τη σύγκλητο αρχιστράτηγος της Ανατολής³⁷.

Αφού ο Φωκάς έφυγε από την Κωνσταντινούπολη για την ανάληψη των καθηκόντων του, ο Βρίγγας εξοργισμένος από την εξέλιξη των γεγονότων προσπάθησε να προσεταιριστεί επιφανείς στρατηγούς(Μαριανό Αργυρό, Ιωάννη Τσιμισκή) τάγοντάς τους το θρόνο³⁸,με σκοπό να κινηθεί εναντίον του Φωκά,χωρίς όμως επιτυχία.Τα σχέδια του παρακοιμώμενου έγιναν γνωστά στον αρχιστράτηγο της Ανατολής, που αποφάσισε να κινηθεί εναντίον του Βρίγγα στην Κωνσταντινούπολη,αφού πρώτα αναγορεύτηκε αυτοκράτορας από τα στρατεύματά του στις 2 Ιουλίου του 963³⁹

Εν τέλει,ο Φωκάς στέφθηκε αυτοκράτορας στις 16 Αυγούστου του 963⁴⁰ ,έχοντας την υποστήριξη αφενός μεν της χήρας του Ρωμανού Β', Θεοφανούς⁴¹, ως επιτρόπου ή συμβασιλέως των δύο ανήλικων γιων της Βασιλείου και Κωνσταντίνου⁴², αφετέρου δε του στρατού, εντός του οποίου είχε τεράστιο έρεισμα με επιφανείς αριστοκράτες στρατηγούς να τάσσονται στο πλευρό του⁴³ .Προφανώς έβλεπαν στο πρόσωπο του Φωκά τον αριστοκράτη που πιθανόν να άνοιγε και για αυτούς το δρόμο προς τον αυτοκρατορικό θρόνο στο μέλλον.

Επιπλέον τύγχανε της στήριξης και του δυσαρεστημένου από τον παραγκωνισμό του προς όφελος του Βρίγγα, πρώην "πρωθυπουργού" του κράτος, Βασιλείου

³³ Α.Μαρκόπουλος, Ιωσήφ Βρίγγας 95-Ι.Σκυλ.248.5 κ.ε.

³⁴ Α.Μαρκόπουλος, Ιωσήφ Βρίγγας 102

³⁵ Ι.Σκυλ.254.47-48: "είσισιν ο Φωκάς Νικηφόρος κελεύσει της δεσποίνης..."

³⁶ Ι.Σκυλ. 58-59 "ως την των μοναχών ασπαζόμενος πολιτείαν πάλαι αν περιεβάλετο το σχήμα..."

³⁷ Λέων Διακ.34.6-9

³⁸ Λέων Διακ. 37-38

³⁹ Ι.Σκυλ.256.8-10-Λέων Διακ. 37.1-14-Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. Κράτους Β' 392

⁴⁰ Αικ.Χριστοφιλοπούλου Ιστορία Β'2 118.Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ.κράτους Β' 393-Ι.Σκυλ258.57-259.64, Κ.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 81-84.

⁴¹ Ι.Σκυλ254.47-49-Ι.Ζωναράς 474.23-25 ισχυρίζονται ότι η ίδια η Θεοφανώ κάλεσε τον Φωκά στην Κωνσταντινούπολη.Ι.Σκυλ. 257.11-13 προχωράει ένα βήμα παραπάνω λέγοντας ότι η Θεοφανώ και ο Φωκάς είχαν ήδη δεσμό όταν ο τελευταίος ήρθε στην Κωνσταντινούπολη: "Και εις μεν ο λόγος φέρεται ούτως , έτερος δε ,οκαι δοκών αληθέστερος ,ως πολύν ώδινε χρόνον την της βασιλείας επιθυμίαν , και ου τοσούτον αυτόν ο ταύτης έρωσ εξέφλεγεν ..."- Yahya I 788

⁴² Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Αντιβασιλεία 62-64 η συγγραφέας εκφράζει την αβεβαιότητά της σχετικά με την ακριβή ιδιότητα της Θεοφανούς,αν ήταν δηλαδή επιτροπος ή συμβασιλευς των γιων της .

⁴³ Ι.Σκυλ.256, Λέων Διακ. 431 αναφέρονται ως υποστηρικτές του Φωκά οι Ρωμανός Κουρκούας, Νικηφόρος Εξακιονίτης και Ιωάννης Τσιμισκής.

Λεκαπηνού⁴⁴. Η διαμάχη του Ιωσήφ Βρίγγα με τον Νικηφόρο Φωκά δημιούργησε διαφωνίες ανάμεσα σε κάποιους ερευνητές, σχετικά με το κατά πόσο ήταν μία διαμάχη μεταξύ κεντρικής εξουσίας και αριστοκρατίας ή όχι. Με την πρώτη εκδοχή, δηλαδή της ύπαρξης διαμάχης μεταξύ της κεντρικής εξουσίας (αντιπροσωπευόμενης από τον Ιωσήφ Βρίγγα) και της αριστοκρατίας (με εκπρόσωπο τον Φωκά) συντάσσονται ο Αθανάσιος Μαρκόπουλος και η Ειρήνη Χρήστου⁴⁵. Αντίθετα, η Αικατερίνη Χριστοφιλοπούλου δεν διαβλέπει κάτι τέτοιο⁴⁶. Προσωπική μου άποψη είναι ότι εφόσον ο Νικηφόρος Φωκάς είχε την στήριξη της ίδιας της μητέρας και επιτρόπου ή συμβασιλέως των δύο ανήλικων αυτοκρατόρων Θεοφανούς(η οποία αν μη τι άλλο ανήκε στην κεντρική εξουσία), ο Ιωσήφ Βρίγγας πρέπει αυτόματα να αποκλειστεί από τον τίτλο του εκπροσώπου της κεντρικής εξουσίας και του προστάτη των δύο ανήλικων αυτοκρατόρων. Μπορεί ο ίδιος να ήταν ευνούχος και να μην μπορούσε να γίνει αυτοκράτορας, όμως αν μη τι άλλο φοβόταν ότι θα έχανε τη διακυβέρνηση του κράτους που ουσιαστικά κατείχε. Επομένως, κατά τη γνώμη μου λειτουργεί κυρίως προς ιδίον όφελος και όχι τόσο προς όφελος των ανήλικων αυτοκρατόρων. Στοχεύει στην παραμονή του στην εξουσία ή τουλάχιστον σε υψηλό αξίωμα. Μάλιστα, δεν δίστασε μέσα στην αγωνία του να βρει συμπαραστάτες στον αγώνα έναντι του επερχόμενου Φωκά, να τάξει το θρόνο σε άλλους αριστοκράτες όπως τον Μαριανό Αργυρό και τον Ιωάννη Τσιμισκή. Επομένως διακρίνω καθαρά προσωπικά κίνητρα πίσω από τις ενέργειες του Ιωσήφ Βρίγγα.

1.2 Ο Νικηφόρος Β' Φωκάς και οι αριστοκράτες

Ο νέος αυτοκράτορας Νικηφόρος Β', όπως ονομάστηκε, νυμφεύθηκε την χήρα του Ρωμανού Β' Θεοφανώ στις 20 Σεπτεμβρίου 963⁴⁷, σε μία προφανή προσπάθεια ενίσχυσης της θέσης του. Κατά τη διάρκεια της εξάχρονης διακυβέρνησης του Νικηφόρου Φωκά ο βυζαντινός στρατός επιδόθηκε σε συνεχείς πολεμικές αναμετρήσεις απέναντι στους Άραβες, από τους οποίους υπέστη μεν ήττα στη Σικελία το 964-965⁴⁸, κατανίκησε όμως στο ανατολικό σύνορο με διαδοχικές εκστρατείες οι οποίες απέφεραν ως σημαντικότερες επιτυχίες την άλωση της Ταρσού, την απελευθέρωση της Κύπρου αλλά και την κατάκτηση πολλών περιοχών στη

---

⁴⁴ Λέων Διακ.47.2-5 –Ι.Σκυλ.257.35-258.40. Ο Ιωσήφ Βρίγγας είχε αναδειχθεί αρχικά επί Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, όταν ο τελευταίος του είχε αναθέσει την φροντίδα του γιου του Ρωμανού Β', αφαιρώντας την από τον ευνοούμενό του παρακοιμώμενο Βασίλειο Λεκαπινό, δυσσαρεστημένος από την συμπεριφορά και την ολοένα αυξανόμενη δύναμή του, (Συν. Θεοφ.445.6-7- Ε.Χρήστου, Αυτοκρατορική εξουσία 160). Όταν ο Ρωμανός έγινε αυτοκράτορας προχώρησε ένα βήμα παραπάνω και έκανε τον Βρίγγα παρακοιμώμενο, παραδυναστεύοντα και πρώτο της συγκλήτου, αναθέτοντάς του την εξουσία του κράτους (Ε.Χρήστου, Αυτοκρατορική εξουσία 229-230. Για τον ρόλο του παραδυναστευόντος συνολικά στο Βυζάντιο βλ. Ε.Χρήστου, Αυτοκρατορική εξουσία 19-23).

⁴⁵ Α.Μαρκόπουλος, Ιωσήφ Βρίγγας 106-Ε.Χρήστου, Αυτοκρατορική εξουσία 238-239

⁴⁶ Αικ. Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β' 2 111

⁴⁷ Ι.Σκυλ.260.73-74.

⁴⁸ Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 394-395 -Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β' 2 127-Ι. Σκυλ.267.63 κ.ε..

Συρία, την Παλαιστίνη και τη Φοινίκη⁴⁹. Μάλιστα με κατοπινή εκστρατεία (969) καταλήφθηκε και η Αντιόχεια⁵⁰.

Αλλά και οι βυζαντινοβουλγαρικές σχέσεις την περίοδο της διακυβέρνησης του Φωκά δεν ήταν ατάραχες. Ο αυτοκράτορας κακομεταχειρίστηκε⁵¹ τους Βούλγαρους απεσταλμένους που ζητούσαν την καταβολή της ετήσιας χρηματικής χορηγίας που είχε συμφωνηθεί από το 927 επί Ρωμανού Α΄⁵² και αρνήθηκε την καταβολή της. Επίσης, το 967 οργάνωσε και ξεκίνησε εκστρατεία εναντίον της Βουλγαρίας, την οποία όμως δεν ολοκλήρωσε, διστάζοντας να προελάσει στο δύσβατο έδαφος της, προωθώντας αντ' αυτού τους Ρώσους του ηγεμόνος Σβιατοσλάβου⁵³. Τεταμένες ήταν αυτήν την περίοδο και οι σχέσεις της Βυζαντινής αυτοκρατορίας με τη Δύση. Κατόπιν της προελάσεως του Γερμανού αυτοκράτορος Όθωνος στις βυζαντινές κτήσεις της κάτω Ιταλίας και ενώ αμοιβαίες προσπάθειες προσέγγισης των δύο πλευρών μέσω επιγαμίας βρίσκονταν σε εξέλιξη, ο Γερμανός αυτοκράτορας επιτέθηκε ανεπιτυχώς στην πόλη του Μπάρι τον Μάρτιο του 968. Το ίδιο έτος, ο απεσταλμένος του Όθωνος Λιουτπράνδος της Κρεμόνας, που είχε έρθει στην Κωνσταντινούπολη για την συμφωνία σύναψης επιγαμίας, ισχυρίστηκε κακή συμπεριφορά των Βυζαντινών και του αυτοκράτορος Νικηφόρου απέναντί του. Κατόπιν τούτων των εξελίξεων, ο πόλεμος συνεχίστηκε καθ' όλη τη διάρκεια της βασιλείας του Νικηφόρου⁵⁴.

Στα εσωτερικά, ο Νικηφόρος Φωκάς, που σαν πρωθυπουργό εμπιστεύτηκε όπως ήταν φυσικό τον Βασίλειο Λεκαπηνό αντί του εχθρού του Ιωσήφ Βρίγγα, έδωσε προτεραιότητα στην ισχυροποίηση του βυζαντινού στρατού, ανεχόμενος όμως παράλληλα και παρανομίες που διέπρατταν στρατιώτες σε βάρος των πολιτών⁵⁵.

---

⁴⁹ Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ.Κράτους β' 396-398 -Α.Χριστοφιλοπούλου Ιστορία Β2' 124-127.

⁵⁰ Ι.Καραγιαννόπουλος Ιστορία βυζ.κράτους Β' 403-404.

⁵¹ Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 400-401-Α.Χριστοφιλοπούλου Ιστορία Β'2 93.

⁵² Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β'363 και σημ. 379-Αικ.Χριστοφιλοπούλου Ιστορία Β'2 93.

⁵³ Ι.Καραγιαννόπουλος Ιστορία βυζ. Κράτους Β' 400-401 -Αικ.Χριστοφιλοπούλου Ιστορία Β2 138-139.

⁵⁴ Ι.Καραγιαννόπουλος Ιστορία βυζ. κράτους Β' 404-406 -Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 147-148.

⁵⁵ Ι.Καραγιαννόπουλος Ιστορία βυζ. κράτους Β' 408, Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 128.

Επιπλέον δεν δίστασε να επεμβεί στα εσωτερικά της εκκλησίας, επιβάλλοντας την γνώμη του αυτοκράτορος στην επιλογή των αρχιερέων⁵⁶, ενώ στον οικονομικό τομέα κυριαρχεί η έκδοση του ήσσονος αξίας "τεταρτηρού" νομίσματος⁵⁷.

Ο Φωκάς, ίσως και λόγω της αριστοκρατικής του καταγωγής, επιχείρησε μία φαινομενική εξισσορόπηση ανάμεσα σε δυνατούς και πένητες, όσον αφορά το δικαίωμα προτιμήσεως για τα κτήματα (θέσπισε δικαίωμα προτιμήσεως για τα κτήματα δυνατών σε δυνατούς και πενήτων σε πένητες), η οποία όμως επί της ουσίας ευνοούσε μόνον τους δυνατούς⁵⁸. Επιπλέον προστάτευε την περιουσία των στρατιωτών με σχετικά νομοθετήματα⁵⁹.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν την εποχή αυτή οι σχέσεις του αυτοκράτορα με τους αριστοκράτες. Οι αριστοκράτες που είχαν υποστηρίξει τον Νικηφόρο Φωκά στην προσπάθεια του να ανέλθει στον θρόνο, έλαβαν από τον αυτοκράτορα σημαντικούς τίτλους και αξιώματα. Οι Ρωμανός Κουρκούας και Νικηφόρος Εξακιονίτης τιμήθηκαν με τον τιμητικό τίτλο του μαγίστρου⁶⁰, ενώ για τον Βασίλειο Λεκαπηνό θεσπίστηκε ο ειδικός τίτλος του Προέδρου της Συγκλήτου⁶¹. Από την άλλη, η συγγενική οικογένεια των Φωκάδων, αυτή των Μαλεινών, δεν συμμετείχε στη προσπάθεια αναρρίχησης του Νικηφόρου Φωκά στον αυτοκρατορικό θρόνο, όπως φαίνεται από τις πηγές. Ο Φωκάς, όταν έγινε αυτοκράτορας, δεν τους ανέδειξε σε μεγάλα αξιώματα⁶². Φαίνεται πως υπήρξε μάλιστα μεταξύ των δύο συγγενικών οικογενειών μία σύγκρουση, αφού ο Γρηγόριος Μαλεινός πρωτοστάτησε το 965 ή το 966 σε ανταρσία που έλαβε χώρα στο Ροσσάνο της Νότιας Ιταλίας⁶³. Οι συνεχείς πόλεμοι κυρίως έναντι της Δύσεως ήταν η κυριότερη αιτία της γενικής κατακραυγής, η οποία αποστέρησε τον Νικηφόρο Φωκά και από πολλούς από τους παλιούς του υποστηρικτές⁶⁴. Αυτή η κατακραυγή και η εγκατάλειψη από πλευράς των παλιών του υποστηρικτών οδήγησαν τελικά στη δολοφονία του.

1.3. Η συνωμοσία κατά του Νικηφόρου Β' Φωκά και η άνοδος του Ιωάννη Τσιμισκή

⁵⁶ Ι.Σκυλ. 274.56 κ.ε. Ι.Καραγιαννόπουλος Ιστορία βυζ. κράτους Β' 407 Αικ.Χριστοφιλοπούλου Ιστορία Β' 2 131-132.

⁵⁷ Ι.Σκυλ. 275.69 -Ι.Καραγιαννόπουλος Ιστορία βυζ. κράτους Β' 408 - Α.Χριστοφιλοπούλου Ιστορία Β' 2 130-131.

⁵⁸ Ι.Καραγιαννόπουλος Ιστορία βυζ. κράτους Β' 410-411 Αικ.Χριστοφιλοπούλου Ιστορία Β' 2 387.

⁵⁹ Για τα κείμενα των δύο σχετικών Νεαρών του Νικηφόρου Φωκά βλ. Ν. Svoronos, Les Nouvelles 170 για την πρώτη και 176 για τη δεύτερη και για την ανάλυσή τους - Ι.Καραγιαννόπουλος Ιστορία βυζ. κράτους Β' 412.

⁶⁰ Β. Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 146

⁶¹ Β. Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 146-Β. Βλυσίδου, Η πολιτική του Βασιλείου Λεκαπηνού έναντι της Δύσης 114-Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Η Σύγκλητος 78 κ.ε. βλ. επίσης C.H. Diehl, proedre a Byzance 105 κ.ε.

⁶² Β. Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 142-148 και 155-161

⁶³ Β. Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 149-153. Υπάρχουν και απόψεις ερευνητών που θεωρούν ότι ο Γρηγόριος Μαλεινός δεν ήταν γόνος μικρασιατικής οικογένειας αλλά καταγόταν από την Ν.Ιταλία

⁶⁴ Ι.Σκυλ. 273-276, 277-278 - Β. Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 161-174- Ι.Καραγιαννόπουλος Ιστορία βυζ. κράτους Β' 406-408

Την νύχτα της 10^{ης} προς 11^{ης} Δεκεμβρίου ο Ιωάννης Τσιμισκής και κάποιοι έμπιστοί του, από τους οποίους κατωνομάζονται από τις πηγές οι Μιχαήλ Βούρτζης, Λέων Αβαλάντης, Λέων Πεδιάσιμος και Ιωάννης Ατζυποθεόδωρος⁶⁵, αφού μπόκαν κρυφά στο παλάτι, εισέβαλαν στον βασιλικό κοιτώνα που είχε μείνει ξεκλειδωτός με την συνδρομή της αυτοκράτειρας Θεοφανούς⁶⁶ και κατακρεούργησαν τον αυτοκράτορα Νικηφόρο Β' Φωκά⁶⁷.

Έπειτα από την ικανοποίηση των αιτημάτων του πατριάρχη Πολυεύκτου για εξορισμό της Θεοφανούς και κατάργηση της παρέμβασης του αυτοκράτορα στα εκκλησιαστικά ζητήματα⁶⁸, ο Ιωάννης Τσιμισκής στέφθηκε αυτοκράτορας τα Χριστούγεννα του 969⁶⁹ και πήρε τα ηνία της αυτοκρατορίας στα χέρια του.

Ο νέος αυτοκράτορας, αφού εδραιώσε την εξουσία του, είχε να αντιμετωπίσει κινδύνους τόσο εξωτερικούς, όσο και εσωτερικούς. Μεγαλύτερος εξωτερικός κίνδυνος αποδείχτηκαν οι Ρώσοι, τους οποίους, όπως προαναφέρθηκε, είχε προωθήσει ο Νικηφόρος Φωκάς προς αντιμετώπιση των Βουλγάρων. Τελικώς κατάφερε να τους νικήσει πραγματοποιώντας δύο εκστρατείες, μία το 970 με επικεφαλής τον Βάρδα Σκληρό και τον πατρίκιο Πέτρο⁷⁰, και μία δεύτερη και τελική το 971 με επικεφαλής τον ίδιο⁷¹.

Επίσης μεγάλος εχθρός αποδείχτηκαν οι Άραβες, τις απειλητικές διαθέσεις των οποίων ο αυτοκράτορας αντιμετώπισε αποτελεσματικά, αρχικώς με την αποστολή του πατρίκιου Νικολάου στην πολιορκημένη Αντιόχεια το 970⁷² και τελικώς με εκστρατεία, της οποίας ηγήθηκε ο ίδιος το 974-975, απελευθερώνοντας τη Συρία και τη Φοινίκη και φθάνοντας μία ανάσα από τους Αγίους τόπους⁷³.

Στις σχέσεις του με τη Δύση ο Τσιμισκής τα πήγε περίφημα σε διπλωματικό επίπεδο και οι καλές σχέσεις με τον Γερμανό αυτοκράτορα Όθωνα Α' επισφραγίστηκαν με τον γάμο του διαδόχου του τελευταίου, Όθωνα Β' και της ανηψιάς του Τσιμισκή Θεοφανούς⁷⁴.

---

⁶⁵ Ι.Σκυλ.279.3-5 : "ήσαν δε ο ο πατρίκιος Μιχαήλ ο Βούρτζης, Λέων ταξιάρχης ο Αβαλάντης και των του Τζιμισκή πιστικωτάτων ο Ατζυποθεόδωρος και έτεροι δύο. "-Λέων Διακ.85.19-21: "εκειθεν εφ'εστίας ο Ιωάννης απαλλαγείς, Μιχαήλ τε, τον καλούμενον Βούρτζην, και Λέοντα τον Πεδιάσιμον εισκαλέσας", 87.22-23: "ξίφει βιαίως παίει Λέων ο Βαλάντης ονομαζόμενος"

⁶⁶ Λέων Διακ 86.13-17. Η πόρτα του βασιλικού κοιτώνα είχε μείνει ξεκλειδωτή επειδή η Θεοφανώ προφασίστηκε ότι θα επέστρεφε εκεί αφού πρώτα φρόντιζε Βουλγάρους πριγκίπισσες που είχαν επισκεφτεί το παλάτι.

⁶⁷ Περιγραφή της σκηνής Ι.Σκυλ 280.14-21 –Λέων Διακ. 87.21-88.4: " διυπνισθέντα δε τούτον και την κεφαλήν επ' ακώνος ερείσαντα, ξίφει βιαίως παίει Λέων ο Βαλάντης ονομαζόμενος. ο δε περιαλγήσας τω τραύματι (μέχρι της οφρύος και της βλεφαρίδος το ξίφος καθίκετο, απaráξαν μεν το οστόν, μη πλήξαν δε τον εγκέφαλον), "Θεοτόκε, βοήθει " εκέκραγε γεγωνοτέρα φωνή•ερρείτο δε πανταχόθεν τω αίματι και κατεφοινίσσετο. ".

⁶⁸ Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 135-136-Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία Βυζ. κράτους Β' 415

⁶⁹ Ι.Σκυλ.286.46-48

⁷⁰ Ι.Σκυλ. 288-291 –Λέων Διακ. 107-110-Αικ.Χριστοφιλοπούλου Ιστορία Β'2 139-140 – Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 418-419.

⁷¹ Για την πρώτη εκστρατεία βλ. Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 417-419 και Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 139-140 και για τη δεύτερη Ι.Καραγιαννόπουλος Ιστορία βυζ. κράτους Β' 421-424 και Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 140-142.

⁷² Ι.Καραγιαννόπουλος Ιστορία βυζ. κράτους Β' 417- Ι.Σκυλ. 287.71 κ.ε..

⁷³ Ι.Καραγιαννόπουλος Ιστορία βυζ. κράτους Β' 427-428.

⁷⁴ Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 425-426 και Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 149.

Στα εσωτερικά ,η κυριότερη επιτυχία του Τσιμισκή ήταν ότι αντιμετώπισε αποτελεσματικά και αναίμακτα τον κίνδυνο από την επανάσταση του Βάρδα Φωκά⁷⁵, ανηψιού του παλιού αυτοκράτορα Νικηφόρου Φωκά και γιο του Λέοντος, ο οποίος είχε αναδειχθεί από τον θείο του Αυτοκράτορα σε υψηλά αξιώματα. Συγκεκριμένα κατείχε το αξίωμα του Δούκα Χαλδίας και Κορωνείας και τον τίτλο του πατρικίου μέχρι το 969, όταν ο νέος αυτοκράτορας Ιωάννης Τσιμισκής τον καθαίρεσε και τον φυλάκισε στην Αμάσεια⁷⁶. Αφού απέδρασε από εκεί ο Φωκάς, συνωμότησε με έμπιστους του και κατέλαβε την Καισάρεια στην οποία αναδείχτηκε αυτοκράτορας⁷⁷. Η επανάστασή του ήταν μία αντίδραση ουσιαστικά της οικογένειας του δολοφονημένου αυτοκράτορος Νικηφόρου, που όμως δεν φαίνεται να είχε ανάλογο έρεισμα με τις αντίστοιχες "τυραννίδες" του 963 (Νικηφόρος Φωκάς), αλλά και την κατοπινή του Βάρδα Φωκά το 987 (επί Βασιλείου Β') για την οποία θα γίνει αναφορά στην πορεία της εργασίας⁷⁸.

Όσον αφορά τον τρόπο αντιμετώπισής της, ο Τσιμισκής αρχικά συνέλαβε τον πατέρα και τον αδελφό του επαναστάτη , Λέοντα και Νικηφόρο Φωκά , οι οποίοι είχαν συμβάλει στην επανάσταση. Σε αυτούς φέρθηκε με επιείκεια αφού δεν εκτέλεσε την θανατική καταδίκη η οποία τους είχε επιβληθεί .Αντιθέτως την μετρίασε σε ποινή τυφλώσεως, η οποία επίσης δεν εκτελέστηκε. ⁷⁹. Στη συνέχεια ο αυτοκράτορας προσπάθησε να πετύχει τον τερματισμό της στάσης μέσω της παροχής αμνηστίας, χωρίς όμως αποτέλεσμα .Τελικώς αποφάσισε να αναθέσει την αντιμετώπιση της δύσκολης αυτής κατάστασης στον γυναικάδελφό του ⁸⁰μάγιστρο Βάρδα Σκληρό, γόνο της μεγάλης αριστοκρατικής οικογένειας των Σκληρών.

Ο Βάρδας Σκληρός ήταν γυναικάδελφος του Ιωάννη Τσιμισκή και επικεφαλής της πανίσχυρης οικογένειας των Σκληρών η οποία είχε κάνει την εμφάνισή της στην

---

⁷⁵ Για την επανάσταση του Βάρδα Φωκά κατά του Ιωάννη Τσιμισκή Λέων Διακ.113-126 – Ι.Σκυλ 291-294, Γ.Κεδρηνός 388-392-Ι.Ζωναράς 525-527-Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ.κράτους Β' 419-421- Αικ.Χριστοφιλοπούλου Ιστορία Β'2 140 - Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Εκλογή 111, Βίος Μιχαήλ Μαλεϊνού 587-Η.Gregoire «La derniere campagne de Jean Tzimiskes «267-276 –Η.Gregoire, Geographie 251-256- W.Seibt, Die Skleroi 32-33-F.Dolger, Regesten n.732και n.735-Ostrogorsky, Ιστορία 175 -G.Golner, Les expeditions byzantines 342-358-Οδ.Λαμπιδής, Η τύφλωσις 23-Κ.Μπουρδάρη, Καθολίσωσις και τυραννίς 88-90.

⁷⁶ Λέων Διακ.96.9-11-Ι.Σκυλ. 284.13-14-Ι.Καραγιαννόπουλος Ιστορία βυζ. κράτους Β' 419-Α.Χριστοφιλοπούλου Ιστορία Β'2 134-135 –Κ.Μπουρδάρη, Καθολίσωσις και τυραννίς 88.

⁷⁷ Ι.Σκυλ. 291.10-15-Λέων Διακ. 116.8

⁷⁸ Για σύγκριση των υποστηρικτών των Φωκάδων στις 3 περιπτώσεις βλ. J.C.Cheyne, Pouvoir et constetations, 20-21, 24-25 και 31-32.

⁷⁹ Ι.Σκυλ. 292.21-31 –Λέων Διακ.114.7 κ.ε.-Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 420

⁸⁰ Ο Βάρδας Σκληρός είχε παντρευτεί την αδερφή του Τσιμισκή Μαρία (Λέων Διακ. 117.3)

βυζαντινή ιστορία στις αρχές του ενάτου αιώνα, με τα δύο πρώτα αναδυόμενα πρόσωπα να έχουν χρηματίσει στρατηγοί Πελοποννήσου το 805 και το 811⁸¹.

Οι Σκληροί φαίνεται να ήταν φιλικά διακείμενοι προς τη μακεδονική δυναστεία, εφόσον κάποια μέλη τους πρόσφεραν κατά καιρούς τις υπηρεσίες τους σε διάφορα πόστα που τους ανατέθηκαν από τον Βασίλειο Α' και τον Λέοντα ΣΤ' ⁸².

Όμως, τη μεγαλύτερή της άνθηση η οικογένεια των Σκληρών τη γνώρισε επί Ρωμανού Α' Λεκαπηνού, όταν ο Πανθήριος Σκληρός, πατέρας του Βάρδα Σκληρού κατά πάσα πιθανότητα⁸³ και συγγενής του αυτοκράτορα⁸⁴, φέρεται να ανέλαβε κατά καιρούς τα αξιώματα του βασιλικού πρωτοσπαθαρίου και στρατηγού Θρακησίων⁸⁵.

Ο ίδιος ο Βάρδας Σκληρός, γιος του Πανθηρίου όπως προαναφέρθηκε – και της Γρηγορίας, εγγονής κατά πάσα πιθανότητα του ανηψιού του Βασιλείου Α', Βασιλείου μαγίστρου και ραίκτωρος⁸⁶, όντας πατρίκιος, εμφανίζεται ως στρατηγός των Καλουδίων⁸⁷ το 956 επί Κωνσταντίνου Ζ' Πορφυρογεννήτου.

Έχοντας τον τίτλο του μαγίστρου πλέον ο Βάρδας Σκληρός ανέλαβε στρατηλάτης Ανατολής⁸⁸ και στάλθηκε από τον Αυτοκράτορα Ιωάννη Τσιμισκή ως επικεφαλής σε εκστρατεία κατά των Ρώσων και των συμμάχων τους μαζί με τον στρατοπεδάρχη πατρίκιο Πέτρο(βλ ανωτέρω, σελ.13), ενώ στην εκστρατεία είχε λάβει μέρος και ο αδερφός του Κωνσταντίνος Σκληρός⁸⁹. Ήταν λοιπόν ο Βάρδας Σκληρός αν μη τι άλλο ένας από τους πιο έμπιστους και ικανότερους στρατηγούς επί Ιωάννη Τσιμισκή.

Όταν ο Βάρδας Σκληρός κλήθηκε από τον Τσιμισκή να αντιμετωπίσει την στάση του Βάρδα Φωκά στην αρχή είχε εντολή να διαπραγματευτεί την ειρηνική παράδοση του στασιαστή και μόνο σε περίπτωση αποτυχίας να στραφεί σε ένοπλο

⁸¹ W.Seibt, Die Skleroi 19-21.

⁸² Ο μάγιστρος Θεόδωρος Σκληρός είχε κατά πάσα πιθανότητα λάβει μέρος στη σύνοδο του 869/870 που σήμανε την καταδίκη του πατριάρχη Φωτίου βλ.Β.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 176.Ο γιος του Θεόδωρου Σκληρού Αντώνιος στρατηγός Ελλάδος βλ.Β.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 176-177 –Συν.Θεοφ. 358-Ι.Σκυλ.176.Ο έτερος γιος του Θεόδωρου Σκληρού Νικήτας σε διπλωματική αποστολή στους Τούρκους (Ούγγρους).

⁸³ J.C.Cheyne, Notes arabobyzantines 145-177 υπάρχει και η εκδοχή ότι πατέρας του Βάρδα Σκληρού ήταν κάποιος Φωτεινός Σκληρός, -W.Seibt, Die Skleroi 272.

⁸⁴ Ι.Σκυλ.230.44-45: "...δομέστικος των σχολών ο Πανθήριος,ο του βασιλέως Ρωμανού συγγενής"

⁸⁵ Β.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 178-Μικρά Ασία των θεμάτων 214και 412-413.J.Nesbitt-N.Oikonomides, Seals III 2.48-2.49.

⁸⁶ Κ.Ν. Σάθας, Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη Ζ', 168 βλ. επίσης W.Seibt, Die Skleroi 28 σημ. 4 – J.C.Cheyne, Pouvoir et constatations 269 σημ. 51-Συν.Γεωργ.Μοναχού 837.

⁸⁷ W.Seibt, Die Skleroi 30, 36-N.Oikonomides, Listes 267, 22, Β.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 179.

⁸⁸ Ι.Σκυλ.288.12-Λέων Διακ. 117-Ι.Ζωναράς, 523.

⁸⁹ Λέων Διακ.110.2 κ.ε. - Ι.Σκυλ.290.84 κ.ε.

αγώνα εναντίον του⁹⁰. Αυτό που κατάφερε σε πρώτη φάση ήταν ο προσεταιρισμός των κυριότερων συντρόφων του Φωκά ,μέσω υποσχέσεων⁹¹.

Μετά την εγκατάλειψή του από τους συντρόφους του ο στασιαστής κατέφυγε στο φρούριο Αντιγούν(Τυροποιών)⁹². Εκεί κατέφθασε και ο Σκληρός , ο οποίος έπεισε τον Φωκά να παραδοθεί ,υποσχόμενός του αμνηστία. Τελικώς ο Φωκάς μετά την σύλληψή του εξορίστηκε στην Χίο μαζί με την οικογένειά του⁹³. Έτσι η στάση του έλαβε τέλος.

Όσον αφορά την γενικότερη στάση του απέναντι στην αριστοκρατία,ο αυτοκράτορας Ιωάννης Τσιμισκής,ως θιασώτης της μακεδονικής δυναστείας και των νόμιμων διαδόχων του θρόνου Βασιλείου Β' και Κωνσταντίνου Η', επέλεξε την τακτική της ενεργοποίησης στο στρατό μελών άλλων οικογενειών, ως ασπίδα προστασίας έναντι των Φωκάδων. Χρησιμοποίησε συγκεκριμένα όπως είδαμε τους Σκληρούς, αλλά και τους Λεκαπηνούς⁹⁴ και τους Κουρκούες⁹⁵, φροντίζοντας όμως παράλληλα να τους κρατήσει μακριά από τη Μ.Ασία, στέλνοντάς τους να πολεμούν στα Βαλκάνια⁹⁶. Με αυτόν τον τρόπο εγκαινίασε την τακτική της επιφυλακτικότητας του αυτοκράτορος ακόμη και προς τις αριστοκρατικές οικογένειες τις οποίες προσεταιριζόταν. Όσον αφορά την στάση του απέναντι στους ίδιους τους Φωκάδες , αξίζει να σημειωθεί ότι ο Τσιμισκής εξόρισε τόσο τον αδερφό του Νικηφόρου Φωκά Λέοντα , όσο και τους γιους του τελευταίου, Νικηφόρο και Βάρδα⁹⁷

Στις 10 Ιανουαρίου 976 ο Ιωάννης Τσιμισκής πέθανε αφήνοντας την αυτοκρατορία στα χέρια των ανήλικων γιων του Ρωμανού Β'. Αυτή ήταν η γενική κατάσταση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας κατά την εποχή στην οποία εντάσσονται τα γεγονότα

---

⁹⁰ Λέων Διακ. 117.11-12- Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 420

⁹¹ Ι.Σκυλ. 292.34-Λέων Διακ. 117.19- Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 420

⁹² Ι.Σκυλ. 293.55-Λέων Διακ.122.2-3- Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 420

⁹³ Ι.Σκυλ.294.84-91- Λέων Διακ.125.16-24- Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 421

⁹⁴ Για τη στρατιωτική δράση του Βασ. Λεκαπηνού (Ευνούχου)στην εκστρατεία κατά των Ρώσ το 971 βλ. Ι.Σκυλ. 295-296- Λέων Διακ. 132.

⁹⁵ Για τον μάγιστρο Ιωάννη τον νεότερο Κουρκούα και τη δράση του Ι.Σκυλ. 304 - Λέων Διακ. 148J.C.Cheyne, Pouvoir et constetations 263.

⁹⁶ βλ. σχετικά Β.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 182-185.

⁹⁷ Ι.Σκυλ.284.11-Λέων Διακ. 96.2 κ.ε.

που αποτελούν το κυρίως αντικείμενο της παρούσας μελέτης. Η περίοδος του Βασιλείου Β΄, η σχέση του με την μικρασιατική αριστοκρατία και οι συγκρούσεις του

με τους διάφορους εκπροσώπους της, θα μας απασχολήσουν στη συνέχεια της παρούσης εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο : ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Β'. Η διακυβέρνηση του Βασιλείου Λεκαπηνού

2.1 Ο Βασίλειος Λεκαπηνός και τα μέτρα του για την ενίσχυση της εξουσίας

Στις 10 Ιανουαρίου 976 ο αυτοκράτορας Ιωάννης Τσιμισκής πέθανε και ο θρόνος της βυζαντινής αυτοκρατορίας περιερχόταν πλέον στα χέρια των, εστεμμένων ήδη, από την εποχή του πατέρα τους Ρωμανού Β', βασιλέων Βασιλείου και Κωνσταντίνου⁹⁸.

Στην πραγματικότητα όμως τη διοίκηση του κράτους ασκούσε ο παρακοιμώμενος Βασίλειος Λεκαπηνός⁹⁹ θείος των δύο αυτοκρατόρων, νόθος γιος του αυτοκράτορα Ρωμανού Α' Λεκαπηνού και έμπιστος τόσο του Κωνσταντίνου Ζ' Πορφυρογέννητου¹⁰⁰, όσο και των αυτοκρατόρων Νικηφόρου Β' Φωκά¹⁰¹ και Ιωάννη Τσιμισκή¹⁰².

Από την αρχή ο οξύνους ευνούχος αντιλήφθηκε ότι η παραμονή στην εξουσία των δύο βασιλοπαίδων και κατ' επέκτασιν και η δική του- που όπως φαίνεται από την κατοπινή συμπεριφορά του έμοιαζε να τον ενδιαφέρει περισσότερο - συνεπαγόταν την λήψη κάποιων μέτρων ενίσχυσης της κεντρικής εξουσίας και αποδυνάμωσης πιθανών ανταπαιτητών, πόσο μάλλον εφόσον είχαν προηγηθεί οι βασιλείες δύο σφετεριστών αυτοκρατόρων προερχομένων από τους κόλπους της αριστοκρατίας, κάτι που προφανώς άνοιγε την όρεξη και σε επίδοξους μιμητές. Καταρχήν, ο Βασίλειος Λεκαπηνός προέβη σε ανάκληση της βασιλομήτορος Θεοφανούς από την εξορία στην οποία την είχε στείλει ο αυτοκράτορας Ιωάννης Τσιμισκής¹⁰³, αν και

---

⁹⁸ Ο Βασίλειος φαίνεται να είχε στεφθεί βασιλέας το Πάσχα του έτους 960 και ο αδελφός του Κωνσταντίνος το Πάσχα του επόμενου έτους 961- Αικ.Χριστοφιλοπούλου Ιστορία Β'2 116 –Αικ.Χριστοφιλοπούλου,Αντιβασιλεία 62 G.Ostrogorsky –E.Stein, Die Kronungsordnung 197-199.

⁹⁹ Για το Βασίλειο Λεκαπηνό W.G.Brokaar Basil Lecapenus 199-233 βλ. επίσης C.M. Mazucch, Basilio Parakimomenos 266-316.

¹⁰⁰ Συν. Θεοφ. 442-443 "εχέφρων και λόγιος και τω βασιλεί εν πάσιν υπηρέτει αισίως και πρέποντως".

¹⁰¹ Ο Νικηφόρος Φωκάς είχε θεσπίσει ειδικά για αυτόν τον τίτλο Πρόεδρος της Συγκλήτου - Β.Βλυσίδου, Η πολιτική του Βασιλείου Λεκαπηνού έναντι της δύσης 114- Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Η Σύγκλητος 78 κ.ε. βλ.επίσης Ch Diehl, proedre a Byzance 105 κ.ε..

¹⁰² Λέων Διακ.94 κ.ε.-Ι.Σκυλ.289 κ.ε. με χαρακτηριστική τη φράση 284.5 "κοινωνόν της αρχής προσελάβετο".

¹⁰³ Για την ανάκληση της Θεοφανούς από την εξορία Ι.Σκυλ.314.58-59 "και άμα ταχυδρόμους εκπέμψας άγει την αυτών μητέρα εκ της υπερορίας εις τα βασίλεια "-Ι.Ζωναράς 539.10-11,

κατά μία άποψη η ενέργεια αποδίδεται στον ίδιο τον Βασίλειο Β' ¹⁰⁴. Με την κίνηση αυτή ενισχυόταν η μακεδονική δυναστεία (καθώς η Θεοφανώ είχε εξοριστεί από έναν σφετεριστή χωρίς νομιμοποίηση, τον Ιωάννη Τσιμισκή) και επερχόταν ένα δυνατό ράπισμα στους ανταπαιτητές. Αφετέρου, ο Λεκαπηνός κέρδιζε την εμπιστοσύνη βασιλομήτορος και αυτοκρατόρων και εδραίωνε την θέση του.

Ένα επιπλέον μέτρο του Βασιλείου Λεκαπηνού αφορούσε τον υποβιβασμό του Βάρδα Σκληρού από το αξίωμα του στρατηλάτη Ανατολής το οποίο κατείχε μέχρι τότε ¹⁰⁵ σε δούκα Μεσοποταμίας ¹⁰⁶.

Μετά την κατάπνιξη της επανάστασης του Βάρδα Φωκά ο Βάρδας Σκληρός συμμετείχε στην τελική εκστρατεία κατά των Ρώσων, της οποίας ο αυτοκράτορας Ιωάννης Τσιμισκής είχε προσωπικώς ηγηθεί τον Απρίλιο του 971 ¹⁰⁷, μαζί και με άλλους στρατηγούς, όπως ο στρατοπεδάρχης Πέτρος, ο Βασίλειος Ευνούχος, ο Ιωάννης Κουρκούας και ο Ρωμανός Λεκαπηνός, εγγονός του ομώνυμου παλαιού αυτοκράτορα ¹⁰⁸.

Μετά από δυσμένεια στην οποία περιέπεσε μεταξύ 972 και 974, είτε λόγω συνωμοσίας κατά του Τσιμισκή, στην οποία συμμετείχε και ο ίδιος, κατά μία εκδοχή που ασπάζονται ορισμένοι ιστορικοί ¹⁰⁹, είτε λόγω της ευνοϊκής μεταχείρισης ορισμένων υποστηρικτών των Φωκάδων, η οποία πιθανότατα επέφερε την ψύχρανση

Ι.Καραγιαννόπουλος Ιστορία βυζ. κράτους Β' 430-Μ.Ψελλός, Χρονογραφία Ι 3, 12-15-Γ.Κεδρηνός 416.9-11 –G.Schlumberger,Εποποιία Α'1 30.

¹⁰⁴ Yahya II 372-Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 153

¹⁰⁵ Ι.Ζωναράς 539.12-13-W.Seibt, Die Skleroi 30-31, για το αξίωμα αυτό ODB 1, DOMESTIKOS ΤΟΝ SCHOLON 647.

¹⁰⁶ Ι.Σκυλ.314.62-72"και ουν και παραλύει ...Σαρακηνών"- Yahya II 372, Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 153-G.Schlumberger, ,Εποποιία Α'1 32-33-W.Seibt –Die Skleroi 36-37, J.C.Cheyne-J.F.Vannier, Etudes prosopographiques 20.Περί του αξιώματος του Δουκός Ν.Οικονομίδης, Les Listes 342.

¹⁰⁷ Για την επικρατούσα άποψη σχετικά με τη χρονολόγηση της συγκεκριμένης εκστρατείας F.Dolger, Chronologie des grossen Feldzuges 275-293.Για τις αντίθετες απόψεις G.Ostrogorsky, Ιστορία 308 σημ.105.

¹⁰⁸ Ι.Σκυλ.300.79 κ.ε."Πέτρος ο στρατοπεδάρχης μετά Θρακών και Μακεδόνων και της προς δύσιν όπου Βάρδας Σκληρός μετά των εώων δυνάμεων ..." W.Seibt, Die Skleroi33-34, I. Jordanov, Molybdobulles 203-206- Μικρά Ασία των θεμάτων 82-83.

¹⁰⁹ Ι.Σκυλ.314.61-64"Βάρδαν μάγιστρον τον Σκληρόν, αεί τη βασιλεία εφεδρεύοντα και διά παντός την αποστασίαν ωδίδοντα (εάλω γαρ και επί του βασιλέως Ιωάννην επιβουλευών, και καταδικασθείς εξορυχθήναι τους οφθαλμούς εξερρύσθη παρ' αυτού της ποινής)"- W.Seibt, Die Skleroi 35 θεωρεί την εκδοχή πιθανή και τη συνδέει με την παύση του Πατριάρχη Βασιλείου Σκαμανδρηνού από το αξίωμά του, λόγω συνωμοσίας εναντίον του Αυτοκράτορα η οποία, κατά μαρτυρίαν του Λέοντος Διακόνου, έγινε με τη συνδρομή κάποιου επιφανούς άνδρα τον οποίον όμως η πηγή δεν κατανομάζει (βλ. Λέων Διακ.163.11-12"ως δη τινι των μέγα δυναμένων χρά της ηγεμονίας αρχήν".Η παρουσία συνεργού όμως δεν αναφέρεται σε άλλες πηγές βλ. Ι.Σκυλ.311 -Ι.Ζωναράς 536-Yahya I 832.Η εκδοχή δεν μοιάζει ιδιαίτερα πιθανή κατά τον Cheynet, (J.C Cheynet, Pouvoir et constetations 26 σημ. 2), αλλά και κατά τον Schlumberger (G.Schlumberger, ,Εποποιία Α'1 293-297) που αποδίδει την καθαίρεση του Πατριάρχη σε εκκλησιαστικά ζητήματα και ιδιαίτερα στη σχέση του με τον Πάπα.

των σχέσεων των δύο ανδρών¹¹⁰, ο Βάρδας Σκληρός ανακηρύχτηκε και πάλι την άνοιξη του 974 στρατηλάτης Ανατολής¹¹¹ μέχρι τον εκ νέου υποβιβασμό του που προαναφέρθηκε.

Το τρίτο μέτρο ενίσχυσης της κεντρικής (προσωπικής ;) εξουσίας που έλαβε ο Βασίλειος Λεκαπηνός ήταν η προσπάθεια αποστέρησης του Βάρδα Σκληρού από τους υποστηρικτές του. Πιο συγκεκριμένα ο Μιχαήλ Βούρτζης, άνθρωπος με μεγάλη σταδιοδρομία στο στράτευμα¹¹², αφού τιμήθηκε με τον τιμητικό τίτλο του μαγίστρου, διορίστηκε δούκας Αντιοχείας, μπαίνοντας έτσι πιο ψηλά στην ιεραρχία από το Βάρδα Σκληρό¹¹³.

Επιπλέον, ο Βασίλειος Λεκαπηνός, θέλοντας να ενισχύσει τη θέση του, ουσιαστικά αντικατέστησε στη θέση του στρατηλάτη Ανατολής το Βάρδα Σκληρό με τον στρατοπεδάρχη Πέτρο Φωκά¹¹⁴. Με την κίνηση αυτή, αφενός μεν ενίσχυε τους δεσμούς του με τους Φωκάδες, αφετέρου θωρακιζόταν η Ανατολή ακόμη περισσότερο απέναντι στους Σκληρούς (με δεδομένη και την παρουσία του Βούρτζη).

Δημιουργείται σε αυτό το σημείο η απορία γιατί, ενώ ο Βάρδας Σκληρός φαίνεται να ήταν τόσο δημοφιλής στο στράτευμα και ιδιαίτερα στο τάγμα των στρατηλατών¹¹⁵, δεν επιδίωξε να αντισταθεί στον υποβιβασμό του από την

¹¹⁰ Β.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 185-186.

¹¹¹ Ι.Σκυλ.314.66-67-Ι.Ζωναράς 539- Β.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 185.

¹¹² ο Μιχαήλ Βούρτζης είχε πρωτοδιοριστεί πατρίκιος και στρατηγός του Μαύρου όρους από τον αυτοκράτορα Νικηφόρο Β Φωκά το 968-Ι.Ζωναράς 508.13-16 και έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στην κατάληψη της Αντιοχείας στις 28 Οκτωβρίου 969-Ι.Σκυλ.272.95 κ.ε.-Λέων Διακ.81.23 κ.ε.-Ι.Καραγιαννόπουλος Ιστορία βυζ.κράτους 403-404 –Αικ.Χριστοφιλοπούλου Ιστορία Β'2 124-125. Όμως κατά τον Σκυλίτζη και τον Ζωναρά γνώρισε την οργή του Αυτοκράτορα και έπεσε σε δυσμένεια ύστερα από την παράβλεψη εντολής-Ι.Σκυλ.273.31-36-Ι.Ζωναράς 510.Με την άποψη αυτή περί οργής διαφωνεί ο Λέων Διάκονος - Λέων Διακ. 81-83 που όμως δεν αναφέρει τίποτα για την μετέπειτα σταδιοδρομία του Μιχαήλ Βούρτζη.Επί Τσιμισκή μετά και τη συμμετοχή του στη δολοφονία του Νικηφόρου Φωκά (βλ. J.C.Cheyne, Pouvoir et constetations 23) ο Βούρτζης ανέκτησε τη δύναμή του.

¹¹³ Ι.Σκυλ. 314.72 κ.ε."Το δ' αυτό τουτο και εις Μιχαήλ τον Βούρτζην ύποπτον όντα εμηχανάσατο..όνπερ τω των μαγίστρων τιμήσας αξιώματι δούκα της παρά τω Ορόντι Αντιοχείας προβάλλεται"-Β.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 193-Αικ.Χριστοφιλοπούλου Ιστορία Β'2 153 –G.Schlumberger, Έποποιία Α'2 34-W.Seibt, Die Skleroi 37-J.C.Cheyne –J.F.Vannier, Etudes prosopographiques 20 –N.Οικονομίδης 263φαίνεται ότι ο δούκας Αντιοχείας ήταν κάτω μόνο από τον στρατηγό Ανατολικών στη βυζαντινή ιεραρχία βλ.Κ.Μπουρδάρη, Καθοσίωσις και τυραννίς 94-V.Laurent, Gouverneurs d' Antioche 229-231.

¹¹⁴ Ο Πέτρος ήταν ευνούχος για χάρη του οποίου ο Νικηφόρος Φωκάς δημιούργησε το 967 το αξίωμα του στρατοπεδάρχη (ODB 3 STRATOPEDARCH 1966-67).Κατά τον Οικονομίδη το αξίωμα δημιουργήθηκε επειδή το αξίωμα του δομεστικού των σχολών απέκλειε τους ευνούχους.Μαζί με τον Βούρτζη ο Πέτρος πρωτοστάτησε στην κατάληψη της Αντιόχειας το 969, ωστόσο, αν και βρέθηκε κι αυτός στο στόχαστρο του Αυτοκράτορα για την παράβλεψη της εντολής του να μην επιτεθούν, εντούτοις συνέχισε την πολεμική του δράση, κι έφτασε να συνάψει στα τέλη του 969 ή στις αρχές του 970 ειρήνη με τον Χαμδανίδη εμίρη του Χαλεπίου –Yahya I, 823.

¹¹⁵ Μ.Ψελλός, Χρονογραφία Ι, 5.6-7 "και το στρατιωτικόν άπαν συννεύον έχων προς του εκείνου βούλευμα"-Ι.Ζωναράς 539-540"φιλούμενος δε δια τας αριστείας υπό παντός του στρατεύματος

Κωνσταντινούπολη στην οποία όπως φαίνεται βρισκόταν εκείνη την εποχή¹¹⁶, αλλά προτίμησε να μεταβεί στη Μεσοποταμία και να αναλάβει τα νέα του καθήκοντα, υπακούοντας αρχικώς στην εντολή του αμείλικτου παρακοιμώμενου, που τον απειλούσε κατά τον Σκυλίτζη ακόμη και με αποκλεισμό από κάθε αξίωμα σε περίπτωση που δεν υπάκουγε¹¹⁷.

Ίσως η απόφαση του Σκληρού να μεταβεί στο νέο του πόστο να μην ήταν άσχετη με το γεγονός, ότι η περιοχή που αναλάμβανε ήταν τόσο κοντά στον τόπο καταγωγής της οικογένειάς του¹¹⁸ αλλά και με το ότι εκεί θα μπορούσε να βρει τη στήριξη ξένων υποστηρικτών και συγκεκριμένα των Αράβων και των Αρμενίων, όπως θα δούμε στη συνέχεια. Φαίνεται ότι αυτές τις παραμέτρους δεν υπολόγισε ο παρακοιμώμενος Βασίλειος, όταν θέλησε να απομακρύνει τον Βάρδα Σκληρό από την πρωτεύουσα. Υπάρχει όμως και το ενδεχόμενο ο Βασίλειος Λεκαπηνός να θέλησε να παρουσιάσει στην κοινή γνώμη την εξορία του Βάρδα Σκληρού, όχι ως υποβιβασμό, αλλά ως χρησιμοποίηση του σε μία νευραλγική θέση στο ανατολικό σύνορο, τονίζοντας την απειλή των Σαρακηνών την οποία θα αντιμετώπιζε ο ικανός στρατηγός¹¹⁹.

Είναι αλήθεια ότι αν συγκρίνουμε τις αφηγήσεις των πηγών θα διαπιστώσουμε ότι ο Ιωάννης Σκυλίτζης μοιάζει να αποδίδει την αντίδραση του Βάρδα Σκληρού στο πόσο θιγμένος και αδικημένος αισθάνθηκε από την αντιμετώπιση του παρακοιμωμένου, κάτι που αποτελεί μία άποψη, την οποία αν συγκρίνουμε με τη διήγηση άλλων πηγών, πόσο μάλλον με αυτή του άκρως επικριτικού Λέοντος Διακόνου, δεν χαρακτηρίζεται από την ιδιαίτερη απήχηση της¹²⁰. Ο Ζωναράς, αν και αναφέρει τον λόγο δυσαρέσκειας του Σκληρού (υποβιβασμός), εν τούτοις επισημαίνει για τον τελευταίο ότι πάντοτε είχε βλέψεις

πειθηνίους είχε σχεδόν άπαντας -Ι.Σκυλ.315.90-91"υπό παντός ως έπος ειπείν, του στρατού φιληθείς ... μάλλον τω τάγματι των στρατηλατών."

¹¹⁶ Ι.Σκυλ.315.88-89"τούτων δε ούτως οικονομηθέντων τω παρακοιμωμένω απάρας Βάρδας της βασιλίδος".Με την άποψη αυτή διαφωνεί ο Forsyth, βασισμένος στο χρονικό του Yahya -J.H Forsyth, Yahya 375.

¹¹⁷ Ι.Σκυλ.315.84-86"καν ολίγον ή ουδέν τω παρακοιμωμένω εμέλησεν, αγαπάν ειπόντι τοις δεδομένοις και μη επέκεινα πολυπραγμονείν, ει μη που μέλλει αντί άρχοντος έσεσθαι της ίδιας οικίας.

¹¹⁸ W.Seibt, Die Skleroi 20-J.C.Cheyne, Pouvoir et constatations 330.

¹¹⁹ Ι.Σκυλ.314.70-72"δούκα δε αποδεικνυσι των εν Μεσοποταμία ταγμάτων, επαγρυπνείν κελεύσας και φυλλάτειν τάς εκδρομάς των Σαρακηνών.

¹²⁰ Λέων Διακ.169.15-18:"Βάρδας μάγιστρος ο Σκληρός, φιλαρχίαν και απληστίαν νοσών, απάτη δε μετελθών και φενακίσας τον πολύν και εύκολον, αποστασίαν δεινήν κατά των κρατούντων εμελέτησε".

στην εξουσία¹²¹. Η στάση του Σκυλίτζη ενδέχεται να εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο της θεωρίας που υπάρχει σχετικά με τη χρησιμοποίηση από τον ιστοριογράφο μίας πηγής εξαιρετικά φιλικά διακείμενης προς τον αποστάτη¹²².

2.2 Η προετοιμασία της στάσης του Βάρδα Σκληρού

Μετά τον διορισμό του ο Σκληρός κατευθύνθηκε προς την Μεσοποταμία, έτσι ώστε να αναλάβει τα νέα του καθήκοντα. Πρώτο του μέλημα ήταν η απελευθέρωση του γιου του Ρωμανού, τον οποίο φαίνεται να κρατούσε όμηρο ο ευνούχος Βασίλειος στην Κωνσταντινούπολη¹²³. Η εκδοχή της ομηρίας ενισχύεται από τη φράση του Σκυλίτζη-(Ι.Σκυλ. 315.98) «Ρωμανόν τον εαυτού κλέψας υιόν», κατά την αναφορά του στην αποστολή του Άνθη Αλυάτη. Για το σκοπό αυτό, απέστειλε τον έμπιστό του Άνθη Αλυάτη να παραπλανήσει την αυτοκρατορική αυλή, ως δήθεν εχθρός του Βάρδα Σκληρού, καταφέροντας εν τέλει τον απεγκλωβισμό του γιου του οσονούπω σφετεριστή του θρόνου¹²⁴. Αφότου και αυτή η εκκρεμότητα διευθετήθηκε, ανακηρύχθηκε στο τέλος της άνοιξης ή στις αρχές του καλοκαιριού του 976 αυτοκράτορας με λαμπρό τελετουργικό και επευφημίες από τον στρατό του¹²⁵.

Το ανθρώπινο δυναμικό που ο Σκληρός εξασφάλισε για την εκδήλωση της στάσης του είχε διάφορες προελεύσεις. Τους κυριότερους υποστηρικτές του, καθώς φαίνεται αποτελούσαν οι Αρμένιοι, οι οποίοι είχαν πρωτοστατήσει στις επευφημίες κατά την αναγόρευσή του¹²⁶. Από τους Αρμενίους άρχοντες με τους οποίους είχε συμμαχήσει, οι σημαντικότεροι ήταν οι πρίγκηπες του Τάρων Bagarat και Γρηγόριος, ο ηγέτης του Monk Zaphranik, ο πατρικός Ρωμανός Ταρωνίτης και ίσως και ο Σαχάκιος Βραχάμιος¹²⁷. Η υποστήριξη των Αρμενίων προς το Σκληρό πήγαζε από

¹²¹ Ι.Ζωναράς 539.13-17 "αφαιρείται μεν αυτού την του στρατηλάτου αρχήν, τούτον σφόδρα ηνίασε τον Σκληρόν και άλλως αεί τρέφοντα παρ'εαυτού της βασιλείας τον έρωτα προς αποστασίαν ηρέθισε".

¹²² βλ. σχετικά C.Holmes, Basil II 255-268.

¹²³ G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 38.

¹²⁴ Ι.Σκυλ. 315.95 κ.ε. –Ι.Ζωναράς 540.2-5.

¹²⁵ Ι.Σκυλ.316.8-11 -Ι.Ζωναράς 540.5-7 -Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους 431-Α.Χριστοφιλοπούλου Β'2 153- G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 39-W.Seibt, Die Skleroi 37-K.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 95.

¹²⁶ Ι.Σκυλ.316.10-11-Γ.Κεδρηνός 419.3-4 «των Αρμενίων καταρξάντων της ευφημίας « βλ. σχετικά και G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 40 –Κ.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 95.

¹²⁷ Για Γρηγόριο, Bagarat και Zaphranik βλ. Asolik, 56 -Για Ρωμανό Ταρωνίτη Ι.Σκυλ. 320.44 – Για Σαχάκιο Βραχάμιο Ι.Σκυλ.318.83-Για την υποστήριξη του Σκληρού από τους Αρμενίους γενικά βλ.Ν. Adontz, , Etudes armenobyzantines 150-N.Adontz, Notes armenobyzantines 380-E.Honingman, Die Ostgrenze 149-150-Yahya II 398-Ibn Miskawayh 424-426-J.H.Forsyth, Yahya 377.

διαφόρους λόγους και κίνητρα. Ένα από αυτά πρέπει να ήταν η γειτνίαση της Αρμενίας με τη Μεσοποταμία. Επίσης, ο ίδιος ο Σκληρός (και η οικογένεια του βεβαίως) πρέπει να είχε αρμένικες ρίζες και πιο συγκεκριμένα να καταγόταν από την Μικρά Αρμενία, σύμφωνα με απόσπασμα από το χρονικό της Μονεμβασίας¹²⁸.

Αρμένικης καταγωγής όμως ήταν και ο Ιωάννης Τσιμισκής¹²⁹ το θάνατο του οποίου, για τον οποίο θεωρούνταν υπεύθυνος και ο Βασίλειος Λεκαπηνός¹³⁰, ήθελαν να εκδικηθούν οι Αρμένιοι. Πλην όμως των γενικότερων κινήτρων που είχαν σαν έθνος οι Αρμένιοι, ώστε να υποστηρίξουν το Βάρδα Σκληρό, σημαντικό ρόλο φαίνεται πως έπαιξαν στην επιλογή τους αυτή και κάποια προσωπικά κίνητρα Αρμενίων ηγεμόνων που συμμαχίσαν με τον αποστάτη.

Πιο συγκεκριμένα, οι πρίγκηπες Γρηγόριος και Bagarat (Παγκράτιος) είχαν ανταλλάξει την κυριαρχία τους στην περιοχή του Τάρων με τον τίτλο του πατρικίου και κάποιες γόνιμες γαίες που τους είχε προσφέρει ο αυτοκράτορας Νικηφόρος Φωκάς¹³¹. Ο Ρωμανός Ταρωνίτης συμεριζόταν ουσιαστικά το κίνητρο των δύο προαναφερομένων, όντας συγγενής τους¹³².

Ο Σαχάκιος Βραχάμιος είχε το κίνητρο των στενών δεσμών με τον συγγενή του Σκληρού και πρώην Αυτοκράτορα Τσιμισκή, τον οποίο μάλιστα είχε βοηθήσει στη δολοφονία του Νικηφόρου Φωκά. Εκτός από τους Αρμένιους ο Σκληρός συμμαχίσαν με τους Άραβες εμίρηδες της Άμιδας Εμέτ Αποτούλφ και Μαρτυροπόλεως Μιερφερκείμ Αποτάγλε¹³³, ενώ και αρκετοί απλοί άνθρωποι συντάχθηκαν με τον αποστάτη, προφανώς με την ελπίδα μίας καλύτερης ζωής¹³⁴.

---

¹²⁸ P.Lemerle Chron. Monemvasie, 10.58-60 "εις δε των τούτων στρατηγών ορμώμενος μεν από της μικράς Αρμενίας, φατριάς δε των επονομαζομένων Σκληρών συμβαλόν τω Σθλαβίνω έθνει πολεμικώς εΐλε". Για την καταγωγή των Σκληρών από την Αρμενία βλ. επίσης W.Seibt, Die Skleroi 15-16, 20, 37 σημ. 93-J.C.Cheyne, Pouvoir et constetations 330-B.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 196. Ο Seibt (W.Seibt, Die Skleroi 20) αναφέρει την εκδοχή της καταγωγής των Σκληρών από το θέμα Σεβαστείας.

¹²⁹ Mathew of Edessa 12-13.

¹³⁰ Για το θάνατο του Τσιμισκή και την ευθύνη του Λεκαπηνού σε αυτόν Λέων Διακ. 176-177-Ι.Σκυλ. 312-313.

¹³¹ Ι.Σκυλ.279.82 κ.ε. – N.Adontz, Etudes armenobyzantines 231-232-Asolik 44. Κατά τον Adontz και τον Σκυλίτζη το γεγονός τοποθετείται στο 968 κατά τον Asolik το 966 ή το 967.

¹³² Κατά τον Adontz (N.Adontz, Etudes armenobyzantines 242), ήταν ξάδερφος του Γρηγορίου και του Παγκρατίου (Bagarat) και ανηψιός του πατέρα τους Ashot. Την άποψη αμφισβητεί ο Laurent (P.Laurent, Alliances et filiation 127-135), που υποστηρίζει ότι ο Ρωμανός παντρεύτηκε την κόρη του Παγκρατίου Ειρήνη κι έτσι ήταν γαμπρός του. Βλ. και ODB3, TARONITES 2012-2013.

¹³³ Ι.Σκυλ.316.23-24-Ι.Ζωναράς 540.8-11-Yahya II 398 - W.Seibt, DieSkleroi37-38 βλ και σελ.52 σημ. 78-J.Norwich, Βυζάντιο 299- K.Μπουρδάρη, Καθοσίωσις και τυραννίς 95-Δ.Ζακυθηνός, Ιστορία 369-Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 431-Α.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 153-154.

¹³⁴ Ι.Σκυλ.316.27-28"της φήμης δε πανταχού διαδραμούσης συνέρρεον προς αυτόν νεωτέροις χαιρούσι πράγμασι "Yahya II 373- W.Seibt, DieSkleroi 38-G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 44.

Την δε οικονομική στήριξη για το εγχείρημά του ο Σκληρός εξασφάλισε από φόρους και αρπαγές περιουσιών ατόμων επίφοβων για την εξουσία του¹³⁵, από τους Άραβες συμμάχους του (που προαναφέρθηκαν) αλλά και από το δημόσιο ταμείο της Μελιτηνής στο οποίο επιτέθηκε και απέσπασε σύμφωνα με τους υπολογισμούς γύρω στα 40.000 χρυσά νομίσματα¹³⁶. Με αυτά τα εχέγγυα λοιπόν και έχοντας διασφαλίσει τα νότα του σε περίπτωση που κάτι δεν πήγαινε καλά, έχοντας στην κατοχή του το ισχυρό φρούριο στη Χαρπέτη ή Χαρτέπε¹³⁷, ξεκίνησε για την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης.

2.3 Στάση Βάρδα Σκληρού

α) Η αντίδραση του Βασιλείου Λεκαπηνού

Μόλις η είδηση για την αποστασία του Βάρδα Σκληρού μαθεύτηκε στην πρωτεύουσα, ο κύριος των πολιτικών πραγμάτων της αυτοκρατορίας Βασίλειος Λεκαπηνός αποφάσισε την αντιμετώπισή της σε διπλό επίπεδο, αφενός μεν στρατιωτικό, αφετέρου δε διπλωματικό. Σε στρατιωτικό επίπεδο ο ευνούχος διέταξε τον στρατοπεδάρχη Πέτρο, τον οποίο είχε ορίσει στρατηλάτη Ανατολής, να συναρθροίσει στρατό από έμπιστους άνδρες στην Καισάρεια, μία μητροπολιτική πόλη της Καπαδοκίας που άνηκε στο θέμα Χαρσιανού¹³⁸, έτσι ώστε να καταλάβουν θέσεις που θα εμπόδιζαν την προέλαση του Σκληρού, σε περίπτωση που οι διαπραγματεύσεις θα απέβαιναν άκαρπες¹³⁹.

Σε διπλωματικό επίπεδο, ο Βασίλειος απέστειλε τον σύγγελο της Αγίας Σοφίας και επίσκοπο (μητροπολίτη) Νικομηδείας Στέφανο, πολύ έμπιστό του

---

¹³⁵ I.Σκυλ.316.13 κ.ε."τους τε των δημοσίων πράκτορας φόρων κατέχων και τα κοινά εισπραττόμενος χρήματα και τους άλλους υπόνοιαν παρέχοντος αυθαιρέτως προσαγόντων τον εαυτών βίον ελπίδι του απολήψεσθαι μείζονα" –Κ.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 95.

¹³⁶ Yahya, 377 όπου υποστηρίζει και ότι η επίθεση προηγήθηκε της αναγόρευσης του Σκληρού σε αυτοκράτορα - W.Seibt, Die Skleroi 37- G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 41-42.Για τη Μελιτηνή βλ. Μικρά Ασία των θεμάτων 266.

¹³⁷ Για το στρατηγείο του Βάρδα Σκληρού στη Χαρπέτη ή Χαρτέπε βλ. Yahya 372-373 –I.Σκυλ. 316-317-J.D. Howard -Johnston, Crown Lands 93- J.D. Howard -Johnston, Byzantine Anzitone 248-50-T.Sinclair, Eastern Turkey iii 13-35-A.Bivar, Bardas Skleros, The Buwayids and the Marwanids 9-21.

¹³⁸ ODB1, CAESAREA363-364. Η Καισάρεια υπαγόταν αρχικά στο θέμα Αρμενιάκων, στη συνέχεια στο θέμα Καπαδοκίας και από Λέοντος ΣΤ κι έπειτα στο θέμα Χαρσιανόν.Για την πόλη βλ. και Μικρά Ασία των θεμάτων 132-133 και Σπ.Βρυώνης, Μικρά Ασία, 346-352.

¹³⁹ I.Σκυλ.317.41-43"ταχύ τε ουν γράμματα προς τον στρατοπεδάρχην εγένοντο Πέτρον και τάχυ το υγιαίνον του στρατού μέρος ηθροίζετο εις Καισάρειαν"-Κ.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 95- I.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους 431.

ιεράρχη¹⁴⁰ στον Σκληρό, προκειμένου να τον πείσει να παραδοθεί, αλλά κάτι τέτοιο όμως κατέστη αδύνατο αφού ο Σκληρός, ειρωνευόμενος ουσιαστικά τον πρέσβη, λέγοντάς του ότι έχοντας φορέσει τα κόκκινα αυτοκρατορικά υποδήματα, ήταν αδύνατο να τα βγάλει πια, τον εδιώξε, γκρεμίζοντας ουσιαστικά έτσι οποιαδήποτε διπλωματική γέφυρα με το παλάτι και σημαίνοντας την αρχή των πολεμικών συγκρούσεων¹⁴¹.

β) Οι πολεμικές συγκρούσεις

Οι σειρήνες του πολέμου είχαν πλέον ηχήσει για τα καλά στην Κωνσταντινούπολη. Το γενικό πρόσταγμα των πολεμικών επιχειρήσεων είχε, όπως προαναφέρθηκε, από πλευράς της κεντρικής εξουσίας ο στρατοπεδάρχης Πέτρος, ο οποίος ήταν ήδη παρεταγμένος με τις δυνάμεις του στην περιοχή της Καισάρειας. Ο Σκληρός έστειλε προς "αναγνώριση εδάφους " έμπιστους του ανθρώπους με αρχηγό τον Άνθη Αλυάτη¹⁴², οι τελευταίοι όμως έγιναν αντιληπτοί από ένα τμήμα των αυτοκρατορικών δυνάμεων με αρχηγό τον Ευστάθιο Μαλεϊνό, κι έτσι ξεκίνησε η πρώτη συμπλοκή κατά τη διάρκεια της στάσης, η οποία πραγματοποιήθηκε στην περιοχή "Κούκου λίθος"¹⁴³.

Η σύγκρουση στον Κούκου λίθον έληξε με νίκη των αυτοκρατορικών δυνάμεων, που συνοδεύτηκε από την εκτέλεση του Άνθη Αλυάτη, κατ' εντολήν του Βάρδα Σκληρού, ύστερα από φήμες περί επικείμενης αυτομόλησης του στο αυτοκρατορικό στρατόπεδο¹⁴⁴.

---

¹⁴⁰ Vie de Symeon 52-56-J.Darrouzes, Epistoliers byzantins au xe siecle 219.

¹⁴¹ I.Σκυλ.317.44-55 με χαρακτηριστικά τα λόγια του Σκληρού : "αδύνατον , ω ανθρωπε...τον τούτο άπαξ περιβαλλόμενον επ' όψει πολλών ραδίως αποβαλείν"

-Γ.Κεδρηνός 420.17-421.6 – W.Seibt, Die Skleroi 38 - G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 41-42 – I.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 431 –Οικονομίδης, Ενοποίηση Η' 105-I.Ζωναράς 541.6-10.

¹⁴² I.Σκυλ 318.59-63 "ο δε Σκληρός απιών προς Καισάρειαν προδρόμους απέστειλε και κατόπτας εφω κατασκοπείν και οπήπερ εισίν οι εναντίοι μηνύειν και προομαλίζειν αυτω την οδόν.έξαρχος δε των πεμφθέντων προκέκριτο Άνθης ο Αλυάτης"- W.Seibt, Die Skleroi 38 -39.

¹⁴³ Σχετικά με την περιοχή βλ.D.Wood, The koukoulithariotai, 91-93 -I.Σκυλ.318.63-66 " οίτινες καταντήσαντε εν τινί στενοχωρία Κούκου λίθον τον τόπον ονομάζουσι και μέρει της βασιλικής στρατείας εντυχόντες άρχοντα εχούσης Ευστάθιον μάγιστρον τον Μαλεϊνόν απειρώντο του συναντήματος και ακροβολισμούς εποιούντο". Ο Forsyth στηριζόμενος στο χρονικό του Yahya (J.H.Forsyth, Yahya 378) ισχυρίζεται οτι η πρώτη ένοπλη αναμέτρηση της στάσης έγινε κοντά στη Μελιτηνή μετά την πώση της με αρχηγούς των αυτοκρατορικών δυνάμεων να είναι οι Μιχαήλ Βούρτζης και Ευστάθιος Μαλεϊνός, οι οποίοι ηττήθηκαν.

¹⁴⁴ I.Σκυλ.318.69-76"διεμνήθη δε τότε και ο του Βάρδα εταιρειάρχης ως μέλλων αυτομολείν τω του βασιλέως στρατω, ον παραστησάμενος ο Σκληρός και προσονειδίσας...κατέκομα".

Στη συνέχεια οι δυνάμεις του Σκληρού προωθήθηκαν στη Λαπάρα ή αλλιώς Λύκανδο, ένα φρούριο στα βουνά του Αντιταύρου στην Καπαδοκία¹⁴⁵ με αρχηγό τον Σαχάκιο Βραχάμιο και την κατέλαβε κατά τον Σκυλίτζη μέσα σε τρεις ημέρες.

Στην περιοχή έφτασαν γρήγορα τα στρατεύματα που υπό τον στρατοπεδάρχη Πέτρο στρατοπέδευσαν απέναντι ακριβώς από τις δυνάμεις του Σκληρού¹⁴⁶. Οι δυνάμεις του στασιαστή κατάφεραν να επικρατήσουν με προσωπικό τέχνασμα του επικεφαλής τους που, προσποιούμενος διάλλειμα για σίτηση των στρατιωτών του, εξώθησε τους αντιπάλους του να κάνουν το ίδιο και στη συνέχεια τους επιτέθηκε αιφνιδιαστικά¹⁴⁷.

Μετά την νίκη του αυτή ο Σκληρός κέρδισε την αύξηση των υποστηρικτών του, διότι κάποιοι στρατιώτες αλλά και στρατηγοί που ως τότε πολεμούσαν εναντίον του, αυτομόλησαν και τάχτηκαν στο πλευρό του. Κάποιοι από αυτούς ήταν ο Μιχαήλ Βούρτζης, ο Ανδρόνικος Λυδός και οι γιοι του Χριστόφορος Επεικτής και Βάρδας Μουγγός¹⁴⁸.

Εκτός αυτών, οι Ατταλείς ναύτες του θέματος των Κιβυρραιωτών, οδηγώντας σιδηροδέσμιο τον πιστό στην κεντρική εξουσία ναύαρχό τους, τέθηκαν επίσης στη διάθεση του στασιαστή, ο οποίος με τη σειρά του όρισε ως νέο τους

---

¹⁴⁵ Για τη Λαπάρα – Λύκανδο ODB 2, LYKANDOS 1258, ODB 2 LAPARA 1178 –Μικρά Ασία των Θεμάτων 301-313, Σπ. Βρυώνης, Μικρά Ασία, 351-352-G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 52-54-N.Oikonomides, Documents et etudes 134-145.

¹⁴⁶ Ι.Σκυλ.319.91 "αντιστρατοπεδεύει τοις εναντίοις "-Ι.Ζωναράς 541.11-12"ως γουν αλλήλοις αντεστρατοπευσαντο τα στρατεύματα ".

¹⁴⁷ Ι.Σκυλ.319.93 κ.ε." καταστρατήγησε δε τους εναντίους ο Βάρδας δείπνα πολλά παρασκευασάμενος, ως τάχα τον οικειόν εστίασων στρατόν και ούτω τους πολεμίους εξαπατήσας υπολαβόντες γαρ κατ' εκείνην την ημέραν μη κατάρξασθαι μάχης αυτόν και αυτοί προς ενωχίαν ετρέποντο. ο δε Σκληρός ως εγνω τουτο (είχε γαρ και προς πόλεμον παρασκευασμένα τα στρατεύματα) αιφνίδιον τη σαλπγγι σημήνας το ανυάλιον εμπίπτει τοις πολεμίοις αριστοποιουμένοις".Για την ήττα των αυτοκρατορικών δυνάμεων στη Λαπάρα επίσης Ι.Ζωναράς 541.14-16 -Λέων Διακ.169-170 που αναφέρει πιθανότατα λανθασμένα ότι σε αυτήν τη μάχη σκοτώθηκε ο στρατοπεδάρχης Πέτρος, – Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ.κράτους Β' 431-Α.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 154.

¹⁴⁸ Ι.Σκυλ 319.17 κ.ε. –Ι.Ζωναράς 542.3 κ.ε. Για τον Μιχαήλ Βούρτζη βλ. πιο πάνω σημ.87.Ο Βούρτζης όντας δούξ Αντιοχείας κατά την αυτομόλησή του στον Σκληρό διέταξε τον γιο του (προφανώς τον Κωνσταντίνο) να αφήσει την πόλη στα χέρια του βασιλικού Kouleib, ενός Χριστιανού Άραβα, ο οποίος άφησε στη συνέχεια ως διάδοχό του τον επίσης χριστιανό Oubeidallah –Yahya II 372-374 –C.Holmes, Basil II 341.Για τον Kouleib βλ. Al Rudhrawari 23-24-Michel le Syrien 125-126-J.C.Cheyne, L'apport arabe a l' aristocratie Byzantine 141-142-G.Dagron Minorites ethniques192, 197.Για τον Oubeidallah βλ.C.Holmes, Basil II 379-380 – G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 57 .Επομένως, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι ένα από τα οφέλη του Σκληρού από τη μάχη της Λαπάρας ήταν και η απόκτηση της Αντιόχειας μέσω της αυτομόλησης του Μιχαήλ Βούρτζη.Ο Ανδρόνικος Λυδός ήταν πατρίκιος και δούκας, ενώ υπάρχει μία άποψη που τον κατατάσσει στην αριστοκρατική οικογένεια των Δουκών βλ. σχετικά D.Polemis, The Doukai 26-27.

επικεφαλής τον Μιχαήλ Κουρτίκιο¹⁴⁹. Έτσι ο Σκληρός απέκτησε και στόλο που θα του επέτρεπε τη διεξαγωγή παράλληλου θαλασσίου πολέμου.

Εκτός όμως από την αυτομόληση των προαναφερθέντων στρατηγών, μία ολόκληρη πόλη, η Τζάμανδος, το σημερινό Kuskalesi της Καππαδοκίας, χτισμένη σε υψόμετρο μεταξύ Καισάρειας και Μελιτηνής¹⁵⁰, παραδόθηκε στα χέρια του σφετεριστή του θρόνου παρέχοντας του και πολλά χρήματα¹⁵¹.

Τα οφέλη του Σκληρού λοιπόν από τη μάχη της Λαπάρας ήταν τεράστια τόσο σε αύξηση του στρατού του με τις προαναφερθείσες αυτομολήσεις στρατηγών μετά των δυνάμεών τους, όσο και σε απόκτηση στόλου (από το θέμα Κιβυρραιωτών), χρημάτων (από την Τζάμανδο) αλλά και εδαφών (Αντιόχεια – Τζάμανδος). Έτσι είχε γίνει πια κύριος ενός μεγάλου μέρους της Μικράς Ασίας και συνιστούσε μείζονα πλέον απειλή για την κεντρική εξουσία της Κωνσταντινούπολης.

Για να αντιμετωπίσει την επικίνδυνη προέλαση του στασιαστή προς την Κωνσταντινούπολη, ο Βασίλειος Λεκαπηνός επιστράτευσε τον ευνούχο Λέοντα, έναν πατρίκιο ο οποίος είχε χρηματίσει πρωτοβεστιάριος (διαχειριστής της αυτοκρατορικής ιματιοθήκης) και δρουγγάριος του πλωίμου επί Ιωάννη Τσιμισκή¹⁵², αλλά και τον πατρίκιο Ιωάννη - έναν αξιωματούχο για του οποίου το παρελθόν δεν γνωρίζουμε πολλά πράγματα, στον αγώνα εναντίον του.

Αρχική πρόθεση των νέων απεσταλμένων της Κωνσταντινούπολης ήταν ο μέσσω δωροδοκίας προσεταιρισμός συντρόφων του Σκληρού. Αυτό προσπάθησαν να κάνουν αφού έσμιξαν με τον στρατοπεδάρχη Πέτρο στρατοπεδεύοντας στο Κοτναίον της Φρυγίας¹⁵³. Η αποτυχία όμως προσεταιρισμού συντρόφων του Σκληρού μέσω

---

¹⁴⁹ I.Σκυλ. 319.19-320.21 "και Αταλλείς δεσμά περιθέντες τω ναύαρχω του βασιλέως Κουρτικίω Μιχαήλ προσχωροῦσι μετά παντός του στόλου" -I.Καραγιαννόπουλος Ιστορία βυζ. κράτους Β' 431-Α.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 154 σημ.2 -Ν.Οικονομίδης, Ενοποίηση 105 -W.Seibt, Die Skleroi 39 ίσως από παρερμηνεία του Σκυλίτζη γράφει ότι ο Μιχαήλ Κουρτίκιος ήταν ο ναύαρχος που οι Ατταλείς παρέδωσαν στον Σκληρό. Για το θέμα των Κιβυρραιωτών, το πρώτο και κυριότερο ναυτικό θέμα της αυτοκρατορίας, που εκτεινόταν στις μικρασιατικές ακτές από τη Μίλητο μέχρι την Κιλικία και το εσωτερικό της Καρίας, της Λυδίας, της Παμφυλίας και περιοχές της Ισαυρίας βλ. ODB 2 KIBYRRHAIOTAI 1127 -M.Γρηγορίου -Ιωαννίδου, Το ναυτικό θέμα των Κιβυρραιωτών 203-221 - H.Ahrweiler, Byzance et la mer 81-85 -Μικρά Ασία των θεμάτων 204 σημ.25.

¹⁵⁰ ODB3, TZAMANDOS 2134.

¹⁵¹ I.Σκυλ.319.13 "εκειθεν αυθις επι το λεγόμενον έρχεται Τζάμανδον"-I.Ζωναράς 541.16-18 "ετα και την Τζάμανδον πολυπληθή πόλιν εκπροελεύσεως των οικόυντων αυτήν ειληφώς χρημάτων εσμόν εξ αυτής συνηθοίκει -I.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 431.

¹⁵² I.Σκυλ. 295.7-8 "...επεμελήθη δε και του στόλου δια Λέοντα του μετά ταῦτα πρωτοβεστιαρίου, δρουγγάριον τότε του πλωίμου τυγχάνοντος ..." -Λέων Διακ. 147.5-6 "παρά Λέοντα δε τον πατρίκιον και πλωίμου δρουγγάριον αφικόμενο".

¹⁵³ I.Σκυλ 320.24-27: "...και εξουσίαν έχοντα τιμαίς τε προβιβάζειν και δώροις καταπλουτίζειν τους προσχωρούντας χωρήσαι κατά του τυρράνου, ήρεσεν η γνώμη και πέμπεται Λέων ο του βασιλέως πρωτοβεστιάριος, σύμβουλος ειληφώς και Ιωάννην τον πατρίκιον..." -I.Ζωναράς 542.8-10: "και

δωροδοκίας, τους οδήγησε στην προώθηση του στρατού προς την Ανατολή, γεγονός που εξώθησε αυτήν την φορά πολλούς συντρόφους του Σκληρού να αλλάξουν στρατόπεδο, φοβούμενοι για αυτούς και τις οικογένειές τους¹⁵⁴

Το γεγονός της αυτομόλησης των συντρόφων του Σκληρού κατόπιν της προελάσεως των αυτοκρατορικών δυνάμεων δείχνει κατά τη γνώμη μου, όπως και οι προηγούμενες αυτομολήσεις εκατέρωθεν, ότι κατά τη διάρκεια της στάσης οι υποστηρικτές των αντιπάλων παρατάξεων "ακροβατούσαν" πάνω σε ένα "τεντωμένο σκοινί" μεταξύ της κατάκτησης μεγαλύτερης δόξας και της απώλειας των πάντων, ανάλογα με την τελική έκβαση της αναμέτρησης. Γι' αυτό οι αυτομολήσεις συνέβαιναν, όταν η πλάστιγγα έγερνε προς κάποια μεριά. Πήγαιναν δηλαδή οι αυτομολούντες με τα μέρος του διαφαινόμενου νικητή. Ο αυτομολήσας στον Σκληρό μετά τη μάχη της Λαπάρας Μιχαήλ Βούρτζης αλλά και ο Ρωμανός Ταρωνίτης ήταν αυτοί που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν την επικίνδυνη προέλαση των δυνάμεων της κεντρικής εξουσίας¹⁵⁵.

Αν και οι εντολές που τους είχαν δοθεί λόγω του μικρού όγκου του στρατού τους ήταν να μην εμπλακούν σε ανοικτή μάχη αλλά να περιοριστούν σε ενέργειες ανορθοδόξου πολέμου (ή όπως θα λέγαμε σήμερα κλεφτοπολέμου) εν τούτοις δεν απέφυγαν να συμπλακούν με τις αυτοκρατορικές δυνάμεις σε ένα φρούριο με την ονομασία Οξύλιθος στα νοτιοανατολικά των Μεσανάκτων της Φρυγίας. Η μάχη αυτή έγινε πιθανότατα το καλοκαίρι του 977 και απέβη υπέρ των αυτοκρατορικών δυνάμεων¹⁵⁶. Ο Βάρδας Σκληρός, αισθανόμενος την πίεση από τις διαδοχικές ήττες αλλά και τις αποσκιρτήσεις των συντρόφων του, αποφάσισε να αναλάβει ο ίδιος τα ηνία του στρατού του, κατατροπώνοντας τα φθινόπωρο του 977 σε μάχη στην περιοχή των Ραγέων τους αντιπάλους του, σε μία μάχη όπου οι αυτοκρατορικοί μέτρησαν σοβαρότατες απώλειες με το θάνατο του πατρικίου Ιωάννη, πιθανότατα

συνελθών τω στρατοπεδάρχη ο πρωτοβεστιάριος, επειράθη μεν υποσχέσσει και τιμαίς τους περί Σκληρόν επισπάσασθαι"

¹⁵⁴ I.Σκυλ.320.38-40"τουτο το έργον λίαν περί τον Σκληρόν εδειμάτωσε, δεδιότας ού περί χρημάτων και κτημάτων μόνον αλλά και περί των τιμιωτάτων αυτών "-I.Ζωναράς 542.12-14 "εντεύθεν δέος τους περί τον Σκληρόν είλε και περί των φιλότων αυτών και τον αποστάτην καταλιμπάνοντες τω πρωτοβεστιάριώ προσήεσαν".

¹⁵⁵ I. Σκυλ. 320.42-45" όπερ ινα μη γένηται φοβηθείς ο Σκληρός τον μάγιστρον Μιχαήλ τον Βούρτζην άρτι ως είπομεν προσκεχωρηκότα αυτό και Ρωμανόν πατρίκιον τόν Ταρωνίτην μετ' ευζώνο εκπέμπει στρατιάς ..."-I.Ζωναράς 542.14-17"κακ' τουτου δείσας ο Σκληρός τον μάγιστρον Μιχαήλ τον Βούρτζην προσκεχωρηκότα αυτό και Ρωμανόν πατρίκιον τον Ταρωνίτην μετά στρατιάς έπεμψε κατά του πρωτοβεστιάριου "

¹⁵⁶ Η σύγκρουση ήταν αποτέλεσμα της διέλευσης της κουσταδίας που μετέφερε τον ετήσιο φόρο υποτέλειας της Βεροίας (Χαλεπίου) στην Κωνσταντινούπολη, ανάμεσα από τους δύο στρατούς- I.Σκυλ.320.46-321.61- I.Ζωναράς 542.17- W.Seibt, Die Skleroi 40-Για την περιοχή της Οξύλιθου K.Belke-A.Merisch, Phrygien und Pisidien 353.

του στρατοπεδάρχη Πέτρου (αν και υπάρχει η εκδοχή του Λέοντος Διακόνου που όπως αναφέρθηκε τοποθετεί το θάνατό του στη μάχη της Λαπάρας), αλλά και την αιχμαλωσία του πρωτοβεστιαρίου Λέοντος ο οποίος αυτομόλησε στον Σκληρό. Ο Ευστάθιος Μαλεϊνός διέφυγε και πάλι¹⁵⁷.

Ο Σκυλίτζης παραδίδοντας μας λεπτομέρειες της μάχης, μας πληροφορεί για την οργάνωση του στρατού του Σκληρού, αναφέροντας πως την διοίκηση της δεξιάς πτέρυγας είχε ο αδερφός του αποστάτης Κωνσταντίνος, ενώ για την αριστερή πτέρυγα υπεύθυνος ήταν ο Κωνσταντίνος Γαβράς¹⁵⁸. Επιπλέον, ο Σκυλίτζης μας πληροφορεί και για την τύφλωση των αδερφών Θεοδώρου και Νικήτα Αγιοζαχαρίτη, ως τιμωρία για παλιά αυτομόλησή τους στο Λέοντα¹⁵⁹.

Μετά την νέα επικράτησή του ο Σκληρός ήταν πλέον σε θέση ισχύος καθώς εκτός από τη δική του προέλαση, επιτυχίες είχε σημειώσει και ο στόλος του υπό τον Μιχαήλ Κουρτίκιο¹⁶⁰. Διόρισε κυβερνήτη της Μελιτηνής τον Kouleib και απελευθέρωσε τους αιχμαλώτους από την Αντιόχεια¹⁶¹.

Όπως ήταν φυσικό, η προέλαση του στασιαστή θορύβησε πολύ τον Βασίλειο Λεκαπηνό, που για να προλάβει μία ενδεχόμενη κατάληψη της Νίκαιας της Βιθυνίας, πόλης ιδιαίτερα σημαντικής και κοντινής στη Βασιλεύουσα, διόρισε υπερασπιστή της τον στρατηγό Μανουήλ Ερωτικό. Ο Μανουήλ Ερωτικός είναι πολύ πιθανόν να είναι ουσιαστικά μέλος της μεγάλης οικογένειας των Κομνηνών, αφού όπως φαίνεται η οικογένεια μετονομάστηκε¹⁶². Ωστόσο, το μόνο που κατάφερε ο τελευταίος ήταν να

---

¹⁵⁷ I.Σκυλ 321.63-65: "και κατά τινά τόπον Ραγέας ονομαζόμενον γενόμενος στρατοπεδεύεται επιτήδειον μάχης καιρόν εκζητών" I.Σκυλ. 322.78-80 "ενταύθα και Ιωάννης έπεσεν ο πατρίκιος και ο στρατοπεδάρχης Πέτρος και άλλοι πολλοί των διαφανών. εάλω και ο πρωτοβεστιαριος μεθ' ετέρων ανδρών αρχικών – I.Ζωναράς 542.18-543.1 - W.Seibt, Die Skleroi 40, Οικονομίδης, Ενοποίηση 105. Για την περιοχή των Ραγέων Belke- Mersich, Phrygien und Pisidien 368-369.

¹⁵⁸ Για τον Κωνσταντίνο Γαβρά βλ. A.Bryer, Gabrades 174 –I.Σκυλ. 322.74-75: "του δεξιού δε κέρως Κωνσταντίνον τον αδελφόν, του δ' ευωνύμου Κωνσταντίνον τον Γαυράν άρχειν επέστησε". Για τον Κωνσταντίνο Σκληρό W.Seibt, Die Skleroi 58-60.

¹⁵⁹ I.Σκυλ. 322.81-85: "...Θεοδώρου δε και Νικήτα των αυταδέλφων των Αγιοζαχαριτών επ' όψει παντός του στρατεύματος εξορρύτει τους οφθαλμούς, ως παραβάντων τάχα τους όρκους, ους προς αυτόν έθεντο και τω πρωτοβεστιαριω προσχωρησάντων" .Για τους αδελφούς Αγιοζαχαρίτες J.Darrouzes, Epistoliers byzantins au xe siecle 167, όπου παρουσιάζεται επιστολή του επισκόπου Συναδος Λέοντος προς κάποιον Αγιοζαχαρίτη.

¹⁶⁰ I.Σκυλ.322.91-92: "Μιχαήλ ο Κουρτίκιος, πάσαν μεν νήσον πεπορθηκώς, ήδη δ' επίδοξος ων και την εν Ελλησπόντω πολιορκείν Άβυδον" I.Ζωναράς 543.5: "εθαλασσοκράτει ο αποστάτης, W.Seibt, Die Skleroi 42.

¹⁶¹ Yahya II 374.

¹⁶² W.Seibt, Die Skleroi 42- A.Cameron, Fifty years of prosopography 48 πιστεύει πως κάποια παρακλάδια της οικογένειας των Κομνηνών διατήρησαν το επώνυμο Ερωτικός τον 12^ο αιώνα.

παραδώσει ουσιαστικά την πολιορκούμενη πόλη στον Σκληρό και να διαφύγει με τέχνασμα στην πρωτεύουσα¹⁶³.

Η κατάκτηση της Νικαίας, στην οποία διόρισε διοικητή κάποιο Πηγάσιο¹⁶⁴ έφερε τον Σκληρό μία ανάσα από τη Βασιλεύουσα. Όμως, για να κατακτήσει κάποιος την Κωνσταντινούπολη έπρεπε να την πολιορκήσει από στεριά και θάλασσα και στη θάλασσα τα πράγματα είχαν αρχίσει να εξελίσσονται διαφορετικά. Και αυτό γιατί ο απεσταλμένος του Βασίλειου Λεκαπηνού, ναύαρχος Θεόδωρος Καραντηνός, που είχε επιφορτιστεί με την φύλαξη των στενών του Ελλησπόντου, κατάφερε να νικήσει σε ναυμαχία στη Φώκαια το στόλο του αποστάτη υπό τον Κουρτίκιο πιθανότατα στα τέλη του 977 ή στις αρχές του 978, λίγο πριν από την κατάληψη της Νίκαιας¹⁶⁵. Η προέλαση όμως του Σκληρού στην ξηρά ανάγκασε τον Βασίλειο Λεκαπηνό να ανακαλέσει από την εξορία τον Βάρδα Φωκά¹⁶⁶. Το αδιαμφισβήτητο μίσος και το κίνητρο εκδίκησης που έτρεφε ο Βάρδας Φωκάς έναντι του Σκληρού (επειδή ο τελευταίος τον είχε νικήσει κατά τη στάση που είχε πραγματοποιήσει ο Φωκάς επί Τσιμισκή), αλλά και η αδιαμφισβήτητη ικανότητά του Φωκά στα στρατιωτικά θέματα, που τον καθιστούσαν ίσως μοναδικό ικανό αντίπαλο για τον Σκληρό, αντισταθμίζονταν στο μυαλό του Λεκαπηνού από τις αμφιβολίες σχετικά με το αν ο Φωκάς θα αποτελούσε πιστό όργανο της αυτοκρατορικής εξουσίας ή θα δημιουργούσε εκ νέου προβλήματα. Για τον λόγο αυτό, τον έβαλε να ορκιστεί πίστη κι έπειτα ρίσκαρε την αξιοποίησή του. Ο Φωκάς έλαβε το αξίωμα του δομεστικού των σχολών της Ανατολής και τον τίτλο του μαγίστρου¹⁶⁷.

Στην αρχή ο Φωκάς κατευθύνθηκε προς την Καισάρεια της Καπαδοκίας, ώστε να συντονίσει από εκεί τις πιστές στον αυτοκράτορα δυνάμεις. Επειδή όμως ο Ελλησπόντος φυλασσόταν από τον Ρωμανό Σκληρό που τον απώθησε στην πρώτη

---

¹⁶³ Για τα γεγονότα Ι.Σκυλ.323.5-31 -Ι.Ζωναράς 543.9-544.7.

¹⁶⁴ Ι.Σκυλ.323.30-31:"και στρατηγόν Πηγάσιον τινά επιστήσας, αυτός των εφεξής ήπειτο έργων" - W.Seibt, Die Skleroi 42.

¹⁶⁵ Ι.Σκυλ. 322. 94-96: "ούτος δ' εκπλεύσας και τα στενά διαβάς του Ελλησπόντου κατά Φώκαιαν τω Κουρτικίω προσήγγυται, και γενομένης κρατεράς ναυμαχίας οι περί τον Κουρτίκιον τρέποντας και σκεδάννυνται" -W.Seibt, Die Skleroi 42.

¹⁶⁶ Ι.Σκυλ.324.34-35: "...Βάρδαν τον Φωκάν μεταπέμψασθαι της υπερορίας, μόνον αξιόμαχον οηθείς τούτον αντίπαλον έσεσθαι τω Σκληρό"-Ι.Ζωναράς 544.9-11-W.Seibt, Die Skleroi 42-43-K.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 95-Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 432-Α.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 154 -G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 82-83.

¹⁶⁷ Ι.Σκυλ.324.37-38: "και τω των μαγίστρων αξιόματι τιμήσας δομέστικον προχειρίζεται των σχολών και κατά του Σκληρού εξήσιν" -Ι.Ζωναράς 544.14-15.

του απόπειρα να φτάσει στον προορισμό του, περνώντας από τη Θράκη στην Άβυδο, τελικά έφτασε στην Καισάρεια μέσω Μαύρης Θάλασσας¹⁶⁸.

Εκεί ο Φωκάς ένωσε τις δυνάμεις του με τους πρώην αυτομολήσαντες στον Σκληρό, Ευστάθιο Μαλεινό και Μιχαήλ Βούρτζη¹⁶⁹.

Από την Καισάρεια ο Φωκάς κινήθηκε δυτικά ούτως ώστε να πλήξει τα νώτα του Σκληρού, φτάνοντας στο Αμόριο. Όμως ο στασιαστής ήταν πολύ έμπειρος για να δεχτεί ένα τόσο καίριο πλήγμα κι έτσι, με την κατάλληλη κίνηση προς τα ανατολικά, πέρασε από τη Νίκαια στο Αμόριο, όπου συγκρούστηκε με τον αυτοκρατορικό στρατό και τον νίκησε στην περιοχή της Παγκάλειας στις 19 Ιουνίου 978¹⁷⁰. Παρόλη όμως τη νίκη του, ο Σκληρός αναγκάστηκε να μετακινηθεί ανατολικότερα, κάτι που είχε συμβεί και παλιότερα¹⁷¹. Έτσι και τώρα λοιπόν, ο στασιαστής μετακινήθηκε από την περιοχή της Νίκαιας στην οποία βρισκόταν, προς στο Χαρσιανό θέμα, καταλαμβάνοντας το εκεί φρούριο¹⁷². Η μετατόπιση αυτή του Βάρδα Φωκά ήταν το ένα κέρδος του από ήττα του στην πεδιάδα της Παγκάλειας. Το άλλο ήταν η απώλεια του εμπιστοτάτου συντρόφου του Σκληρού, Κωνσταντίνου Γαβρά¹⁷³. Στο Χαρσιανόν θέμα και πιο συγκεκριμένα στην τοποθεσία Βασιλικά Θερμά, έγινε η επόμενη καθοριστική μάχη του αυτοκρατορικού στρατού εναντίον του Βάρδα Σκληρού το φθινόπωρο του 978. Ο στασιαστής αναδείχτηκε για άλλη μία φορά νικητής¹⁷⁴.

¹⁶⁸ I.Σκυλ. 324.40-43: "φυλάττοντος δε τα εν Ελλησπόντω χωρία Ρωμανού του Σκληρού, αποκρουσθείς εκείθεν επάνεισιν εις την βασιλίδα εκείθεν τε πλοίου επιβάς και τους εναντίους λαθών προς την αντίπορθμον γίνεται γη".

¹⁶⁹ I.Σκυλ. 324.44-46 – Γ.Κεδρηνός 429.18-21: "εκέισε τε Ευσταθίω μαγίστρου τω Μαλεινώ και Μιχαήλ Βούρτζη συμπαίξας (έφθασε γαρ και αυτός εκ μετανοίας τα του βασιλέως páλιν ελέσθαι μετ' αυτών προς πόλεμον εξυρτέτο" – G.Schlumberger, Εποποιία Α' 2 84-85.

¹⁷⁰ I.Σκυλ. 324.48-55 – Γ.Κεδρηνός 430.1-9 – I.Ζωναράς 544.17-545.2-Yahya II 374-375-G.Schlumberger, Εποποιία Α' 2 86-90- Α.Χριστοφιλοπούλου Ιστορία Β' 2 154.

¹⁷¹ Το ίδιο είχε πράγματι ξανασυμβεί όταν ο στρατός του Λέοντος πρωτοβεστυαρίου και του στρατοπεδάρχη Πέτρου, παρόλη την τελική συντριβή του στις Ραγεές, είχε αναγκάσει τον στρατό του στασιαστή να μετακινηθεί ανατολικότερα και νοτιώτερα, (κοντά στο Ικόνιο), αναχαιτίζοντας έτσι την επικίνδυνη προς δυσμάς προώθησή του μετά τη μάχη της Λαπάρας, όταν ο Σκληρός κατόπιν της νίκης του στρατοπέδευσε στο Διπτόταμον της δυτικής Ανατολίας, βλ. σχετικά I.Σκυλ. 320.26-32 – C.Holmes, Basil II 263-264. Γενικά για την πορεία που ακολούθησε ο Σκληρός κατά τη Στάση του F.Hild-M. Restle Kappadokien 93-94 – K.Belke – M.Restle, Galatien und Lykaonien 71 -K. Belke –A.Mersich Phrygien und Pisidien 96-97.

¹⁷² I.Σκυλ. 325.72-73: "ο δε Φωκάς άμα τοις συν άμα τοις συν αυτώ τον λεγόμενον Χαρσιανόν κατηλειφώς κακέισε αυλισάμενος εσκόπει το μέλλον" -W.Seibt, Die Skleroi 43-G.Schlumberger, Εποποιία Α' 2 91-92. Για το θέμα Χαρσιανού που ιδρύθηκε από τον Βασίλειο Α' και αποτέλεσε σημαντικό στρατιωτικό και εμπορικό κέντρο της αυτοκρατορίας, αλλά και κοιτίδα αριστοκρατικών οικογενειών βλ. Β.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 62-69-Μικρά Ασία των θεματων 271-305 – D.Potache, Charsianon 107-117.

¹⁷³ I.Σκυλ. 325.61 κ.ε.

¹⁷⁴ I.Σκυλ. 325.72-81 –W.Seibt, Die Skleroi 43-44-G.Schlumberger, Εποποιία Α' 2 92-93- Ν.Οικονομίδης, Ενοποίηση 105 –W.M.Ramsay, The historical geography of Asia Minor 265 – J.Haldon, Warfare, State and Society 57-Μικρά Ασία των θεμάτων 134.

Μετά τη μάχη στα Βασιλικά Θερμά ο Φωκάς κατάλαβε ότι ο αντίπαλός του ήταν πολύ ισχυρός για να νικηθεί με τις υπάρχουσες δυνάμεις. Έτσι αποφάσισε να απευθυνθεί στον φίλο του ηγεμόνα των Ιβήρων (Γεωργιανών) Δαβίδ από τον οποίο, επισκεπτόμενος τη χώρα του, ζήτησε ενισχύσεις¹⁷⁵. Έτσι έλαβε τη βοήθεια δώδεκα χιλιάδων ιππέων, Αρμενίων και Γεωργιανών με επικεφαλής τον Ιωάννη Τορνίκιο και τον Ίβηρα ηγεμόνα Djodjik(Τζιτζίκιο)¹⁷⁶.

Ενισχυμένος πια ο Βάρδας Φωκάς βάδισε κατά του Σκληρού. Η καθοριστική και τελευταία μάχη διεξήχθη στις 24 Μαρτίου του 979 πιθανότατα στην Παγκάλεια και πάλι¹⁷⁷. Όμως υπάρχουν διαφορετικές απόψεις των ερευνητών αλλά και των πηγών σχετικά με τις μάχες μεταξύ Βάρδα Σκληρού και Βάρδα Φωκά¹⁷⁸.

Ύστερα από αιματηρή μάχη ο στρατός του Φωκά νίκησε και σε μονομαχία μεταξύ των δύο στρατηγών τραυματίστηκε ο Βάρδας Σκληρός, με αποτέλεσμα να

¹⁷⁵ I.Σκυλ. 326.83-85" εκείθεν ουν ουν ο Φωκάς, ως είχε, διά ταχέων άνεισιν εις την Ιβηρίαν και Δαβίδ τω των Ιβήρων άρχοντι προσελθών εις επικουρίαν ήτει στρατόν" –Α.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 154-Ι.Καραγιαννόπουλος Ιστορία Β' 432-Κ.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 95 - W.Seibt, Die Skleroi 44-C.Holmes, Basil II 251.Για τον ηγεμόνα της Ιβηρίας Δαβίδ βλ. Κ.Ν.Yubashian, L'administration Byzantine en Armenie 154κ.ε. Υπάρχει και η εκδοχή ότι η βοήθεια ζητήθηκε από πρεσβεία στην οποία συμμετείχε και ο Γεωργιανός αγιορείτης μοναχός Ιωάννης Τορνίκιος-P. Peeters, Histoires monastiques georgiennes 20-22-Histoire de la Georgie I 293-Asolik 59-60 όπου αναφέρεται ότι ο Δαβίδ έλαβε ως αντάλλαγμα συγκεκριμένες περιοχές στο βορειοανατολικό τμήμα της αυτοκρατορίας.Βλ. επίσης J.Forsyth, Yahya 388-393-N.Adontz, Tornik 143-164- B.Martin –Hisard, La vie de Jean et Euthyme 89-92 – N.Adontz, Etudes armenobyzantines 297-318 – M.Tarchnisvili, Le souvlement de Bardas Skleros 95-97.

¹⁷⁶ B.Martin-Hisard, La vie de Jean et Euthyme 89-92-Asolik 59-60.Υπάρχει και η εκδοχή ότι επικεφαλής τους ήταν ο ίδιος ο Δαβίδ –Histoire de la Georgie I 293.

¹⁷⁷ I.Σκυλ.326.85-90- Γ.Κεδρηνός 431.20-25- I.Καραγιαννόπουλος Ιστορία Β' 432-Α.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 154- Κ.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 95.

¹⁷⁸ Ο Σκυλίτζης όπως είδαμε κάνει λόγο για τρεις μάχες, την πρώτη στο Αμόριο (Παγκάλεια) (I.Σκυλ. 324.48-55), τη δεύτερη στα Βασιλικά Θερμά (I.Σκυλ. 325.72-81) και την τρίτη και πάλι στην Παγκάλεια (I.Σκυλ 326.88).Yahya, Λέων Διάκονος και Ιωάννης Ζωναράς κάνουν λόγο για δύο μάχες, την πρώτη στην Παγκάλεια (Yahya II 374-375-Λέων Διακ. 170.5-Ι.Ζωναράς544.19-545.2 που αναφέρει ότι η πρώτη μάχη διεξήχθη "περί το Αμόριον")και τη δεύτερη σε άγνωστο μέρος, που έληξε με νίκη του Φωκά (Yahya II 399-Λέων Διακ. 170.21 κ.ε.) επομένως δεν αναφέρουν τη μάχη στα Βασιλικά Θερμά.Την άποψη περί δύο μαχών τοποθετώντας την πρώτη στην Παγκάλεια στις 19 Ιουνίου 978 και τη δεύτερη στα Βασιλικά Θερμά στις 24 Μαρτίου 979 ασπάζονται οι Forsyth και Adontz (J.Forsyth, Yahya 386- 387-N.Adontz, Etudes armenobyzantines 298-299).Την άποψη περί τριών μαχών ασπάζονται οι Schlumberger, Tarchnisvili και Seibt (G.Schlumberger, –Tarchnisvili, Die Epoποιία Α'2 107-108Anfrage der Schritstellerischen 122-W.Seibt, Die Skleroi 47-48) με τον πρώτο να ταυτίζεται με την άποψη του Σκυλίτζη περί διεξαγωγής της τρίτης μάχης στην Παγκάλεια και τους άλλους δύο, λαμβάνοντας υπόψη γεωργιανή επιγραφή που αναφέρεται σε "τροπαιο" που έλαβαν οι Γεωργιανοί στην περιοχή Sarvenisni, (βλ. την επιγραφή G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 112)να ταυτίζουν την περιοχή με το Aquae Saravanae.Την συγκεκριμένη άποψη μάλιστα, περί διεξαγωγής της τρίτης μάχης στο Aquae Saravanae του Χαρσιανού θέματος, έχει ασπαστεί εσχάτως στηριζόμενη σε αραβικές και γεωργιανές πηγές και η Cathrine Holmes (C.Holmes, Basil II 265).Ο Schlumberger, παρόλο που ο ίδιος εκθέτει την επιγραφή, εντούτοις, χαρακτηρίζοντάς την ασαφή τελικώς ασπάζεται την άποψη του Σκυλίτζη περί διεξαγωγής της μάχης στην Παγκάλεια. Ο Tarchnisvili, εκτός των άλλων, εκφράζει την εικασία ότι μπορεί η μάχη αυτή να κερδήθηκε αποκλειστικά από τους Γεωργιανούς και το γεγονός να αποκρύφτηκε από τους Βυζαντινούς για λόγους ντροπής.Ο Δ.Ζακυθηνός αναφέρει ανάποδα τις δύο τελευταίες μάχες εξιστορώντας ως τελευταία αυτή των Βασιλικών Θερμών (Δ.Ζακυθηνός, Ιστορία 370-371).

πέσει από το άλογό του, στην θέα του οποίου να τρέχει χωρίς καβαλάρη οι στρατιώτες του έχασαν το ηθικό τους και, νομίζοντας ότι έμειναν ακέφαλοι, τράπηκαν σε άτακτη φυγή. Ο ίδιος ο αποστάτης διέφυγε με όσους άντρες του απέμειναν στον Χοσρόη τον Βαβυλώνιο (Adud –Al Dawla), emίρη της Βαγδάτης, όπου έμεινε αιχμάλωτος¹⁷⁹.

Με αυτή την εξέλιξη τελείωσε ουσιαστικά η επανάσταση του Βάρδα Σκληρού που είχε οδυνηρές συνέπειες για το στρατό και την οικονομία του κράτους. Στο μεταξύ άλλωστε, η πορεία των δυνάμεων του στασιαστή είχε ανακοπεί και από τη θάλασσα, όπως φαίνεται από την διήγηση του Λέοντος Διακόνου, καθώς ο αυτοκρατορικός στόλος υπό τον Βάρδα Παρσακουτηνό, νίκησε σε ναυμαχία κοντά στην Άβυδο τον αντίστοιχο στόλο του Σκληρού¹⁸⁰. Όσον αφορά το χρόνο της ναυμαχίας αυτής, με βάση το ότι την εξιστόρηση της ναυμαχίας από πλευράς Λέοντος Διακόνου ακολουθεί η εξιστόρηση της τελικής μάχης μεταξύ των δύο σπουδαίων στρατηγών, η οποία μάλιστα αρχίζει με τη λέξη "αυθις", δηλαδή "αμέσως"¹⁸¹ θεωρώ πολύ πιθανό, να διεξήχθη όντως λίγο πριν την τελική μάχη της 24^{ης} Μαρτίου 979. Επιπλέον, η διεξαγωγή της ναυμαχίας στην Άβυδο, μας οδηγεί συνειρμικά στην παρεμπόδιση από τον Ρωμανό Σκληρό της πρώτης απόπειρας περαίωσης του Βάρδα Φωκά στην Μικρά Ασία μέσω Αβύδου (βλ. ανωτέρω).

Είναι δηλαδή πιθανό, χωρίς να είναι βέβαιο, αντίπαλος του Βάρδα Παρσακουτηνού στην ναυμαχία αυτή να ήταν ο ίδιος αυτός στόλος υπό τον Ρωμανό Σκληρό, ο οποίος είχε παραμείνει εκεί φυλάσσοντας ακόμα τα στενά του Ελλησπόντου¹⁸².

Φαίνεται λοιπόν ο ενεργός ρόλος στον αγώνα εναντίον του Σκληρού, μίας αριστοκρατικής οικογένειας πιστής στην κεντρική εξουσία (είτε στον αυτοκράτορα είτε στο Λεκαπηνό), αυτής των Παρσακουτηνών, και αυτό διότι ο αδερφός του

---

¹⁷⁹ I.Σκυλ. 326.90-327.29-Γ.Κεδρηνός 432.10-433.12 -I.Ζωναράς 545.3-546.8 –Κ.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 95-Μ.Ψελλός, Χρονογραφία Ι, 8-9-Yahya II 399-400-Λέων Διακ. 170.23-24- G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 108-111-W. Seibt, Die Skleroi 48-C.Holmes, Basil II 265- F.Hild-M. Restle, Karadokien 156-157.

¹⁸⁰ Λέων Διακ.170.18-21"ας Βάρδας Μάγιστρος ο Παρσακουτηνός άγων, αφνίδιον τη Αβύδω προσορμισθείς, τάς τε τριήρεις του τυρράνου κατέφλεξε και την των στρατιωτών κατηκόντισε φάλαγγα, και το φρούριον είληφεν".

¹⁸¹ Λέων Διακ.170.21-24"αυθις δε ο Φωκάς χείρα περί αυτών πλείστην στρατιωτών ηθροικώς, τω Σκληρώ επιτίθεται, και τούτον τρεψάμενος εν Εκβατάνοις προς τους Αγαρηνούς φυγήν παρεσκεύασεν".

¹⁸² W.Seibt, Die Skleroi 42σημ. 117 εκφράζει αυτήν την άποψη.Την συγκεκριμένη νικηφόρα ναυμαχία με αυτήν του Θεόδωρου Καρατηνού έχουν ταυτίσει οι : J.H.Forsyth, Yahya 382-G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 78 – Guillaud, Les Patrices 85 ο οποίος μάλιστα ταυτίζει τους Βάρδα Παρσακουτηνό και Θεόδωρο Καρατηνό.

Βάρδα, πατρίκιος Νικηφόρος Παρσακουτηνός, στάλθηκε, μετά την οριστική νίκη των αυτοκρατορικών δυνάμεων, ως πρεσβευτής με σκοπό την παροχή αμνηστίας και τον προσεταιρισμό συντρόφων του Σκληρού, οι οποίοι είχαν καταλάβει φρούριο της περιοχής των Θρακησίων και πραγματοποιούσαν επιδρομές¹⁸³. Έτσι κάμφθηκε και η τελευταία αντίσταση των συντρόφων του και η πρώτη απόπειρα αποστασίας του Βάρδα Σκληρού πέρασε οριστικά στην ιστορία, ως αποτυχημένη.

Σε μία γενική θεώρηση της πρώτης τυραννίδος του Βάρδα Σκληρού, θα μπορούσαμε να διαπιστώσουμε ότι τον στασιαστή στήριξαν εξ αρχής αφενός κάποιοι εξωτερικοί του συμπαραστάτες, όπως οι Αρμένιοι και οι Άραβες (π.χ. Γρηγόριος – Παγκράτιος, Ρωμανός Ταρωνίτης, Σαχάκιος Βραχάμιος, Zaphranik, Abu Taglib, Kouleib, Oubeidallah) και αφετέρου πρόσωπα από το ευρύτερο περιβάλλον του, είτε συγγενείς του, είτε έμπιστοί του (π.χ. ο γιος του Ρωμανός Σκληρός και ο αδερφός του Κωνσταντίνος αλλά και ο Άνθης Αλυάτης). Όπως όμως έχει ειπωθεί ήδη σαν παρατήρηση, ανάλογα με την εξέλιξη της σύγκρουσης είχαμε την αυτομόληση αξιωματούχων, ιδίως αριστοκρατών εκατέρωθεν. Έτσι μετά από κάποιες νίκες του, ο Σκληρός εξασφάλισε την υποστήριξη ως τότε υποστηρικτών της κεντρικής εξουσίας, όπως π.χ. του Μιχαήλ Βούρτζη και του Ευσταθίου Μαλεινού.

Από την άλλη η κεντρική εξουσία φαίνεται ότι είχε την στήριξη πληθώρας αριστοκρατών και στρατηγών από την αρχή της στάσης. Αυτό εξηγείται αν σκεφτεί κανείς ότι στην εξουσία ήδη βρισκόταν ουσιαστικά ένας αριστοκράτης, ο Βασίλειος Λεκαπηνός, έστω κι αν δεν ήταν αυτοκράτορας. Έτσι, η συντριπτική πλειοψηφία της βυζαντινής αριστοκρατίας δεν ήταν διατεθειμένη να στρέψει τα όπλα εναντίον ενός αριστοκράτη, αφού επί της ουσίας δεν υπήρχε προοπτική για κάτι καλύτερο από το υπάρχον καθεστώς. Όποτε κάποιοι εκπρόσωποι αριστοκρατικών οικογενειών αυτομολούσαν στο στασιαστή Σκληρό, αυτό γινόταν διότι υπήρχε ο φόβος της επικράτησης του Σκληρού ή ακόμη περισσότερο, ήταν προϊόν προσωπικής αιχμαλωσίας, άρα και φόβου για την ίδια τους τη ζωή, όπως στην περίπτωση του πρωτοβεστιάριου Λέοντος, που αιχμάλωτος αυτομόλησε στον Σκληρό, μετά τη σύλληψή του στη μάχη των Ραγέων (βλ. ανωτέρω 28-29).

Εν κατακλείδι, η στάση του Βάρδα Σκληρού αποτελεί μία σύγκρουση μεταξύ αριστοκρατών, εφόσον στην εξουσία βρισκόταν ουσιαστικά ο Βασίλειος Λεκαπηνός.

¹⁸³

Ι.Σκυλ.327.44-328.52 –Κ.Μπουρδάρη, Καθοσώσεις και τυραννίς 96.

2.4 Τα γεγονότα μέχρι το θάνατο του Βασιλείου Λεκαπηνού

Από την στιγμή που ο Βάρδας Σκληρός εγκατέλειψε την βυζαντινή επικράτεια και κατέφυγε στους Άραβες ξεκίνησε μία έντονη διπλωματική δραστηριότητα των τελευταίων με την βυζαντινή ηγεσία. Οι πρεσβείες μεταξύ των δύο κρατών ήταν πολλαπλές και ξεκίνησαν με την αποστολή βυζαντινού απεσταλμένου ο οποίος δεν κατονομάζεται στους Άραβες και συνεχίστηκαν με την αποστολή του Abu Bakr Mohammed (ή αλλιώς Ibn al Baqilani) από πλευράς Αράβων στην Κωνσταντινούπολη. Ο τελευταίος επέστρεψε στη Βαγδάτη συνοδευόμενος από κάποιον Ibn Qunus, που πιθανότατα είναι ο Νικηφόρος Ουρανός, ο οποίος μαζί με τον νέο απεσταλμένο των Αράβων Ibn Shahram επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη για νέο γύρο διαπραγματεύσεων. Η πέμπτη και τελευταία διαπραγματευτική αποστολή ήταν η εκ νέου επιστροφή του Ibn Shahram και του Νικηφόρου Ουρανού στη Βαγδάτη, όπου ο τελευταίος αιχμαλωτίστηκε κατά τις διαπραγματεύσεις¹⁸⁴.

Υπογράφηκαν δύο συμφωνίες που ρύθμιζαν τόσο εδαφικά ζητήματα, όσο και την υπό όρους παράδοση του Σκληρού στο Βυζάντιο. Καμία όμως συμφωνία δεν τηρήθηκε. Τελικώς, το τέλος της αιχμαλωσίας του Βάρδα Σκληρού και του γιου του Ρωμανού, θα έρθει στα τέλη του 986 ή στις αρχές του 987 με δύο εκδοχές να υπάρχουν, την μεν πρώτη του Μιχαήλ Ψελλού και του Ιωάννη Σκυλίτζη που υποστηρίζουν ότι ο Σκληρός διέφυγε μαζί με τον στρατό του προς το Βυζάντιο, ενώ είχε σταλεί από τους Άραβες σε πόλεμο εναντίον των Περσών, και τη δεύτερη, του Al Rudhrawari , που υποστηρίζει ότι ο αποστάτης απελευθερώθηκε από τους Άραβες υπό όρους και δεσμεύσεις που υπαγόρευαν ότι σε περίπτωση αναρρίχισης του στον βυζαντινό θρόνο θα ικανοποιούσε αραβικές αξιώσεις σχετικά με την απελευθέρωση αιχμαλώτων πολέμου, προστασία μουσουλμανικών περιουσιών και οικογενειών και παράδοση φρουριών στα σύνορα¹⁸⁵.

---

¹⁸⁴ Για τις πληροφορίες αυτές σχετικά με τις διπλωματικές αποστολές μεταξύ των δύο κρατών βλ. Al Rudhrawari 23. Ο Σκυλίτζης (I.Σκυλ.327.30-40). Αναφέρεται μόνο σε μία αποστολή, αυτή του Νικηφόρου Ουρανού στη Βαγδάτη, όπου αξίωνε την επιστροφή κατειλημένων από τους Άραβες βυζαντινών φρουριών. Η διαπίστωση ότι ο Ibn Qunus είναι ο Νικηφόρος Ουρανός προκύπτει από το ότι ο ίδιος ο Ibn Shahram κατονομάζει ως Νικηφόρο Κανίκλειο τον Βυζαντινό πρεσβευτή που ήταν μαζί του στις διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο χωρών –Al Rudhrawari 25 " the envoy come with me " – Al Rudhrawari 30 " who had accompanied me as envoy". Προφανώς το Κανίκλειος αναφέρεται στο αξίωμα "επί του κανικλείου " που κατείχε ο Νικηφόρος Ουρανός. Για Νικηφόρο Ουρανό βλ. αναλυτικότερα παρακάτω. Yahya II 399-400 επίσης αναφέρει μόνο την αποστολή του Νικηφόρου Ουρανού και την αιχμαλωσία του.

¹⁸⁵ I.Σκυλ. 332.75 κ.ε. –Μ.Ψελλός, Χρονογραφία I, 11 –C.Holmes, Basil II 276-277. Οι Άραβες απαιτούσαν να επανέλθουν στην κατοχή τους επτά φρούρια στην περιοχή του Άνω Τίγρη τα οποία

Από την τέταρτη κατά σειρά διπλωματική αποστολή μεταξύ των δύο κρατών, αυτή του Ibn Shahram στην Κωνσταντινούπολη, μας έχει μείνει μία αναφορά που μας παρέχει σημαντικότερες πληροφορίες για την κατάσταση που επικρατούσε στα εσωτερικά του Βυζαντίου εκείνη την εποχή και ειδικότερα για την σχέση ανάμεσα στον αυτοκράτορα Βασίλειο Β΄ και στους ισχυρούς πλέον άνδρες της αυτοκρατορίας, όπως είχαν αναδειχθεί από την επικράτηση επί του Σκληρού, τους δύο πανίσχυρους αριστοκράτες Βασίλειο Λεκαπηνό και Βάρδα Φωκά¹⁸⁶.

Αρχικά ο Άραβας απεσταλμένος συναντήθηκε με τον Βάρδα Φωκά ο οποίος ήταν απρόθυμος να διαπραγματευτεί την επιστροφή του Σκληρού και τον προέτρεψε να φύγει, με τον Ibn Shahram να αρνείται να το κάνει αν δεν συναντούνταν πρώτα με τον ίδιο τον αυτοκράτορα¹⁸⁷.

Η επόμενη συνάντηση του Ibn Shahram ήταν με τον Βασίλειο Λεκαπηνό, ο οποίος επικαλέστηκε ότι εκπροσωπούσε τον αυτοκράτορα, αλλά ότι μπορούσε ο Άραβας πρεσβευτής να ζητήσει ακρόαση από τον αυτοκράτορα, όπως κι έγινε¹⁸⁸. Παρόλα αυτά, στην ακρόαση που ακολούθησε τον πρωταγωνιστικό ρόλο είχε και πάλι ο παρών στην συνάντηση Λεκαπηνός, καθ' υπόδειξιν του οποίου ο Βασίλειος Β΄ –αφού πρώτα προέβαλλε τα ίδια επιχειρήματα που ο Λεκαπηνός είχε επικαλεστεί στην δική του συνάντηση με τον Ibn Shahram -, έδωσε τον Άραβα απεσταλμένο¹⁸⁹.

Την αντίθεση του αυτοκράτορα στην αρνητική στάση των αριστοκρατών αλλά και την ανάγκη αποδέσμευσης του αυτοκράτορα από την θέληση του παρακοιμωμένου και του Φωκά διαπίστωσε ο απεσταλμένος κατά τη νέα του συνάντηση με τον Βασίλειο Β΄. Σε αυτή τη συνάντηση ο αυτοκράτορας ουσιαστικά παραδεχόταν τον παραγκωνισμό του και τον δευτερεύοντα ρόλο του και έδειχνε την πρόθεσή του να βασιστεί στον έμπιστό του Νικηφόρο Κανίκλειο (Ουρανό), ώστε να ενισχύσει την εξουσία του και να αποδυναμώσει τους αριστοκράτες¹⁹⁰.

Ουσιαστικά με την επιθυμία του για την απελευθέρωση του Σκληρού, αν και αδύναμος ακόμα, ο Βασίλειος έδειχνε να αντιλαμβάνεται ότι τα συμφέροντά του ήταν ακριβώς αντίθετα από τα αντίστοιχα του Λεκαπηνού, του Φωκά και των λοιπών

βρίσκονταν σε βυζαντινά χέρια από την εποχή του Ιωάννη Β΄ Τσιμισκή –M.Canard, Deux Documents 59-62.

¹⁸⁶ Al Ruhrawari 23-34 η αναφορά στον Ibn Shahram η οποία αποτελούσε ουσιαστικά ένα εγχειρίδιο διπλωματίας με οδηγίες για το πώς πρέπει να λειτουργεί ένας καλός πρέσβης όταν διαπραγματεύεται με τους Βυζαντινούς - Beihammer, Der harte Sturz 28-29, 46-50.

¹⁸⁷ Al Ruhrawari 24-25.

¹⁸⁸ Al Ruhrawari 27.

¹⁸⁹ Al Ruhrawari , 28.

¹⁹⁰ Al Ruhrawari 30-31.

αριστοκρατών, που δεν επιθυμούσαν φυσικά την απελευθέρωση του παλιού εχθρού τους. Ο αυτοκράτορας έψαχνε ουσιαστικά για ένα αντίβαρο στην υπέρμετρη αύξηση των δύο ισχυρότερων ανδρών της περιόδου, που ένοιωθε ότι απειλούσαν την εξουσία του. Αυτό φάνηκε και κατά την περίοδο ασθένειας του παρακοιμωμένου, όταν οι διαπραγματεύσεις εξελίσσονταν καλύτερα, κάτι που προκάλεσε την οργή του τελευταίου, όταν ανάρρωσε. Την οργή αυτή προσπάθησε να κατευνάσει ο αυτοκράτορας, λέγοντας του πως είχε πληροφορίες περί μυστικών συννεοίσεων των Φωκάδων με τη Βαγδάτη, με απώτερο στόχο να πλήξουν και τους δύο, παρακοιμώμενο και αυτοκράτορα¹⁹¹. Παράλληλα στο στράτευμα υπήρχαν κι άλλοι στρατηγοί, καταγόμενοι από αριστοκρατικές οικογένειες, πολλές φορές φιλικά διακείμενες στους Φωκάδες¹⁹².

Η διαφανόμενη προσπάθεια του Βασιλείου να στρέψει τον Λεκαπηνό εναντίον του Βάρδα Φωκά- εφόσον ευσταθεί η μαρτυρία του Ibn Shahram – δεν πρέπει να είχε επιτυχία, αν κρίνουμε από τα γεγονότα. Δεν θα μπορούσε να είναι διαφορετικά τα πράγματα από τη στιγμή που ο Βασίλειος Β', προφανώς αγανακτισμένος από τον παραγκωνισμό του από τον εκάστοτε αριστοκράτη και θέλοντας να αναλάβει μόνος του τα ηνία της αυτοκρατορίας, αποφάσισε το έτος 985 να απομακρύνει τον Βασίλειο Λεκαπηνό από την εξουσία για πάντα. Στην αρχή του επέβαλε κατ' οίκον περιορισμό¹⁹³. Λόγω όμως της κίνησης του Λεκαπηνού να συνωμοτήσει κρυφά εναντίον του αυτοκράτορα μαζί με τους Βάρδα Φωκά και Λέοντα Μελισσηνό¹⁹⁴, ο Βασίλειος εξοργισμένος τον εξόρισε το 986 και δήμευσε την περιουσία του, η οποία ήταν αμύθητη¹⁹⁵. Ο παρακοιμώμενος δεν άντεξε τη στενοχώρια και πέθανε λίγο αργότερα, αφού υπέστη εγκεφαλικό επεισόδιο¹⁹⁶.

---

¹⁹¹ Al Ruhrawari 31-34. Πράγματι η δύναμη του Φωκά είχε αυξηθεί υπέρμετρα, καθώς ήταν απόλυτος κυρίαρχος του στρατεύματος, ως δομέστικος των σχολών της ανατολής.

¹⁹² Ένας από αυτούς, ο Λέων Μελισσηνός, ο οποίος βοήθησε αργότερα τον Βάρδα Φωκά στη στάση του, όπως θα δούμε στη συνέχεια – I. Jordanov, Molybdoboules 208-210. Ο Καλόκυρος Δελφινάς κυβερνήτης της Ιταλίας και επίσης σύντροφος του Φωκά κατά τη στάση του – Lupus Protospatharius 55-V. von Falkenhausen, Untersuchungen 168-169. Ο Γρηγόριος Κεκαυμένος, στρατηγός Ελλάδος – S. Runciman, Bulgarian Empire 221-222- P. Lemerle, Prolegomenes 23-36. Για την οικογένεια των Κεκαυμένων βλ. H. Bartikian, La Genealogie 261 κ.ε. και P. Lemerle, Recherches recentes sur Kekaumenos 141 κ.ε.. Ο Νικουλίτζας, στρατηγός Ελλάδος κι έπειτα στρατηγός Λάρισας – P. Lemerle, Prolegomenes 41-46. Τέλος ο Ρωμανός Γενέσιος, στρατηγός Πελοποννήσου – J. Darrouzes, Epistoloires byzantines au xe siecle 100-101.

¹⁹³ I. Σκυλ. 335.63 "και οίκοι μένειν προστάττει" – Κ. Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 96-Β. Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 198.

¹⁹⁴ Yahya II, 417-G. Schlumberger, Εποποιία Α' 2 271.-W. G. Brokaar, Basil Lecapenus 232-233-Κ. Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 96-Β. Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 198-J. C. Cheynet, Phocas 307-308- J. C. Cheynet, Pouvoir et constetations 31.

¹⁹⁵ I. Σκυλ. 335.65 κ.εξ. "εξουσία υπερορίου ανά το Στενόν τίθησιν."-I. Ζωναράς 554.10-18-Μ. Ψελλός, Χρονογραφία Ι, 19 -Β. Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 198 –W. G. Brokaar, Basil

Η απομάκρυνση του Λεκαπηνού από την εξουσία σήμανε αφενός την ουσιαστική ανάληψη των ηνίων της εξουσίας από τον Βασίλειο Β' και αφετέρου την κήρυξη από τον ίδιο, του πολέμου εναντίον της αριστοκρατίας, που θα συνεχιστεί όπως θα δούμε στη συνέχεια με τη στάση των Βάρδα Φωκά και Βάρδα Σκληρού.

Lecapenus 229-233 –Παναγιωτάκης, Λέων Διάκονος, 11 σημ.6-Α.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 155-Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία Βυζ. κράτους Β' 437.Για την περιουσία του Βασιλείου Παρακοιμωμένου που περιελάμβανε κτήματα στην Ανάβαρζο και τη Λόδανδο βλ. –Ι.Σκυλ311-Λέων Διακ. 176.

¹⁹⁶ Λέων Διακ.172- Ι.Ζωναράς 555.1-3-С.Нolmes, Political elites 59- Α.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 155.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Η ΑΝΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟ Β΄

3.1 Στάση Βάρδα Φωκά και Βάρδα Σκληρού

Κύριος πλέον της αυτοκρατορίας ο Βασίλειος Β΄ αποφάσισε να ασχοληθεί με τους εξωτερικούς εχθρούς του κράτους και ειδικότερα με την βουλγαρική απειλή, καθώς οι παραδοσιακοί αυτοί εχθροί της αυτοκρατορίας είχαν αναθαρρήσει με αρχηγό τους πια τον Σαμουήλ, που ήταν ο τέταρτος γιος του κόμητος Νικολάου (Κομητόπουλου) και είχε απομείνει μοναδικός ηγεμόνας των Βουλγάρων από το 976, από την στιγμή που είχαν εξοντωθεί τόσο οι νόμιμοι διάδοχοι του θρόνου Βόρις και Ρωμανός, όσο και τα τρία του αδέρφια Δαβίδ, Μωυσής και Ααρών¹⁹⁷.

Ο νέος τσάρος των Βουλγάρων αποδείχτηκε πολύ υπολογίσιμος εχθρός της αυτοκρατορίας, καθώς πραγματοποίησε στον ελλάδικό χώρο και ιδιαίτερα στην περιοχή της Θεσσαλίας, πολλές επιδρομές, οι οποίες συνοδεύτηκαν από λεηλασίες και αιχμαλωσίες, επωφελούμενος φυσικά από την ενασχόληση της αυτοκρατορικής εξουσίας με την κατάπνιξη της στάσης του Βάρδα Σκληρού¹⁹⁸. Έφθασε μάλιστα στα πρόθυρα της εισβολής στην Πελοπόννησο, οπισθοχωρώντας για άγνωστο λόγο.¹⁹⁹

Ο Βασίλειος κατάλαβε ότι η βουλγαρική απειλή έπρεπε να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά. Για τον λόγο αυτό οργάνωσε κατά το έτος 986 την πρώτη εκστρατεία εναντίον της Βουλγαρίας²⁰⁰. Ξεκίνησε για την κατάληψη της πρωτεύουσας του βουλγαρικού κράτους Τριαδίτζης, της σημερινής δηλαδή Σόφιας. Η πολιορκία όμως της πόλης δεν απέδωσε καρπούς και ο αυτοκρατορικός στρατός

---

¹⁹⁷ Οι Κομητόπουλοι, γιοι του κόμητος Νικολάου, ενός αξιωματούχου του οποίου ο τίτλος πιθανότατα να είναι απόρροια της θητείας του στον βυζαντινό στρατό (βλ. σχετικά Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. Κράτους Β΄434 σημ. 728 και Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β΄2 160 σημ. 1), είχαν πρωτοστατήσει στην αποστασία της Δ.Βουλγαρίας το έτος 976, αμέσως μετά τον θάνατο του Αυτοκράτορα Ιωάννη Τσιμισκή (Ι.Σκυλ.328.57 κ.ε.-Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ.κράτους Β΄434-Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β΄2 160).Μετά την εξόντωση Βόριδος και Ρωμανού (βλ.Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία Βυζ. Κράτους Β΄435-Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β΄2 161), ακολούθησε ο θάνατος των δύο πρώτων αδελφών του Σαμουήλ, του Δαβίδ και του Μωυσή σε πολεμικές συγκρούσεις και η δολοφονία του Ααρών από τον ίδιο τον Σαμουήλ, που έτσι αναδείχθηκε σε μονοκράτορα των Βουλγάρων (Ι.Σκυλ. 329.77-330.92- Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία Βυζ.κράτους Β΄ 435 σημ. 732 –Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β΄2 161σημ. 1).

¹⁹⁸ Ι.Σκυλ.330.92-330.6-Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β΄436 .

¹⁹⁹ Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ κράτους Β΄436 και σημ.739.

²⁰⁰ βλ. σχετικά με την χρονολόγηση της πρώτης εκστρατείας του Βασιλείου εναντίον των Βουλγάρων Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ.κράτους Β΄436-437 σημ. 739.

τελικά εξαναγκάστηκε σε οπισθοχώρηση και τελικά σε συντριβή στις Τραιάνειες πύλες της ορεινής Βουλγαρίας στις 17 Αυγούστου 986²⁰¹.

Κατά την εκστρατεία του αυτή ο αυτοκράτορας δεν χρησιμοποίησε σχεδόν κανέναν από τους προβεβλημένους στρατηγούς που διέθετε το κράτος²⁰². Ηγήθηκε ο ίδιος των στρατιωτικών δυνάμεων. Μοναδικός γνωστός στρατηγός που φαίνεται να είχε την εμπιστοσύνη του Βασιλείου κατά την πρώτη εκστρατεία κατά της Βουλγαρίας ήταν ο Λέων Μελισσηνός, ο οποίος είχε αναλάβει την εφεδρεία στα στενά της Βουλγαρίας²⁰³. Η συκοφαντία του δομέστικου των σχολών της δύσεως Στέφανου Κοντοστέφανου σε βάρος του Μελισσηνού²⁰⁴ δεν είχε κάποια βάση καθώς ο τελευταίος είχε μείνει στη θέση του καθ' όλη την διάρκεια της εκστρατείας²⁰⁵.

Ο παραγκωνισμός των επιφανών αριστοκρατών στρατηγών της εποχής ενίσχυσε την όποια εχθρότητα υπήρχε με την κεντρική εξουσία και θεωρείται πιθανό να είναι ο κύριος λόγος της αριστοκρατικής συμμαχίας που οδήγησε στην τυραννίδα του Βάρδα Φωκά, ο οποίος ανακηρύχτηκε αυτοκράτορας από τους συντρόφους του στις 15 Αυγούστου του έτους 987, στο σπίτι του μαγίστρου Ευσταθίου Μαλεϊνού που βρισκόταν στο Χαρσιανό κάστρο²⁰⁶. Αρχίζοντας την διήγηση της τυραννίδος αμέσως μετά την διήγηση της βουλγαρικής εκστρατείας²⁰⁷, ο Ιωάννης Σκυλίτζης σιωπηρά υπονοεί τη σχέση των δύο γεγονότων ως σχέση αιτίου-αποτελέσματος.

---

²⁰¹ Ι.Σκυλ.331.24-44-Λέων Διακ.171.11 κ.ε. -Ι.Ζωναράς 549.7-11 -Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ.κράτους Β'438-439-Α.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 163.

²⁰² Ι.Σκυλ. 13-14"...Βάρδαν τον Φωκάν έτι δομέστικον όντα των σχολών και τους λοιπούς εώους δυνάστας μηδ' αξιώσας λόγου "-Ι.Ζωναράς 548.9-12"...έξεισιν ούν μήτε τω μαγίστρω Βάρδα τω Φωκά και τω δομεστίκω όντι των σχολών της ανατολής περί της πράξεως κοινοσάμενος μήτε μην ετέρω των των εώων στραταρχούντων δυνάμεων "Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 438-Κ.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 99-С. Holmes, Political Elites 54-М. D. Lauxtermann, Byzantine Poetry 202 όπου αναφέρεται σε ποίημα του Ιωάννη Γεωμέτρη όπου ο τελευταίος εκφράζει δυσαρέσκειά για τον παραγκωνισμό των σπουδαίων στρατηγών -В. Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 20-С. Schlumberger, Εποποιία Α'2 380-381-Ν. Οικονομίδης, Ενοποίηση 105-106- R. Browning, Byzantium and Bulgaria 74-75.

²⁰³ Ι.Σκυλ. 330.15-16:"τον μάγιστρον Λέοντα τον Μελισσηνόν κατόπιν είασε, τας δυσχωρίας φυλάττειν προστάξας "-Ι.Ζωναράς 548.13-14 - Κ.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 97.

²⁰⁴ Ι.Σκυλ.331.34-Ι.Ζωναράς 548-549-С. Schlumberger, Εποποιία Α'2 376-378-Κ.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 97.Ο Κοντοστέφανος είχε ψευδώς πει στον Βασίλειο ότι ο Μελισσηνός είχε εγκαταλείψει τη θέση του και κατευθυνόταν προς την Κωνσταντινούπολη για την κατάληψη της εξουσίας.

²⁰⁵ Ι.Σκυλ.331.44-47-Ι.Ζωναράς 549.13-14- Κ.Μπουρδάρα, καθοσίωσις και τυραννίς 97.

²⁰⁶ Ι.Σκυλ.332.63-67 "δια το ατίμως της ειρημένης εκστρατείας αποπεμφθήναι του συναθροισθέντες εν τω Χαρσιανώ κατά τον οίκον του ρηθέντος Μαλεϊνού, πεντεκαιδεκάτη του Αυγούστου μηνός της πεντεκαιδεκάτης ινδικτίωνος, Βάρδαν τον Φωκάν ανείπον βασιλέα "-Ι.Ζωναράς 550.4-7-Λέων Διακ. 171-173.

²⁰⁷ Ι.Σκυλ.332.59 κ.ε.

Υπάρχει όμως η άποψη, πως ο ίδιος ο Βάρδας Φωκάς είδε την αιτία της επανάστασης του στον υποβιβασμό του, στα τέλη του 986 σε δούκα Αντιοχείας²⁰⁸. Σε κάθε περίπτωση σίγουρα ο Φωκάς επωφελήθηκε από τον παραγκωνισμό των υπολοίπων στρατηγών, έτσι ώστε να τους πάρει με το μέρος του, για να εκδηλώσει τη στάση του απέναντι στον αυτοκράτορα. Φυσικά τα δύο πολύ κοντινά μεταξύ τους γεγονότα, αφενός μεν η εξουδετέρωση του Βασιλείου Λεκαπηνού, αφετέρου δε ο παραγκωνισμός των αριστοκρατών στρατηγών κατά την διάρκεια βουλγαρικής εκστρατείας, φαίνεται να σήμαιναν την κήρυξη από πλευράς Βασιλείου ενός ολοκληρωτικού πολέμου εναντίον της ως τότε πανίσχυρης αριστοκρατίας της εποχής.

Οι αριστοκράτες από την πλευρά τους επωφελήθηκαν από την αποτυχία του Βασιλείου στην Βουλγαρία, επιδιώκοντας να τον βάλουν στο "κάδρο" ως ανίκανο και ανεπαρκή σε ό, τι αφορούσε την άσκηση των καθηκόντων του και εν συνεχεία να τον ανατρέψουν. Επιπλέον, εκτός από την έχθρα των αριστοκρατών, ο αυτοκράτορας είχε πλέον να αντιμετωπίσει και τον Βάρδα Σκληρό, ο οποίος είχε επιστρέψει από την αιχμαλωσία του στους Άραβες και ανακηρύχτηκε από τον στρατό του αυτοκράτορας στην Μελιτηνή²⁰⁹.

Για την χρονική αλληλουχία των γεγονότων που ακολούθησαν την επιστροφή του Σκληρού από την αιχμαλωσία σε σχέση με την επανάσταση του Φωκά δεν υπάρχει ομοφωνία ανάμεσα στις πηγές, καθώς οι μεν Σκυλίτζης και Ζωναράς αναφέρουν ότι το γεγονός της απελευθέρωσης του Σκληρού αναγγέλθηκε στους αποστάτες στρατηγούς λίγο μετά την αναγόρευση του Φωκά σε αυτοκράτορα²¹⁰, ενώ από την άλλη ο Yahya, ακολουθώντας μία χρονολόγηση με ακριβείς ημερομηνίες,

---

²⁰⁸ Yahya II 417 -Μ.Ψελλός, Χρονογραφία I, 10.6-8 "πρώτα μεν μειζόνων αξιωθείς, έπειτα ελαττόνων και αύθις υπορρεούσας αυτώ τάς ελπίδας ορών" εννοείται ο υποβιβασμός του Φωκά – Β.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 200.

²⁰⁹ Yahya II 419-420-Ι.Σκυλ. 332-334-Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία Βυζ. κράτους Β'440-Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 156-G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 380-381-Ν.Οικονομίδης, Ενοποίηση Η' 106-W.Seibt, Die Skleroi 51.Ο στρατός του αποτελούνταν ως επί το πλείστον, όπως και στην πρώτη στάση, εκτός από την οικογένειά του και τους έμπιστούς του, από άνδρες ξένης προελεύσεως.Πιο συγκεκριμένα, διέθετε στρατό από Αρμενίους, ενώ στην υπηρεσία του βρίσκονταν και Κούρδοι υπό τον αδερφό του εμίρη της Άμιδας Abu Ali, αλλά και δύο φυλές βεδουίνων (Behou I' Mousayyab και Benou Noumeir)που είχαν δοθεί στον Σκληρό από τους Άραβες ως συνοδεία – Yahya II 419-420- Asolik 128-ΑΙ Rudhrwari 115-118-Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία Βυζ.κράτους 440-Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β2 156-Κ.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 99-G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 380-381-Ν.Οικονομίδης, Ενοποίηση Η' 106.

²¹⁰ Ι.Σκυλ.332.67-68"τούτου δε αναγορευθέντος ηγγέλετο και ο Σκληρός ήκων από Συρίας "-Ι.Ζωναράς 551.17-18"μαθόν δε και Φωκάν ήδη βασιλεύοντα και τυραννίδος αρχάμενον".Αξίζει να σημειωθεί ότι οι δύο ιστορικοί δεν αναφέρουν τον προσωρινό υποβιβασμό του Βάρδα Σκληρού σε δούκα Αντιοχείας και τον ακόλουθο προβιβασμό του σε δομέστικο των σχολών της ανατολής (που προφανώς έγινε για την αντιμετώπιση του Σκληρού), αν και ο Σκυλίτζης με την αναφορά του στον Φωκά ως "έτι δομέστικον όντα των σχολών " πριν την βουλγαρική εκστρατεία του 986 (Ι.Σκυλ 330.13), πιθανότατα υπονοεί κατοπινό υποβιβασμό του.

την οποία θεωρώ πιο ορθολογική, καταγράφει μία χρονική σειρά σύμφωνα με την οποία μετά την απελευθέρωση του Σκληρού από τους Άραβες τον Δεκέμβριο του 986 ή τον Ιανουάριο του 987, ακολούθησε η επιστράτευση του Φωκά εναντίον του την άνοιξη (Απρίλιο ή Μάιο) του ίδιου έτους, κάτι που σήμανε την έναρξη των διαπραγματεύσεων των δύο Βάρδων²¹¹

Πράγματι, οι δύο πλευρές κατάλαβαν ουσιαστικά την αδυναμία τους να αντιπαρατεθούν με τον αυτοκράτορα ο καθένας από μόνος του, αν και θα το ήθελαν, έκαστος για τους δικούς του λόγους: Ο μεν Φωκάς δυσαρεστημένος από την αντιμετώπισή του αυτοκράτορα στο πρόσωπό του και ίσως από την χρησιμοποίησή του ως δομέστικο των σχολών με αποκλειστικό σκοπό την αντιμετώπιση του Σκληρού, ο δε Σκληρός για να ικανοποιήσει την παλιά του φιλοδοξία να γίνει κύριος της αυτοκρατορίας. Έτσι έγινε η προσέγγιση των δύο πλευρών²¹².

Η συμφωνία προέβλεπε κυριαρχία του Σκληρού σε Αντιόχεια, Φοινίκη, Κοίλη Συρία, Παλαιστίνη και Μεσοποταμία και του Φωκά στην Κωνσταντινούπολη και στα πέριξ²¹³. Οι δύο πλευρές φαίνονταν να έχουν συμφωνήσει σε όλα, όταν ο γιος του Βάρδα Σκληρού, Ρωμανός, κατέφυγε στον αυτοκράτορα Βασίλειο ύστερα από αμφιλεγόμενη διαφωνία των δύο Σκληρών. Πιθανότατα όμως η "αυτομόληση" του Ρωμανού ήταν οργανωμένο σχέδιο του Βάρδα Σκληρού για εξασφάλιση σε περίπτωση ήττας. Ο Yahya²¹⁴ υποστηρίζει ότι υπήρξε ειλικρινής διαφωνία και διαμάχη μεταξύ των δύο Σκληρών, κάτι που είχε ως αποτέλεσμα την φυγή του Ρωμανού στον αυτοκράτορα. Η Βασιλική Βλυσίδου²¹⁵ πιστεύει στην εκδοχή του Yahya. Η Αικατερίνη Χριστοφιλοπούλου²¹⁶ πιστεύει στην εκδοχή του Σκυλίτζη και του Ζωναρά περί οργανωμένου σχεδίου του Βάρδα Σκληρού, την οποία ασπάζομαι κι εγώ, λόγω της κατοπινής εξέλιξης των γεγονότων. Ο Φωκάς, ξεγελώντας τον Βάρδα Σκληρό, όταν ο τελευταίος έφτασε στην Καπαδοκία για την επικύρωση της

²¹¹ Yahya II 419-422 βλ. και Β. Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 200.

²¹² Ο Σκυλίτζης (Ι.Σκυλ.334.42-335.43) αναφέρεται στην αμφιταλάντευση του Σκληρού για προσχώρηση είτε στον Αυτοκράτορα είτε στο Φωκά ("προσχωρήσαι δε τω Φωκά ή τω βασιλεί") – Ι.Ζωναράς 551.17-20 αναφέρεται σε προσέγγιση του Φωκά απ' τον Σκληρό κατόπιν της κηρύξεως της στάσης του δεύτερου – Ι.Σκυλ.335.71-336.76 αναφέρεται σε προσέγγιση του Σκληρού από τον Φωκά με συγκεκριμένες προτάσεις για μοιρασιά των εδαφών σε περίπτωση επικράτησής τους – Κ.Μπουρδάρη, Καθοσίωσις και τυραννίς 99-G.Schlumberger, Εποποιία Α' 2 400.Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 440-Αικ. Χριστοφιλοπούλου Ιστορία Β' 2 156 διαπιστώνουν ενδόμυχη απόφαση για μη τήρηση της συμφωνίας. Β.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 200-201 διαπιστώνει αρχικά καλές και αγνές προθέσεις σε ό, τι αφορά την προσέγγιση των δύο ανδρών.

²¹³ Ι.Σκυλ.336.74-76-Ι.Ζωναράς 552- Yahya II 422-J.C.Cheyne, Phocas 31.

²¹⁴ Yahya II 422.

²¹⁵ Β.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 201.

²¹⁶ Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β' 2 156.

συμφωνίας, τον αιχμαλώτισε και τον φυλάκισε στο ιδιοκτησίας των Φωκάδων φρούριο του Τυροποίων, δυτικά της Μελιτηνής²¹⁷, στις 14 Σεπτεμβρίου 987²¹⁸. Μετά την σύλληψη του Σκληρού ο Φωκάς, ξεκίνησε για την κατάληψη της Μικράς Ασίας, έχοντας και την υποστήριξη της πληθώρας της ελίτ της ελληνικής αριστοκρατίας²¹⁹. Το σχέδιο του Φωκά ήταν καλά οργανωμένο και περιελάμβανε πολλαπλές επιχειρήσεις, τόσο από την ξηρά, όσο και από τη θάλασσα. Καταρχήν διεξήχθησαν δύο επιχειρήσεις, καθώς αφενός μεν στάλθηκε ένα εκστρατευτικό σώμα υπό τον πατρικό Καλόκυρο Δελφινά αλλά και τον συγγενή του Νικηφόρο στην Χρυσόπολη, περιοχή που βρισκόταν ακριβώς απέναντι από την Βασιλεύουσα²²⁰, αφετέρου δε ο ίδιος ο Φωκάς οδήγησε άλλο εκστρατευτικό σώμα στα ασιατικά παράλια του Ελλησπόντου, ως την Άβυδο, την οποία πολióρκησε²²¹. Σύμφωνα με την εκδοχή του Λέοντος Διακόνου²²², ο Βάρδας Φωκάς εγκατέστησε στην Άβυδο, την μοναδική πόλη της περιοχής που δεν είχε καταληφθεί, δυνάμεις υπό τον Λέοντα Μελισσηνό, ώστε να φυλούν τα πλοία του αλλά και να αφοσιωθούν στην πολιορκία της πόλης. Άλλωστε, η Άβυδος αποτελούσε στρατηγικής σημασίας περιοχή, διότι ο αποκλεισμός της σήμαινε και ταυτόχρονο αποκλεισμό του ανεφοδιασμού της Κωνσταντινούπολης²²³. Οι εξελίξεις αυτές και η απειλή κατάληψης της Πρωτεύουσας από τον στασιαστή Φωκά, αφύπνισαν τον αυτοκράτορα Βασίλειο, ο οποίος αποφάσισε να κινηθεί δυναμικά εναντίον του αντίζηλού του για την εξουσία.

Έτσι αποφάσισε να απευθυνθεί στον ηγεμόνα του Κιέβου Βλαδίμηρο, ο οποίος ανταποκρίθηκε στο κάλεσμά του, στέλνοντας επίλεκτο σώμα έξι χιλιάδων Ρώσων στρατιωτών, τη λεγόμενη δρουτζίνα, το οποίο, αφού διεκπαιρώθηκε με τη

---

²¹⁷ βλ. σχετικά με το Τυροποίων W.Seibt, Die Skleroi 53-F.Hild –M.Restle, Kapadokien 297-298-H.Gregoire, Notes de geographie Byzantine 256.

²¹⁸ Ι.Σκυλ. 336.77-80 "άπεισιν εν Καπαδοκία προς τον Φωκάν ως τάχα πληρώσων την κοινοπραγίαν. Εκείνος δε τούτον ένδον της σαγήνης λαβών απαμφέννυσι τε τας βασιλείας παράσημα και ες το φρούριον τον Τυροποίων εκπέμπει " –Γ.Κεδρηγός 19-20-Yahya II 422-W.Seibt, Die Skleroi 51-53-J.C.Cheyne, Rouvoir et constatations 31-33-B.Βλυσιδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 201-K.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 100.Ο Poppe (A.Poppe, The political Background to the baptism of Rus 226) υποστηρίζει ότι η φυλάκιση του Σκληρού έγινε τον Αύγουστο του 986 και η αναγόρευση του Φωκά σε Αυτοκράτορα τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους.

²¹⁹ Ι.Σκυλ.332.59 κ.ε."Οι δε των Ρωμαίων μεγιστάνες μηνιώντες τω βασιλεί ..."-Ι.Ζωναράς 549.19 κ.ε. "Έντεύθεν οι των δυνάμεων των Ρωμαϊκών προεξάρχοντες –Μ.Ψελλός, Χρονογραφία Ι, 10.12-13"και τα πρώτα γένη των τότε δυναμένων αναρτησάμενος ...".

²²⁰ Ι.Σκυλ. 336.82-83-Ι.Ζωναράς 552.15-18- Λέων Διακ. 173.21-25 –Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 440-Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 156.

²²¹ Ι.Σκυλ. 336.83-84-Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 156-K.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 100.

²²² Λέων Διακ. 173.12-16.

²²³ Ι.Σκυλ.336.84-85 "ελπίσας ούτω κατεχομένων των στενών πεπιεσμένους ένδεια παραστήσεσθαι τους πολίτας"-Λέων Διακ. 16-18.

βοήθεια του αυτοκρατορικού στόλου στην Μικρά Ασία, ακολούθησε τον Αυτοκράτορα στη Χρυσόπολη, όπου και κατατρόπωσαν τα στρατεύματα του στασιαστή που είχαν στρατοπεδεύσει εκεί. Τον δε αρχηγό τους, τον πατρικίο Καλοκύρη Δελφινά, αφού τον συνέλαβαν, του επέβαλαν την εσχάτη των ποινών, αυτή της σταυρώσεως. Παράλληλα, ο αυτοκράτορας τιμώρησε και τον σύντροφο του Δελφινά Αντζυποθεόδωρο με ανασκωλοπισμό, ενώ τον αδερφό του Βάρδα Φωκά Νικηφόρο έθεσε σε περιορισμό²²⁴. Αξίζει να σημειωθεί ότι ως αντιπαροχή για την παροχή βοήθειας στον Βασίλειο, ο Βλαδίμηρος ζήτησε να παντρευτεί την αδελφή του αυτοκράτορα, Άννα. Η επιγαμία στην αρχή θεωρήθηκε προσβλητική για το Βυζάντιο, εν τέλει όμως έγινε πραγματικότητα και μάλιστα αποτέλεσε το εφαλτήριο για τον εκχριστιανισμό των Ρώσων, που ήρθε λίγα χρόνια μετά²²⁵.

Μετά την νίκη του στη Χρυσόπολη και αφού πλέον είχε καταφέρει μέσω της συγκέντρωσης δυνάμεων υπό τον μάγιστρο Γρηγόριο Ταρωνίτη στην Τραπεζούντα, να αποκαταστήσει την κυριαρχία του σε παραμεθόριες περιοχές που ήλεγχαν οι Φωκάδες²²⁶, ο Βασίλειος αποφάσισε να κατευθυνθεί στην όλο και πιο έντονα πολιορκημένη από τον Φωκά Άβυδο στην οποία ο στασιαστής είχε στο μεταξύ σπεύσει προς βοήθεια του Λέοντος Μελισσηνού²²⁷. Την Άβυδο από πλευράς αυτοκρατορικών υπερασπιζόταν ο δρουγγάριος του πλωίμου Κυριάκος²²⁸ για τον οποίο δεν γνωρίζουμε τίποτα περισσότερο. Επιπλέον, πριν να καταφθάσει ο ίδιος στην Άβυδο, ο Βασίλειος είχε στείλει και τον αδελφό του και συμβασιλέα Κωνσταντίνο. Στην μάχη που ακολούθησε στις 13 Απριλίου 989, οι δυνάμεις των δύο νεαρών αυτοκρατόρων επικράτησαν, με τον έχοντα την φήμη του μαλθακού και φίλου των διασκεδάσεων Κωνσταντίνο, να διακρίνεται μάλιστα για την γενναιότητά του στο πεδίο της μάχης.

---

²²⁴ I.Σκυλ. 336.88-97-C.Holmes, Basil II και σημ. 50-Yahya II 423-N.Οικονομίδης, Ενοποίηση 125-G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 426-443 και 477-480 -I.Ζωναράς 554.3-6- Λέων Διακ. 173.25-174.6-K.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 100 -Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 156-I.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 440.

²²⁵ I.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία Βυζ. κράτους Β' 442-443-Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 157-158.

²²⁶ Yahya II 424-J.C. Cheynet, Pouvoir et constetations 32 σημ. 6 και 308-B.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 205-G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 456 .

²²⁷ Λέων Διακ. 174.6 κ.ε..Ο Σκυλίτζης από την άλλη (I.Σκυλ. 336.84 κ.ε.) δεν αναφέρει καθόλου την παρουσία του Λέοντος Μελισσηνού και ορίζει ουσιαστικά τον Φωκά ως μόνο πολιορκητή της Αβύδου.

²²⁸ I.Σκυλ.337.5.

Κατά την μάχη, ο στασιαστής Φωκάς σκοτώθηκε στην προσπάθειά του να επιτεθεί κατά του Βασιλείου μαζί με τους Ίβηρες ιππείς²²⁹. Σύμφωνα με τη επικρατέστερη εκδοχή, ο θάνατος επήλθε από δηλητηρίαση του στασιαστή πριν τη μάχη, που οδήγησε στο θάνατό του κατά τη διάρκεια αυτής²³⁰. Υπάρχει και η εκδοχή της δολοφονίας του στασιαστή από τον συναυτοκράτορα Κωνσταντίνο, ο οποίος καυχιόταν σχετικά²³¹. Επίσης υπάρχει και η εκδοχή του Λέοντος Διακόνου, ότι χτυπήθηκε θανάσιμα στη μάχη από κάποιο δόρυ²³². Τέλος υπάρχει και εκδοχή της απώλειας των αισθήσεων του Φωκά λόγω στομαχικών διαταραχών κατά τη διάρκεια της μάχης²³³, η οποία παραπέμπει επίσης στην εκδοχή της δηλητηρίασης.

Σε κάθε περίπτωση, ο θάνατος του επικεφαλής τους, έσπειρε στις τάξεις των συντρόφων του στασιαστή τον πανικό, κάτι που τους έκανε να τραπούν σε άτακτη φυγή, ενώ οι περισσότεροι αξιωματούχοι που πολεμούσαν στο πλευρό του υπέστησαν, μετά την σύλληψή τους, την ποινή της δημόσιας διαπόμπευσης στην πρωτεύουσα²³⁴.

Αφού ο Φωκάς πέθανε, μοναδικός συνεχιστής του εγχειρήματος της τυρρανίδας μπορούσε να θεωρηθεί μόνον ο έγκλειστος στο Τυροποιόν Βάρδας Σκληρός. Αυτή η αντίληψη φαίνεται ότι παγιώθηκε γενικότερα μέσα στους κόλπους των υποστηρικτών του Φωκά κι έτσι ο πάλαι ποτέ εχθρός του νεκρού πια στασιαστή, ανέλαβε ως επικεφαλής πια της στάσης, να φέρει εις πέρας, ό, τι δεν κατόρθωσε ο "προκάτοχός" του. Έτσι, αφού απελευθερώθηκε, ο Σκληρός ξεκίνησε τον Απρίλιο του 989 την δεύτερη προσωπική του στάση κατά του αυτοκράτορος, η οποία όμως δεν κράτησε για πολύ, διότι τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, κατόπιν προσέγγισης από τη μεριά του αυτοκράτορος, ο Σκληρός, ταλαιπωρημένος πια λόγω του γήρατος

---

²²⁹ Ι.Σκυλ.337.6-21-Ι.Ζωναράς 553.8-13-Λέων Διακ.174.22-25-Μ.Ψελλός, Χρονογραφία Ι, 15.15-27- Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία Βυζ. κράτους Β'441-Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 156-157-Κ.Μπουρδάρα, καθοσίωσις και τυραννίς 100 όπου και επισημαίνονται οι διαφορές στις αφηγήσεις των πηγών περί του θανάτου του Φωκά.

²³⁰ Ι.Σκυλ.337.21-29 θεωρεί πιθανότερο δράστη της δηλητηρίασης τον θεράποντα γιατρό του Φωκά, Συμεών, ο οποίος πιθανότατα είχε δωροδοκηθεί από τον Αυτοκράτορα-Ι.Ζωναράς 554.1-3-Μ.Ψελλός, Χρονογραφία Ι, 16.24 υποδεικνύουν ως υπεύθυνο για τη δηλητηρίαση τον οιονοχό του στασιαστή -G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 453.

²³¹ Ι.Ζωναράς 553.13-17-Μ.Ψελλός, Χρονογραφία Ι, 16.17-18 αναφέρουν αλλά απορρίπτουν την εκδοχή αυτή.

²³² Λέων Διακ.174.25.Ο Ψελλός (Μ.Ψελλός, Χρονογραφία Ι, 16.12-13) αναφέρει και αυτήν την εκδοχή, αλλά την απορρίπτει.

²³³ Μ.Ψελλός, Χρονογραφία Ι, 16.15-17 η οποία φαίνεται όμως επίσης να απορρίπτεται. -Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 157 υποστηρίζει την εκδοχή του θανάτου από καρδιακή προσβολή.

²³⁴ Ι.Σκυλ.338.32-42 κατανομάζονται και κάποιοι σύντροφοι του Φωκά, όπως οι Λέων και Θεόγνωστος Μελισσηνοί, οι οποίοι και γλίτωσαν την δημόσια διαπόμπευση, αλλά και ο Θεοδόσιος ο Μεσανύκτης. -Ι.Ζωναράς 554.3-6-Yahya II 426-G.Schlumberger, Βασίλειος Β' 448-451.

αλλά και με προβλήματα οράσεως, αποφάσισε εν τέλει να συνθηκολογήσει και δεχόμενος από τον αυτοκράτορα τον τιμητικό τίτλο του κουροπαλάτη²³⁵ να αποσυρθεί μαζί με τον αδερφό του Κωνσταντίνο στα κτήματά του στο Διδυμότειχο, όπου έζησε τα δύο τελευταία χρόνια της ζωής του, ως τον θάνατό του στις 6 Μαρτίου του έτους 991²³⁶.

Την στάση, μετά την συνθηκολόγηση του Σκληρού είχε αναλάβει να συνεχίσει ο γιος του Βάρδα Φωκά Λέων ο οποίος είχε αναγορευθεί από τον πατέρα του δούκας Αντιοχείας. Παρόλαυτα, και αυτή η προσπάθεια δεν απέδωσε καρπούς για τους αποστάτες, αφού πολύ σύντομα και πιο συγκεκριμένα στις αρχές Νοεμβρίου του 989, ο Λέων Φωκάς παραδόθηκε στον απεσταλμένο του Βασιλείου, Μιχαήλ Βούρτζη μετά από πολιορκία που υπέστη μαζί με τους συντρόφους του από πιστούς του αυτοκράτορα σε πύργο στον οποίον είχαν αποσυρθεί. Μετά την σύλληψή του εξωρίσθηκε. Μαζί με τον Λέοντα Φωκά καθαιρέθηκε και ο πατριάρχης Αντιοχείας Αγάπιος καθώς είχαν έρθει «στο φως» στοιχεία περί ανάμειξής του στην συνωμοσία των Βασιλείου ευνούχου, Βάρδα Φωκά και Λέοντος Μελισσηνού²³⁷. Έτσι έλαβε τέλος οριστικά και αμετάκλητα η στάση των δύο Βάρδων, η σημαντικότερη ίσως αναμέτρηση του αυτοκράτορα Βασιλείου Β' με τους εκπροσώπους της αριστοκρατίας.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σταθούμε σε ορισμένα στοιχεία που κάνουν την στάση εξαιρετικά ενδιαφέρουσα για την ιστορική έρευνα κι έχουν να κάνουν με τους υποστηρικτές των δύο αντιπάλων στρατοπέδων. Παρατηρούμε λοιπόν ότι στο πλευρό του Φωκά βρίσκονται πολλοί γόνοι αριστοκρατικών οικογενειών, όπως ο Ευστάθιος Μαλεινός, οι αδερφοί Λέων και Θεοδόσιος Μελισσηνοί, ο Καλόκυρος Δελφινάς, ο Αντζυποθεόδωρος (ένας εκ των συμμετεχόντων στη δολοφονία του Νικηφόρου Φωκά) αλλά και ο Θεοδόσιος Μεσανύκτης που είχε διακριθεί στην πολιορκία της Πρεσθλάβας το έτος 971. Επιπλέον ο Βάρδας Φωκάς είχε στο πλευρό του τους χίλιους Γεωργιανούς άνδρες που παρείχε στον απεσταλμένο γιο του Νικηφόρο ο Γεωργιανός

---

²³⁵Ενδιαφέρουσα η περιγραφή της δήλωσης υποταγής του Σκληρού στον Βασίλειο (Μ.Ψελλός,Χρονογραφία Ι,27-28).Χαρακτηριστική η φράση του Βασιλείου : "Ίδού ον εδέδοικεν ούτος χειραγωγούμενος ικέτης μου πρόσεισεν"(Μ.Ψελλός,Χρονογραφία Ι,27.10-11. Για τον τίτλο του κουροπαλάτη βλ. R.Guilland, Le Courpalate, Βυζαντινά 1970, 185-249-N.Oikonomides:Les Listes 293.

²³⁶ Ι.Σκυλ. 338.45 κ.ε-Ι.Ζωναράς 557.2-6-Yahya II 427-431 -Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία Βυζ. κράτους Β'441-442-Α.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 157 και σημ.2-Κ.Μπουρδάρη, Καθοσίωσις και τυραννίς 101-Β.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 203-G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 452-453 -Ν.Οικονομίδης, Ενοποίηση 107 - Ν.Οικονομίδης, Listes 293.

²³⁷ Για τα γεγονότα αυτά βλ. Yahya II 427-428-Κ.Μπουρδάρη, Καθοσίωσις και τυραννίς 101.

ηγεμόνας Δαβίδ, με άγνωστο επικεφαλής, αλλά και χίλιους Αρμενίους ιππείς που είχαν ως επικεφαλής τους τους γιους του Παγκρατίου (Bagarat), Bagarat (τον νεότερο) και Cordnavel²³⁸.

Από την άλλη ο αυτοκράτορας Βασίλειος Β' είχε στο πλευρό του λιγότερους επιφανείς άνδρες της εποχής, ανάμεσα στους οποίους ασφαλώς ξεχωρίζουν ο εμπιστοτάτος του Νικηφόρος Ουρανός²³⁹, ο γιος του Βάρδα Σκληρού Ρωμανός, καθώς και ο Μανουήλ Ερωτικός, ο οποίος το 977 είχε υπερασπιστεί την Νίκαια από την επίθεση του Βάρδα Σκληρού (βλ.ανωτέρω).Επιπλέον είχε στο πλευρό του αφενός την συμπαράσταση του Μιχαήλ Βούρτζη, που, όπως έχει αναφερθεί ήδη, ήταν αυτός στον οποίον παραδόθηκε ο γιος του Βάρδα Φωκά, Λέων, ο οποίος είχε επιχειρήσει να συνεχίσει την αποστασία μετά την συνθηκολόγηση του Σκληρού, και αφετέρου τον Γρηγόριο Ταρωνίτη²⁴⁰.

Γίνεται λοιπόν πολύ εύκολα αντιληπτό ότι σε κάθε περίπτωση η πλειοψηφία της αριστοκρατικής ελίτ της εποχής και ειδικότερα οικογένειες όπως οι Φωκάδες, οι Σκληροί, οι Μαλεινοί και οι Μελισσηνοί, είχαν τεθεί αντιμέτωπες του νεαρού αυτοκράτορα αυτήν την φορά.Αυτή είναι και η ειδοποιός διαφορά της στάσης των Βάρδα Φωκά και Βάρδα Σκληρού κατά τα έτη 987-989 σε σχέση με την αντίστοιχη στάση του Βάρδα Σκληρού τα έτη 976-979. Ότι δηλαδή ενώ στη στάση του Σκληρού καθ' εαυτού αντίπαλος του Σκληρού ήταν ο Βασίλειος Λεκαπηνός, με την συμβολή αργότερα του Βάρδα Φωκά, επομένως μιλούσαμε για μία σύγκρουση μεταξύ αριστοκρατών από την οποία ο ήδη παραγκωνισμένος Βασίλειος, αλλά και ο αδερφός του Κωνσταντίνος ενδεχομένως δεν είχαν να κερδίσουν ή να χασουν κάτι, στην προκειμένη περίπτωση το σκηνικό αλλάζει άρδην.Τώρα αντιμέτωπος ήταν από

---

²³⁸ Έχουμε ήδη αναφερθεί στην αναγόρευση του Φωκά σε Αυτοκράτορα στο σπίτι του Ευσταθίου Μαλεινού στο Χαρσιανόν βλ.Ι.Σκυλ 332.63-67 -M.Whittow, The Making of Byzantium 370.Για την υποστήριξη των δύο Μελισσηνών, Λέοντος και Θεογνώστου, αλλά και του Θεοδοσίου Μεσανύκτη βλ.Ι.Ζωναράς 554.3-6 -Yahya II 426-G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 448-450.Για τη συμμετοχή του Θεοδοσίου Μεσανύκτη στην πολιορκία της Πρεσθλάβας Λέων Διακ. 136.55 κ.ε.. Για την συμμετοχή του Αντζυποθεοδώρου στην συνωμοσία που οδήγησε στη δολοφονία του Βάρδα Φωκά Ι.Σκυλ 279.5και 285.30. Για τη βοήθεια των Γεωργιανών βλ. Μ.Ψελλός, Χρονογραφία 1, 10.14-Asolik 129-130 ο οποίος υποστηρίζει ότι ο Φωκάς αποδέσμευσε τους Γεωργιανούς στρατιώτες καθώς πλησίαζε στην Κωνσταντινούπολη.Για τον πατριό και ανθύπατο Καλόκυρο Δελφινά και την αποστολή του στη Χρυσόπολη, την ήττα του και τη θανάτωσή του Ι.Σκυλ. 336.82 κ.ε. - Yahya II 439-440-C.Holmes, Basil II 246, 460.Επιπλέον υπάρχει και η άποψη ότι και ο Μιχαήλ Καραντινός καθώς και ένας άλλος Μιχαήλ,"πρωτοσπαθάρης, ταγματοφύλαξ και εκπροσώπου" ήταν ανάμεσα στους υποστηρικτές του Βάρδα Φωκά- H.Gregoire, Inscriptions grecques 74.

²³⁹ Βλ.σχετ. Yahya II 420-421.

²⁴⁰ Ο Γρηγόριος Ταρωνίτης είχε χρησιμοποιηθεί όπως αναφέρθηκε για την συγκέντρωση στρατού στην Τραπεζούντα, με στόχο την ανάκτηση περιοχών που ανήκαν στη σφαίρα επιρροής των Φωκάδων βλ. Yahya II 424- J.C. Cheynet, Pouvoir et constetations 32 σημ.6 και 308-B.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 205-G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 456.

την μία ο ίδιος ο αυτοκράτορας και η μακεδονική δυναστεία γενικότερα και από την άλλη οι σημαντικότεροι αριστοκρατικοί οίκοι του δεκάτου αιώνα.

Η στάση ξεκίνησε επί της ουσίας από την αναζήτηση προστασίας των αριστοκρατών από την εχθρική τακτική του Βασιλείου απέναντί τους. Και αυτό διότι ο νεαρός αυτοκράτορας, απαλλαγμένος πια από τον άνθρωπο που αρχικά τον επηρεάζει, τον Βασίλειο Λεκαπηνό, θέλησε να βάλει "φρένο" στους επικίνδυνους γόνους των αριστοκρατικών οικογενειών, κάποιιοι από τους οποίους είχαν βλέψεις για την άνοδο στον θρόνο και οι οποίες βλέψεις πήγαζαν από την κυριαρχία τους –και ιδιαίτερα των Φωκάδων – στους στρατιωτικούς κόλπους. Η ήττα λοιπόν των ενωμένων αριστοκρατών από τις δυνάμεις του Αυτοκράτορα, απομάκρυνε έστω και προσωρινά τον κίνδυνο ανατροπής του Αυτοκράτορα και τερμάτιζε τον παραγκωνισμό της μακεδονικής δυναστείας από τους αριστοκρατικούς οίκους, που επί της ουσίας κρατούσε ακόμη από τον θάνατο του πατέρα των Βασιλείου και Κωνσταντίνου, Ρωμανού Β'. Ήταν προφανώς η αρχή μίας περιόδου πολύ δύσκολης για την αριστοκρατία όπως θα δούμε στην συνέχεια.

Ο Μιχαήλ Ψελλός σε διάλογο που περιγράφει μεταξύ του Βάρδα Σκληρού και του Βασιλείου Β', παρουσιάζει τον Σκληρό να συμβουλεύει τον αυτοκράτορα να διατηρήσει την εξουσία του χωρίς να έχει να αντιμετωπίσει στασιαστικά κινήματα²⁴¹.

Η συμβουλή αυτή που φέρεται να έδωσε ο Σκληρός στον Βασίλειο, παρόλο που και ο ίδιος άνηκε επίσης στην τάξη των επιφανών Βυζαντινών αριστοκρατών και συνεπώς φαντάζει εξαιρετικά παράξενο και παράδοξο να προτρέπει κάποιον να εξοντώσει τους όμοιους του, αντικατοπτρίζει πλήρως και αποτελεί μία λόγου χάρη "προοικονομία" της πολιτικής που ακολούθησε μετέπειτα ο Βασίλειος, καθ' όλη την διάρκεια της ώριμης περιόδου της βασιλείας του, όπως θα δούμε στην συνέχεια.

3.2. Η πολιτική του Βασιλείου Β' έναντι των αριστοκρατών

α) Η διαχείριση των διαφόρων αριστοκρατικών οικογενειών από τον Βασίλειο

---

²⁴¹ Μ.Ψελλός, Χρονογραφία Ι, 28.12-18: "ο δε άρα ου στρατηγικήν βουλήν, αλλά πανούργον εισηγείται γνώμην, καθαιρείν μεν τας υπερόγκους αρχάς και μηδένα των εν στρατείαις εάν πολλών ευπορείν..." .Παράλληλα την ίδια συμβουλή προς τον Βασίλειο αναφέρει και ο Κεκαυμένος, χωρίς όμως να κατονομάζει τον Βάρδα Σκληρό ως συμβουλάτορα- Κεκαυμένος, *Consilia et Narrationes* 284 βλ. και C.Holmes, *Basil II* 283.

Ο Βασίλειος Β' όπως είδαμε, είχε ουσιαστικά επιλέξει από το 986, χρονολογία της πρώτης κατά των Βουλγάρων εκστρατείας του, την τακτική που θα ακολουθούσε έναντι των παραδοσιακών παλαιών αριστοκρατικών οικογενειών που τόσα πολλά προβλήματα είχαν δημιουργήσει τόσο στον ίδιο, όσο και στη μακεδονική δυναστεία γενικότερα. Η τακτική αυτή χαρακτηριζόταν σε μεγάλο ποσοστό από την σύγκρουση με μεγάλους αριστοκρατικούς οίκους τους οποίους θεωρούσε και είχαν αποδειχθεί επικίνδυνοι. Απέβλεπε αφενός μεν στη μείωση της τεράστιας δύναμής τους, αφετέρου δε στη διατήρηση των κεκτημένων του ως αυτοκράτορα.

Για την επίτευξη των στόχων του τα κυριότερα μέτρα που χρησιμοποίησε και τα οποία απέβλεπαν στην αποδυνάμωση των επικίνδυνων οικογενειών ήταν η μη χρησιμοποίηση των μελών τους σε σημαντικές θέσεις, αλλά και πολλές φορές η απομάκρυνσή τους από τα πεδία δράσης τους, δηλαδή από τις περιοχές που είχαν τα κτήματά τους και στις οποίες επηρρέαζαν πρόσωπα και καταστάσεις.

Επί παραδείγματι, όπως ήδη έχει αναφερθεί, ο Βάρδας Σκληρός μετά την συνθηκολόγησή του είχε αποσυρθεί στο Διδυμότειχο μαζί με τον αδερφό του Κωνσταντίνο, αφού έλαβε τον τίτλο του κουροπαλάτη.

Λίγους μήνες πριν αφήσει την τελευταία του πνοή, ο Σκληρός δέχτηκε την επίσκεψη του αυτοκράτορα που του ζήτησε να συμμετάσχει σε εκστρατεία κατά των Βουλγάρων, ενδεικτικό της επιτήρησης κάτω από την οποία ήθελε να έχει τον πάλαι ποτέ αποστάτη ο Βασίλειος, αλλά και της καχυποψίας του έναντι των πάντων, η οποία περιγράφεται και στις πηγές²⁴². Για τον γιο του Βάρδα Σκληρού, Ρωμανό, γνωρίζουμε ότι μετά την αυτομόλησή του το 987 στον αυτοκράτορα (γεγονός που είχε αποτελέσει την αφορμή για την ακύρωση της συμφωνίας Φωκά – Σκληρού) έλαβε από τον Βασίλειο τον τιμητικό τίτλο του μαγίστρου και αναδείχθηκε σε έναν από τους κυριότερους συμβούλους του αυτοκράτορα επί των πολεμικών θεμάτων²⁴³. Για την περαιτέρω πορεία του δεν γνωρίζουμε και πάρα πολλά πράγματα. Σύμφωνα με τον Seibt, υπάρχει πιθανότητα να χρημάτισε δούκας Αντιοχείας, αν και αυτή δεν είναι μία εκδοχή που έχει ευρεία αποδοχή, καθώς είναι επικρατέστερη η άποψη, ότι δούκας Αντιοχείας για την περίοδο 989-995 ήταν ο Μιχαήλ Βούρτζης²⁴⁴. Υπάρχει όμως και η εκδοχή που θέλει τον Ρωμανό Σκληρό δομέστικο και στρατοπεδάρχη ή

²⁴² I. Ζωναράς, 554.7-9- Yahya II 430-431 – Β. Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 203.

²⁴³ I. Σκυλ 335.56-58-Γ. Κεδρηγός 442.16-18-Ι. Ζωναράς 552.12 κ.ε.-W. Seibt, Die Skleroi 62.

²⁴⁴ W. Seibt, Die Skleroi 62-64. Για την άποψη που θέλει τον Μιχαήλ Βούρτζη δούκα Αντιοχείας την περίοδο 989-995 βλ. V. Laurent, Gouverneurs d'Antioche 233.

ακόμα και δεύτερο τη τάξει αρχηγό των βασιλικών στρατευμάτων μετά τον Μιχαήλ Βούρτζη²⁴⁵. Σε κάθε περίπτωση πάντως ο Ρωμανός Σκληρός φαίνεται να είναι το τελευταίο ενεργό μέλος της οικογένειάς του στην παρούσα φάση, αφού δεν αναδεικνύεται κάποιος άλλος Σκληρός από το θάνατο του Βάρδα Σκληρού, μέχρι και το τέλος της βασιλείας του Βασιλείου Β' το 1025. Η οικογένεια κάνει την επανεμφάνισή της επί Κωνσταντίνου Η' (1025-1028), όταν ο γιος του Ρωμανού Βασίλειος Σκληρός, είχε τιμηθεί με τον τίτλο του πατρικίου, αλλά αργότερα έχασε τη δύναμή του μετά από φιλονικία του με τον στρατηγό Βουκελλαρίων Προυσιανό, εξωρίσθηκε στη νήσο Οξεία και τυφλώθηκε μερικώς. Στη συνέχεια επανήλθε στο προσκήνιο στα χρόνια της βασιλείας του γυναικάδελφού του Ρωμανού Γ' Αργυρού, πριν κατηγορηθεί εκ νέου για συνωμοσία εναντίον του αυτοκράτορα²⁴⁶. Ο Βασίλειος Σκληρός ήταν το πρόσωπο που σηματοδότησε την επιστροφή των Σκληρών στα πράγματα της αυτοκρατορίας, καθώς νέοι Σκληροί όπως η σεβαστή Μαρία Σκλήραινα, ερωμένη του Κωνσταντίνου Μονομάχου, ο αδερφός της Ρωμανός Σκληρός, ο Λέων Σκληρός και ο Νικόλαος Σκληρός, αλλά και άλλοι (Κωνσταντίνος Σκληρός, Μιχαήλ Σκληρός, Ιγνάτιος Σκληρός, Πανθήριος Σκληρός, Ανδρόνικος Σκληρός, Ιωάννης Σκληρός) εμφανίστηκαν στο προσκήνιο καταλαμβάνοντας διάφορα αξιώματα και τίτλους²⁴⁷. Γίνεται λοιπόν εύκολα αντιληπτό ότι η οικογένεια των Σκληρών, αν και γνώρισε μία μακρά περίοδο δυσμένειας, εν τούτοις ανέκτησε ένα μέρος της δύναμής της μετά το θάνατο του Βασιλείου. Σε κάθε περίπτωση πρόκειται για μια περίπτωση αριστοκρατικής οικογένειας που ζημιώθηκε λιγότερο από την αντιαριστοκρατική πολιτική του Βασιλείου, σε σχέση με άλλες, όπως θα δούμε παρακάτω.

Όσον αφορά τους Μαλεινούς, ο κυριότερος εκπρόσωπός τους αυτήν την εποχή, ο Ευστάθιος Μαλεινός δέχτηκε ένα άσχημο παιχνίδι που του έπαιξε ο Βασίλειος, καθώς μετά την φιλοξενία των αυτοκρατορικών στρατευμάτων στα κτήματά του στην Καπαδοκία, κατά τον γυρισμό τους από μία εκστρατεία στην περιοχή της Συρίας το έτος 995, κλήθηκε από τον αυτοκράτορα στην πρωτεύουσα ως ανταπόδοση της φιλοξενίας. Εκεί όμως ο Βασίλειος τον κράτησε ουσιαστικά όμηρο μέχρι τον θάνατό του. Όταν ο Ευστάθιος Μαλεινός πέθανε, ο Βασίλειος δήμευσε τα

---

²⁴⁵ J.C. Cheynet, *pouvoir et constatations* 308- J.C. Cheynet –J.FVannier, *Etudes prosopographiques* 21-22- B.Βλυσίδου, *Αριστοκρατικές οικογένειες* 20.

²⁴⁶ Για τον Βασίλειο Σκληρό βλ. W.Seibt, *Die Skleroi* 65-69.

²⁴⁷ Για τους επιφανείς Σκληρούς του 11^{ου} αιώνα βλ. αναλυτικά W.Seibt, *Die Skleroi* 69-104- C.Holmes, *Basil II* 295-296. Για τη Μαρία Σκλήραινα βλ. Μ.Ψελλός, *Χρονογραφία* VI, 50-64.

περιουσιακά του στοιχεία²⁴⁸. Από την περίοδο της βασιλείας του Βασιλείου Β' κι έπειτα δεν φαίνεται να υπάρχει κάποια δραστηριότητα των Μαλεινών σε πολιτικό επίπεδο και ήταν πια φανερό ότι ο οίκος τους είχε παρακμάσει για τα καλά, αν και κάποια έγγραφα αναφέρονται σε κάποια μέλη της οικογένειας τα οποία κατείχαν ορισμένους τιμητικούς τίτλους τον 11ο αιώνα.

Στις επόμενες γενιές μέχρι και τον 12^ο αιώνα οι Μαλεινοί δεν εμφανίζονται πια στην Μικρά Ασία, αλλά στην Νότια Ιταλία και την Μακεδονία²⁴⁹.

Όσον αφορά τους Φωκάδες, φαίνεται πως η επανάσταση του Βάρδα Φωκά και η κατάπνιξή της αποτέλεσε ουσιαστικά την αρχή του τέλους τους. Αν και συνέχισαν να είναι εγκατεστημένοι κοντά στην Καππαδοκία²⁵⁰, εν τούτοις άρχισαν να απέχουν από τα αξιώματα με αποτέλεσμα να περάσουν έτσι σταδιακά στην αφάνεια

Πιο συγκεκριμένα, ο αδερφός του Βάρδα Φωκά Νικηφόρος ήταν ανίκανος να αναλάβει οποιοδήποτε αξίωμα καθώς είχε τυφλωθεί από το 971, λόγω της επιβουλής σε βάρος του αυτοκράτορα Ιωάννη Τσιμισκή, την οποία είχε οργανώσει μαζί με τον πατέρα του Λέοντα²⁵¹. Ο γιος του Βάρδα Φωκά Νικηφόρος, δυσανεστημένος από τον αποκλεισμό του, όπως και του αδερφού του Λέοντος και γενικά της οικογένειάς του από τα διάφορα αξιώματα κίνησε επανάσταση μαζί με τον Νικηφόρο Ξιφία το 1022, όπως θα δούμε παρακάτω.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα εκδήλωσης των προθέσεων του νεαρού αυτοκράτορα, ήταν η δημοσίευση της Νεαράς του 996 με τίτλο "Περί των δυνατών των από πενήτων επικτωμένων" στην οποία θα γίνει εκτενέστερη αναφορά στο υποκεφάλαιο που αφορά τα μέτρα του Βασιλείου εναντίον των αριστοκρατών(3.2.β). Η Νεαρά αυτή, κατονομάζοντας τις οικογένειες Μαλεινών και Φωκάδων ως τρανταχτά παραδείγματα εκμεταλλευτών των φτωχών, προσπαθεί να αποκαταστήσει μέρος των αδικιών που είχαν συμβεί κατά τη διάρκεια του 10^{ου}

---

²⁴⁸ I.Σκυλ, 340.88-95-B.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 202-W.B.R. Saunders, The Aachen Reliquary of Eustathius Maleinus, 214-Μικρά Ασία των θεμάτων273-Σ.Βρυώνης, Μικρά Ασία 351.

²⁴⁹ W.Seibt, byzantinischen bleisiegel no.142 αναφέρεται ο πατρίκιος Κωνσταντίνος Μαλεινός-J.C. Cheynet, Pouvoir et constetations 333 σημ 65 όπου αναφέρονται οι πατρίκιοι Κωνσταντίνος και Μιχαήλ Μαλεινός ο ύπατος και στρατηγός Νικήτας Μαλεινός και ο "πρόεδρος" Νικηφόρος Μαλεινός-Actes de Lavra I, 45 αναφέρεται ένας Στέφανος Μαλεινός γαιοκτήμονας από την Θεσσαλονίκη.-Νικ.Χων 296.76-78 εμφανίζεται ένας Μαλεινός επαναστάτης εναντίον του Ανδρόνικου Κομνηνού το 1185 στη Μακεδονία -Για τους Μαλεινούς της Νότιας Ιταλίας βλ.V. von Falkenhausen, Untersuchungen 141.

²⁵⁰ J.C.Cheyne, Pouvoir et constetations 113 σημ.35, Β.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 207.

²⁵¹ I.Σκυλ.303- Γ.Κεδρηνός 403-404-I.Ζωναράς 538-G.Schlumberger, Εποποιία Α'2 127-132-Κ.Μπουρδάρη, Καθοσίωσις και τυραννίς 90-91.

αιώνα, όταν η ασυδοσία που τους χαρακτήριζε λειτουργούσε εις βάρος του κοινωνικού συνόλου.

Για την οικογένεια των Λεκαπηνών, η άνοδος του Βασιλείου Β' στην εξουσία σηματοδοτεί, όπως φανέρωσε και η ολοκληρωτική αποκαθήλωση του Βασιλείου Λεκαπηνού, την πλήρη περιθωριοποίησή τους, καθώς κανένα μέλος τους δεν βρέθηκε στο προσκήνιο μετέπειτα. Ήταν εντυπωσιακός ο τρόπος με τον οποίο ο Βασίλειος αντιμετώπισε μία συγγενική προς αυτόν οικογένεια, καθώς ο ίδιος ήταν εγγονός της Ελένης Λεκαπηνής και δισέγγονος του Ρωμανού Α' Λεκαπηνού.

Η καππαδοκική και συγγενική των Φωκάδων οικογένεια των Παρσακουτηνών γνώρισε επίσης την παρακμή από την εποχή του Βασιλείου Β' και μετέπειτα, καθώς τρία μέλη της αναφέρονται στις πηγές τον 11^ο αιώνα, μόνον ένα όμως κατείχε αξίωμα. Συγκεκριμένα είναι γνωστά τα ονόματα της Άννας Παρσακουτηνής και του Ιωάννη Παρσακουτηνού, οι οποίοι έφεραν τους τιμητικούς τίτλους της πατρικίας και του πρωτοσπαθαρίου αντίστοιχα²⁵², αλλά αξίωμα έφερε μόνο ο Κατεπάνω Μεσοποταμίας Κωνσταντίνος Παρσακουτηνός του οποίου η θητεία τοποθετείται γύρω στα 1020 με 1030 περίπου²⁵³.

Η οικογένεια των Μωσηλέ, συνδεδεμένη άμεσα με αυτή των Λεκαπηνών, καθώς ο Ρωμανός Μωσηλέ ήταν εγγονός του Ρωμανού Α' Λεκαπηνού, γνώρισε και αυτή το μένος του Βασιλείου Β', καθώς η περιουσία της οικογένειας στην περιοχή του Φιλομηλίου υπέστη δήμευση με Νεαρά του Βασιλείου. Επιπλέον δεν εμφανίζονται Μωσηλέ σε σημαντικές θέσεις στα μέσα του 11^{ου} αιώνα²⁵⁴.

Την εχθρότητα του Βασιλείου Β' αλλά και του αδερφού του και διαδόχου του Κωνσταντίνου Η' δεν απέφυγαν και οι Κουρκούες. Συγκεκριμένα ο Ιωάννης Κουρκούας στάλθηκε γύρω στο 1010 ως Κατεπάνω στην νότιο Ιταλία²⁵⁵. Ο δε τελευταίος απόγονος²⁵⁶ της οικογένειας Ρωμανός Κουρκούας τυφλώθηκε κατά τον Σκυλίτζη από τον Κωνσταντίνο Η'²⁵⁷ κλείνοντας ουσιαστικά το κεφάλαιο της ιστορικής αρμενοπαφλαγονικής οικογένειας στα στρατιωτικά πράγματα. Από τον 12^ο αιώνα κάποιοι Κουρκούες επανεμφανίστηκαν σε στρατιωτικά αξιώματα, όπως π.χ. ο

---

²⁵² Για την πατρικία Άννα Παρσακουτηνή W.Seibt, byzantinischen Bleisiegel, no.127: "Θεοτόκε βοήθειη σι δούλη Άννην πατρικίαν την Παρσακουτηνήν". Για τον πρωτοσπαθάρη Ιωάννη Παρσακουτηνό V.Laurent, Taronites 135.

²⁵³ W.Seibt, byzantinischen bleisiegel σ. 260 -B.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 206 σημ. 155.

²⁵⁴ B.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 207-N.Svoronos, Les Nouvelles, 207.

²⁵⁵ V von Falkenhausen, Untersuchungen 85

²⁵⁶ B.Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες 207 σημ. 157.

²⁵⁷ Ι.Σκυλ. 372.87-89.

Μιχαήλ Β'Κουρκούας, Οικουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως από το 1143 ως το 1146. Εκτός όμως από τις παλιές οικογένειες που ο Βασίλειος έσπρωξε στην παρακμή (Φωκάδες, Λεκαπηνοί, Μαλεινοί, Μωσηλέ, Κουρκούες) υπήρχαν και κάποιες άλλες, των οποίων μέλη ο αυτοκράτορας εμπιστεύτηκε σε καίριες θέσεις ευθύνης.

Η οικογένεια των Αργυρών, άρρηκτα συνδεδεμένη με αυτήν των Λεκαπηνών (λόγω του γάμου, όπως έχει αναφερθεί, της κόρης του Ρωμανού Α' Λεκαπηνού Αγαθής με τον Ρωμανό Αργυρό) δεν είχε γνωρίσει κάποια ιδιαίτερη άνθηση στα χρόνια των επόμενων αυτοκρατόρων. Την εποχή της βασιλείας του Βασιλείου Β' , εμφανίζονται μέλη της οικογένειας και πάλι σε σημαντικά αξιώματα. Και μπορεί κάποια από τα αξιώματα αυτά να είχαν ως πεδίο δράσης την Ιταλία, όπως αυτό του Λέοντα Αργυρού ο οποίος χρημάτισε κατεπάνω Ιταλίας το 1016²⁵⁸ κάτι που θα μπορούσε κάποιος να εκλάβει ως πολιτική απομάκρυνσή τους από την Μικρά Ασία, όμως τους ανατέθηκαν και αξιώματα που τους κρατούσαν στην Ανατολή, όπως π.χ. οι θητείες και πάλι του Βασιλείου Αργυρού, τόσο ως στρατηγού Σάμου, όσο και ως στρατηγού Βασπουρακάν, όπως αναφέρει Ιωάννης Σκυλίτζης²⁵⁹ αλλά και του ίδιου του μετέπειτα αυτοκράτορα Ρωμανού Αργυρού που είχε διατελέσει κριτής στον ιππόδρομο²⁶⁰ και ήταν έπαρχος πόλεως πριν γίνει αυτοκράτορας²⁶¹. Αλλωστε ένα μέλος της οικογένειας, η Μαρία Αργυρή, παντρεύτηκε το 1004, στα πλαίσια διπλωματικής συμφωνίας με τους Ενετούς, τον δόγη της Βενετίας Ιωάννη Ορσέολο, ο οποίος μάλιστα τιμήθηκε από τον αυτοκράτορα με τον τίτλο του πατρικίου²⁶².

Η οικογένεια των Βούρτζηδων συνέχισε να εκπροσωπείται σε κάποια αξιώματα και μάλιστα ο ίδιος ο Μιχαήλ Βούρτζης, αναμφισβήτητα ο πιο γνωστός και κύριος εκπρόσωπός της, αφού τιμήθηκε από τον Βασίλειο με τον τιμητικό τίτλο του μαγίστρου, χρημάτισε για τρίτη φορά δούξ Αντιοχείας μετά την πρώτη που ήταν επί Ιωάννη Τσιμισκή και την δεύτερη κατά την στάση του Σκληρού και πριν από την προσωρινή του αυτομόληση στον στασιαστή γύρω στα 989 με 990 μέχρι το 994, όταν και απομακρύνθηκε λόγω της στρατιωτικής αποτυχίας εναντίον των

---

²⁵⁸ J.F.Vannier, *Argyroi* 41-42- *Lupus Protospatharius* 57-Anonymous Bari, 148.

²⁵⁹ Ι.Σκυλ. 348.3-4 και 355.6 κ.ε..

²⁶⁰ Πείρα 198

²⁶¹ Ι.Ζωναράς 572.12-18

²⁶² J.FVannier, *Argyroi* 43-G.Schlumberger, *Εποποιία Β'* 390.Ο πρώτος θεωρεί την Μαρία Αργυρή αδερφή του Ρωμανού Γ' και ο δεύτερος ανηψιά του.

Φατιμιδών²⁶³, για να αποστρατευτεί εν τέλει καταπώς φαίνεται από τα αξιώματα. Ο γιος του Μιχαήλ Βούρτζη Κωνσταντίνος διατέλεσε επίσης δούκας Αντιοχείας επί βασιλείας Βασιλείου Β' και συγκεκριμένα ανάμεσα στο 1006 και στο 1025²⁶⁴. Αμέσως μετά τον θάνατο του Βασιλείου Β' και την ανάληψη της εξουσίας από τον αδερφό του Κωνσταντίνο Η', ο Κωνσταντίνος Βούρτζης υπέστη την τύφλωσή²⁶⁵ "απετύφλωσε μεν γαρ και Κωνσταντίνον πατρίκιον τον υιόν Μιχαήλ μαγίστρου του Βούρτζη ...". Οι εγγονοί του Μιχαήλ, Θεόγνωστος και Σαμουήλ συμμετείχαν το 1031 στην επιβουλή του Κωνσταντίνου Διογένη εναντίον του Ρωμανού Γ' Αργυρού²⁶⁶ και κατά τον Cheynet φέρονται να κατέχουν στρατιωτικά αξιώματα²⁶⁷.

Όσον αφορά τους Μελισσηνούς η κατάσταση είχε ως εξής : Ο Λέων Μελισσηνός, αφού γλίτωσε την δημόσια διαπόμπευση στην πρωτεύουσα, που υπέστησαν οι άλλοι σύντροφοι του Βάρδα Φωκά, μετά τον θάνατο του τελευταίου, χρησιμοποιήθηκε το 994 σε εκστρατεία εναντίον των Φατιμιδών, όπως μας πληροφορεί ο Yahya²⁶⁸.

Παρολαυτά, η οικογένεια έκανε να αναδείξει νέο επιφανές μέλος αρκετές δεκαετίες και αυτό συνέβη, όταν ο Νικηφόρος Μελισσηνός, γιος κατά τον Νικηφόρο Βρυέννιο κάποιου γόνου της οικογένειας των Βούρτζηδων²⁶⁹, ο οποίος όμως κράτησε το επώνυμο της μητέρας του, παντρεύτηκε την Ευδοκία Κομνηνή, αδελφή του μελλοντικού αυτοκράτορα Αλεξίου Α'.

Η παφλαγονική οικογένεια των Δουκών ενδέχεται να γνώρισε άνθηση την εποχή του Βασιλείου, ιδιαίτερα αν θεωρήσουμε σωστό τον ισχυρισμό περί συσχέτισης του Ανδρόνικου Λυδού και των γιων του, Χριστόφορου Επείκτη και Βάρδα Μουγγού, με τους Δούκες, όπως υποστηρίζουν κάποιοι ερευνητές ²⁷⁰.

---

²⁶³ Yahya II 439-444-V. Laurent Gouverneurs d' Antioche 223-234-J.C.Cheynet, Pouvoir et constatations 225.

²⁶⁴ V.Laurent, Gouverneurs d' Antioche 237- J.C. Cheynet- J.F.Vannier, Etudes prosopographiques 35-J.C.Cheynet, Antioche et Tarse no.48.

²⁶⁵ Ι.Σκυλ 371.45-46.

²⁶⁶ Ι.Σκυλ 377.94-95 –Κ.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 106-107.

²⁶⁷ J.C. Cheynet –J.F. Vannier, , Etudes prosopographiques 32-35 αποδίδει στον Μιχαήλ Βούρτζη σφραγίδες που αποδεικνύουν την στρατηγική του ιδιότητα και ισχυρίζεται πως ο Σαμουήλ Βούρτζης ήταν ο πατρίκιος –διοικητής του πεζικού σε μάχη εναντίον των Πετσενέγων το 1050.Ως πατρίκιος αναφέρεται ο Σαμουήλ Βούρτζης και από τον Ιωάννη Σκυλίτζη ,Ι.Σκυλ.470.76: "Σαμουήλ πατρίκιος ο Βούρτζης".Ο Μιχαήλ Βούρτζης αναφέρεται από τον Σκυλίτζη ως βεστάρχης : "Μιχαήλ τε βεστάρχης ο Βούρτζης" (Ι.Σκυλ.483.7-8)

²⁶⁸ Yahya II 440 κ.ε.

²⁶⁹ Νικηφόρος Βρυέννιος, Ύλη Ιστορίας 85, 239.

²⁷⁰ D.Polemis, Doukai 8, 26, 27 έχοντας σοβαρές επιφυλάξεις θεωρεί εν τέλει ότι τα πρόσωπα αυτά εντάσσονται στους Δούκες. –J.C. Cheynet, Pouvoir et constatations 172, 216 σημ. 63 θεωρεί ότι τα πρόσωπα αυτά εντάσσονταν στις Δούκες που κατάγονταν από το θέμα Θρακησιού ή από το θέμα Οψικίου.

Συγκεκριμένα το 1016 ο Βάρδας Μουγγός (Δούκας) στάλθηκε στη Χαζαρία με αποστολή να καταπνίξει επανάσταση που λάμβανε χώρα εκεί²⁷¹. Επιπλέον, ένας άλλος Ανδρόνικος Δούκας, ο πατέρας του Κωνσταντίνου Ι΄ ήταν πρωτοσπαθάριος και στρατηγός Πρεσθλάβας γύρω στο 1020²⁷².

Εκτός όμως από τις παλιές οικογένειες που χρησιμοποίησε ο Βασίλειος ανέδειξε και μία σειρά από νέες που μέχρι τότε είτε βρίσκονταν στην αφάνεια, είτε δεν είχαν βρεθεί ακόμη στην βυζαντινή επικράτεια.

Η πιο σημαντική από τις οικογένειες αυτές ήταν η μετέπειτα αυτοκρατορική οικογένεια των Κομνηνών. Συγκεκριμένα ο Μανουήλ Ερωτικός Κομνηνός ήταν ένας από τους πιο αφοσιωμένους στο Βασίλειο Β΄ στρατηγούς κατά τη διάρκεια των επαναστάσεων του Βάρδα Σκληρού και του Βάρδα Φωκά και είχε χρηματίσει δομέστικος των Σχολών της Ανατολής και στρατηγός αυτοκράτωρ εναντίον του Βάρδα Σκληρού στην Νίκαια το 978²⁷³. Η μητέρα του Μανουήλ είλκε την καταγωγή της από τους Ερωτικούς²⁷⁴. Ο Νικηφόρος Κομνηνός υπηρέτησε περί το 1019 ως κυβερνήτης στην περιοχή του Βασπουρακάν²⁷⁵. Η καταγωγή των Κομνηνών είναι ένα πρόβλημα που έχει απασχολήσει αρκετά τους ερευνητές. Κάποιοι θεωρούν ότι η οικογένεια καταγόταν από την Κόμνη της Θράκης²⁷⁶ ενώ άλλοι τοποθετούν την καταγωγή τους στον Πόντο και συγκεκριμένα στην περιοχή Κόμανα²⁷⁷. Σε κάθε περίπτωση οι Κομνηνοί, αναδεικνυόμενοι σε αυτοκρατορική δυναστεία στα τέλη του 11^{ου} αιώνα έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην ιστορία της Βυζαντινής αυτοκρατορίας και η ανάδειξή τους στο προσκήνιο μπορεί να πιστωθεί στον Βασίλειο Β΄.

Μία άλλη οικογένεια η οποία ανέδειξε από τις τάξεις της αυτοκράτορα, οι Διογένης, απέκτησαν για πρώτη φορά δύναμη επί Βασιλείου Β΄ και πιο συγκεκριμένα με τον διορισμό του Κωνσταντίνου Διογένη σε διάφορα πόστα. Ειδικότερα ο Κωνσταντίνος Διογένης χρημάτισε κατεπάνω Θεσσαλονίκης²⁷⁸

---

²⁷¹ I.Σκυλ 354.88-91.

²⁷² D. Polemis, Doukai 28- I.Jordanov, Pecatite ot strategimata v. Preslav 303 – J.C. Cheynet, Basil II and Asia Minor 92.

²⁷³ Άννα Κομνηνή, Αλεξιάδα ΙΙ, 103.20 κ.ε.-ODB2, KOMNENOS 1143.

²⁷⁴ Κ.Βάρζος, Η γενεαλογία των Κομνηνών Ι, 37-39. Για τους Ερωτικούς δεν γνωρίζουμε κάτι άλλο παρά τον διορισμό επι Κωνσταντίνου Ζ΄ Πορφυρογεννήτου, του Νικηφόρου Ερωτικού ως γεωμέτρη βλ συν. Θεοφ. 446.

²⁷⁵ I.Σκυλ.355.7-8 και 371.54-56 – Κ.Ν. Yuzbashian, L'administration byzantine en Armenie 148-149-Αριστακης 26-J.C.Cheyne, Basil II and Asia Minor 90-ODB2, KOMNENOS 1143.

²⁷⁶ Κ.Ν.Σάθας, Μεσαιωνική βιβλιοθήκη Δ΄407.20-21- Κ.Αμαντος, Θρακικά 10 (1938) 232 κ.ε.

²⁷⁷ Σ.Ιωαννίδης, Ιστορία και στρατηγική Τραπεζούντος 50. Για το ζήτημα συνολικά της καταγωγής των Κομνηνών βλ. Β. Κατσαρός, Το πρόβλημα της καταγωγής των Κομνηνών 111-122.

²⁷⁸ I.Σκυλ. 352.24-25.

άρχων Σιρμίου²⁷⁹ δουξ Βουλγαρίας²⁸⁰ και δουξ Θεσσαλονίκης²⁸¹ ενώ πιθανότατα διατέλεσε και στρατηγός Σερβίας²⁸². Γιος του Κωνσταντίνου Διογένη ήταν ο Αυτοκράτορας Ρωμανός Δ' Διογένης. Οι Διογένης ήταν μία οικογένεια φιλικά προσκείμενη προς τους Φωκάδες, λόγω της συμπαράστασης του στρατηγού Μοραβίας Ανδραλέστου Διογένη προς τον Βάρδα Φωκά, κατά την επανάσταση του τελευταίου εναντίον του Ιωάννη Τσιμισκή²⁸³. Κατά τον Συνεχιστή Θεοφάνους, Διογένης λεγόταν κάποιος από τους συνωμότες εναντίον του Ρωμανού Λεκαπηνού το 944, αν και δεν μπορούμε να γνωρίζουμε αν σχετίζεται με την οικογένεια²⁸⁴. Η καταγωγή των Διογενών ήταν σύμφωνα με τον Ατταλειάτη από την Καπαδοκία²⁸⁵ και πράγματι η υποστήριξή τους στους Φωκάδες φαίνεται να επιβεβαιώνει κάτι τέτοιο.

Μία άλλη οικογένεια που γνώρισε μεγάλη άνθηση επί Βασιλείου Β' ήταν οι Δαλασσηνοί. Τέσσερα μέλη της οικογένειας ανέλαβαν σημαντικές θέσεις, ενδεικτικό της εμπιστοσύνης που απολάμβαναν από τον αυτοκράτορα. Συγκεκριμένα, ο πρώτος, ο μάγιστρος Δαμιανός Δαλασσηνός χρημάτισε στη θέση του δουκός Αντιοχείας, διαδεχόμενος το 996 τον Μιχαήλ Βούρτζη, μέχρι τον θάνατό του το 998 σε μάχη εναντίον των Φατιμιδών²⁸⁶. Οι τρεις γιοι του Δαμιανού Δαλασσηνού ήταν επίσης ανάμεσα στους εκλεκτούς του Βασιλείου Β' για σημαντικά αξιώματα. Έτσι λοιπόν ο Θεοφύλακτος Δαλασσηνός ήταν πατρίκιος, δουξ Αντιοχείας και ανθύπατος, βέστης και στρατηγός Ανατολικών²⁸⁷. Ο δεύτερος γιος του Δαμιανού Δαλασσηνού πατρίκιος Κωνσταντίνος Δαλασσηνός ήταν κατεπάνω Αντιοχείας γύρω στο 1025²⁸⁸. Ο τρίτος γιος του Δαμιανού Δαλασσηνού, Ρωμανός Δαλασσηνός ήταν κατεπάνω Ιβηρίας το 1023 και πιθανότατα ο πρώτος που υπηρέτησε στη θέση αυτή, με την ίδρυση του

---

²⁷⁹ I.Σκυλ. 366.30- R.Guilland, Recherches I, 449.

²⁸⁰ I.Σκυλ. 373.94-95.

²⁸¹ I.Σκυλ. 376.86-88.

²⁸² V.Laurent, Le theme Byzantin de Serbie 190 κ.ε. -P.Stephenson, The Legend of Basil 39.

²⁸³ I.Σκυλ.292.43-P.Stephenson, Development 198-199-J.C.Cheyne, Basil II and Asia Minor 93.

²⁸⁴ Συν.Θεοφ. 438.15-A.Markopoulos, Le temoignage 91-J.C.Cheyne, Basil II and Asia Minor 93.

²⁸⁵ Μιχ. Ατταλ. 99.21-22.

²⁸⁶ V.Laurent, Gouverneurs d' Antioche 234- C.Holmes, Basil II 347- J.C.Cheyne-J.F. Vannier, Etudes Prosopographiques 76-78 -A. Kazhdan-A.W. Epstein, Change 63. Για τη σταδιοδρομία του Δαμιανού Δαλασσηνού αναλυτικότερα βλ. V von Falkenhausen "Eine byzantinische Beamtenurkunden aus Dubrovnik" BZ 63(1970) 10-23.

²⁸⁷ J.C. Cheyne -C.Morrison-W.Seibt, Sceaux byzantins no. 156- J.C.Cheyne-J.F. Vannier, Etudes Prosopographiques 83-84 όπου υποστηρίζεται ότι ο Θεοφύλακτος Δαλασσηνός ήταν κι από τους πρώτους κατεπάνω Ιβηρίας, το 1021 πριν από τον αδερφό του Ρωμανό. Παρόλα αυτά ευρέως πιστεύεται ότι το κατεπάνω Ιβηρίας ιδρύθηκε το 1023. - V.Laurent, Gouverneurs d' Antioche 236-237- A. Kazhdan-A.W. Epstein, Change 63-64.

²⁸⁸ V.Laurent, Gouverneurs d' Antioche 238- N.Adontz, Etudes armenobyzantines 165-168- A.Kazhdan - A.W.Epstein, Change 63.

κατεπανάτου Ιβηρίας από τον Βασίλειο²⁸⁹. Όπως φαίνεται οι Δαλασσηνοί ήταν από τις οικογένειες στις οποίες ο Βασίλειος Β΄ εμπιστευόταν θέσεις στις ανατολικές περιοχές της αυτοκρατορίας.

Σχετικά με την καταγωγή της οικογένειας των Δαλασσηνών, ο Μιχαήλ Ψελλός μας πληροφορεί ότι το επώνυμό τους προέρχεται από την περιοχή Δάλασσα²⁹⁰. Ο Adontz τους τοποθετεί στην περιοχή Κλαυδία, ανατολικά της Μελιτηνής, αποδίδοντάς τους παράλληλα αρμένικες ρίζες, άποψη την οποία δείχνει να υιοθετεί και ο Peter Charanis²⁹¹.

Σε κάθε περίπτωση οι Δαλασσηνοί είχαν αποκτήσει πολύ μεγάλη δύναμη και πλέον ήταν ίσως η ισχυρότερη οικογένεια στη Μικρά Ασία από άποψη στρατιωτικών αξιωμάτων, "αντικαθιστώντας" έτσι σε αυτήν την θέση τους Φωκάδες²⁹². Η ανοδική πορεία της οικογένειας δεν κάμφθηκε τα επόμενα χρόνια, καθώς και μετά τον θάνατο του Βασιλείου Β΄ κατέχουν σημαντικότερες θέσεις και βρίσκονται στο πολιτικό προσκήνιο. Είναι ενδεικτικό ότι ο Κωνσταντίνος Η΄ πριν αφήσει την τελευταία του πνοή, είχε αρχικά δώσει το χρίσμα της διαδοχής του στον Κωνσταντίνο Δαλασσηνό, πριν αλλάξει η απόφαση για να γίνει τελικώς αυτοκράτορας ο έπαρχος της πόλεως μέχρι τότε Ρωμανός Γ΄ Αργυρός²⁹³. Οι Δαλασσηνοί εμφανίζονται στην συνέχεια να έχουν συνδεθεί με επιγαμία με τους Δούκες, καθώς ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Ι΄ Δούκας είχε παντρευτεί την κόρη του Κωνσταντίνου Δαλασσηνού της οποίας όμως το όνομα δεν γνωρίζουμε²⁹⁴.

Κατά τον Μιχαήλ Ψελλό, ο Κωνσταντίνος Δαλασσηνός υπήρξε εκ νέου υποψήφιος σύζυγος της Ζωής και υποψήφιος αυτοκράτορας το 1042, όμως ο θρόνος κατέληξε στον Κωνσταντίνο Μονομάχο²⁹⁵. Επίσης οι Δαλασσηνοί συνδέθηκαν με τους Κομνηνούς, αφού η Άννα Δαλασσηνή είχε παντρευτεί τον αδερφό του αυτοκράτορα Ισαακίου Α΄ Κομνηνού και ήταν η μητέρα του αυτοκράτορα Αλεξίου Α΄ Κομνηνού²⁹⁶. Όπως ήταν φυσικό την περίοδο της διακυβέρνησης του βυζαντινού

---

²⁸⁹ K.N.Yuzbashian, L'Administration byzantine en Armenie 156, 183-N.Adontz, Etudes armenobyzantines 170-172.

²⁹⁰ Μ.Ψελλός, Χρονογραφία VI, 12.2.

²⁹¹ N.Adontz, Notes armenobyzantines 180-184 –N.Adontz, Etudes armenobyzantines 172-176-P.Charanis, Armenians 45-46.

²⁹² J.C.Cheyne, Basil II an Asia minor 90.

²⁹³ Ι.Σκυλ. 373.18-19 «τινα αν καταλίποι διάδοχον της βασιλείας έδοξεν ουν ούτω τον πατρίκιον Κωνσταντίνον τόν Δαλασσηνόν μεταστείλασθαι»- Ι.Ζωναράς 572.12-18-Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία Β΄484-485.

²⁹⁴ D.Polemis, The Doukai 34.

²⁹⁵ Μ.Ψελλός, Χρονογραφία VI, 1.

²⁹⁶ ODB1, DALASSENE ANNA 578.

κράτους από τους Κομνηνούς, οι Δαλασσηνοί χρησιμοποιήθηκαν σε πολλά αξιώματα²⁹⁷. Πρόκειται ξεκάθαρα για άλλο ένα παράδειγμα οικογένειας (ίσως και το πιο τρανταχτό) που αναδείχθηκε επί Βασιλείου Β' και εδραιώθηκε στην ελίτ της βυζαντινής κοινωνίας.

Οι Βοτανειάτες έκαναν την εμφάνισή τους στο προσκήνιο, όταν ο Νικηφόρος Βοτανειάτης έγινε αρχιστράτηγος και δούκας Θεσσαλονίκης, κάτι που το 1014 τον οδήγησε εναντίον των Βουλγάρων του Σαμουήλ, μαζί με τον γιο του Μιχαήλ, για να χάσει εν τέλει την ζωή του στην μάχη του Κλειδίου το ίδιο έτος²⁹⁸. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Ιωάννης Σκυλίτζης²⁹⁹ κατονομάζει το ίδιο πρόσωπο ως Θεοφύλακτο Βοτανειάτη³⁰⁰. Ο γιος του, Μιχαήλ Βοτανειάτης, πατέρας του κατοπινού αυτοκράτορα Νικηφόρου Γ' Βοτανειάτη, είχε πάρει μέρος σε εκστρατείες στην Αβασγία³⁰¹. Ασφαλώς το πιο τρανταχτό στοιχείο για την αίγλη των Βοτανειατών είναι η άνοδος στο θρόνο του Νικηφόρου Γ' Βοτανειάτη, ο οποίος το 1078 στασίασε και ανέτρεψε τον αυτοκράτορα Μιχαήλ Ζ'³⁰². Η οικογένεια των Βοτανειατών καταγόταν από το χωριό Βοτάνη της Φρυγίας³⁰³ και ανέπτυξε ισχυρούς συγγενικούς δεσμούς με την οικογένεια των Φωκάδων από τα μέσα του 10^{ου} αιώνα και μετά³⁰⁴.

Οι Καβάσιλες ήταν μία οικογένεια από τη Φρυγία³⁰⁵, με μέλη της να δραστηριοποιούνται σε Μακεδονία, Ήπειρο και Κωνσταντινούπολη³⁰⁶. Ο Νικηφόρος Καβάσιλας χρημάτισε δουξ Θεσσαλονίκης γύρω στο 1022³⁰⁷ και συνέβαλε αποφασιστικά σε απόκρουση ρωσικής επίθεσης³⁰⁸. Αλλά και μετά το θάνατο του Βασιλείου Β' οι Καβάσιλες συνέχισαν να απολαμβάνουν της εμπιστοσύνης των αυτοκρατόρων με τρανό παράδειγμα την περίπτωση του Κωνσταντίνου Καβάσιλα

²⁹⁷ Ένας διακεκριμένος επί Κομνηνών Δαλασσηνός ήταν ο θαλασσοκράτωρ Κωνσταντίνος Δαλασσηνός, την περίοδο της βασιλείας του Αλεξίου Α'. Βλ. σχετικά Άννα Κομνηνή, Αλεξιάδα I 208.11, 248.32 και Αλεξιάδα II 14.5, 29.20, 31.28, 35.16. Ο Ιωάννης Β' Δαλασσηνός ήταν γαμπρός του Ιωάννη Β' και καίσαρας βλ. J.C. Cheynet, *Etudes Prosopographiques* 112-113.

²⁹⁸ Μιχ. Αττάλ. 229-230.

²⁹⁹ Ι. Σκυλ. 350.59 κ.ε.

³⁰⁰ J.C. Cheynet, *Basil II and Asia Minor* 92.

³⁰¹ Μιχ. Αττάλ. 130 – Α. Kazhdan, ODB 1, *BOTANEIATES* 314.

³⁰² Συν. Σκυλ. 172.5 κ.ε. – Ι. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία βυζ. κράτους Β' 591-593-Αικ. Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β' 2 255-257.*

³⁰³ Κ. Αμαντος, *Οι Βοτανειάται* 48- Κ. Belke – N. Mersich, *Phrygien und Pisidien* 209.

³⁰⁴ Μιχ. Αττάλ. 228-288- J.C. Cheynet, *Pouvoir et constataions* 217.

³⁰⁵ J.C. Cheynet, *Basil II and Asia Minor* 92.

³⁰⁶ Α. Αγγελόπουλος, *Καβάσιλες* 368.

³⁰⁷ Ι. Σκυλ. 368.80-81- Α. Αγγελόπουλος, *Καβάσιλες* 369- ODB 2, *KABASILAS* 1087- J.C. Cheynet, *Basil II and Asia Minor* 92.

³⁰⁸ Ι. Σκυλ. 367.71-368.81- J.C. Cheynet, *Basil II and Asia Minor* 92.

που το 1034 αρχικά ήταν δούκας του Βασπουρακάν³⁰⁹ ενώ το 1042 βρέθηκε στην υπηρεσία των αυτοκρατειρών Ζωής και Θεοδώρας ως στρατηγός³¹⁰, διοριζόμενος μάλιστα από την Ζωή δούξ δύσεως με έδρα τη Θεσσαλονίκη³¹¹.

Οι Συναδηνοί, που όφειλαν το όνομά τους στην πόλη Σύναδα της Φρυγίας, από όπου και η καταγωγή τους, ήταν μία οικογένεια που μέχρι την άνοδο του Βασιλείου Β' στον θρόνο βρισκόταν στην αφάνεια. Ο πρώτος επιφανής Συναδηνός, ήταν ο έμπιστος φίλος του Νικηφόρου Ουρανού, Φιλέτος Συναδηνός, ο οποίος υπηρετούσε στη θέση του κριτή της Ταρσού³¹². Μετά τον θάνατο του Βασιλείου Β' η οικογένεια των Συναδηνών απέκτησε ακόμη μεγαλύτερη αίγλη, καθώς συνδέθηκε συγγενικά με τους Βοτανειάτες. Συγκεκριμένα υπάρχει μαρτυρία στην συνέχεια του Σκυλίτζη, που μας πληροφορεί ότι ο Νικηφόρος Γ' Βοτανειάτης πάντρεψε την ανηψιά του και κόρη κάποιου Θεόδουλου Συναδηνού με τον κράλη της Ουγγαρίας³¹³. Οι Συναδηνοί συνέχισαν την πορεία τους στα αξιώματα και τους επόμενους αιώνες και μάλιστα είναι χαρακτηριστικό ότι στις αρχές του 12^{ου} αιώνα συνδέθηκαν με τους Κομνηνούς³¹⁴.

Η οικογένεια των Ξιφίων ήταν επίσης μία από αυτές που είχαν την πρώτη μεγάλη αναλαμπή τους κατά την διάρκεια της βασιλείας του Βασιλείου Β', όμως δεν κατάφεραν να παγιωθούν μεταξύ των κορυφαίων οικογενειών του βυζαντινού κράτους, ίσως λόγω της ανταρσίας που πραγματοποίησε το επιφανέστερο μέλος τους, ο Νικηφόρος Ξιφίας, ο οποίος το 1022, μαζί με τον Νικηφόρο Φωκά τον νεώτερο στασίασε εναντίον του αυτοκράτορος, όπως θα δούμε στη συνέχεια.

Εκτός από τον Νικηφόρο Ξιφία, έναν από τους σημαντικότερους στρατηγούς του Βασιλείου Β', πατρίκιο και στρατηγό Φιλιππουπόλεως την περίοδο 1003-1017³¹⁵, καθώς και στρατηγό Ανατολικού μετά την κατάκτηση της Βουλγαρίας και έως την στάση του το 1022³¹⁶ την ίδια εποχή εμφανίζεται στο προσκήνιο κι ένας άλλος

---

³⁰⁹ A.Kazhdan, ODB 2, KABASILAS 1087- J.C.Cheyne, Basil II and Asia Minor 92-W.Felix, Byzanz 146-147.

³¹⁰ A.Kazhdan, ODB 2, KABASILAS 1087- J.C.Cheyne, Basil II and Asia Minor 92.

³¹¹ Α.Αγγελόπουλος, Καβάσιλες 369- Γ.Θεοχαρίδης, Δημήτριος Δούκας Καβάσιλας 6 σημ. 1.

³¹² J.Darrouzes, Epistoloires byzantins au xe siecle 48-49 και 249-259-J.C. Cheyne, Basil and Asia Minor 92- C.Holmes, Political elites 383.

³¹³ Συν.Σκυλ.185-A.Kazhdan ODB 3, SYNADENOS 1990.

³¹⁴ Όταν ο Αλέξιος Κομνηνός, γιος του δούκα του Δυρραχίου και της Άννας Δούκαινας, παντρεύτηκε την Ειρήνη Συναδηνή βλ.σχετ. P.Schreiner " Eine Unbennkannte Beschreibung der Pammakaristos Kirche Fethiye (amii) und weitere texte zure Topographie Konstantinopels" DOP 25(1971) 217-248.

³¹⁵ Ι.Σκυλ 345.38-39-F.Trinchera, Syllabus XVII.

³¹⁶ C.Holmes, Basil II 520-C.Holmes, Political Elites 66.

Ξιφίας, ο Αλέξιος, πιθανότατα αδερφός του Νικηφόρου, ο οποίος κατείχε τον τίτλο του κατεπάνω Ιταλίας από το 1006 περίπου³¹⁷.

Μία άλλη "πρωτοεμφανιζόμενη" επί Βασιλείου Β' οικογένεια ήταν η οικογένεια των Γαβράδων με πρώτο επιφανές μέλος τους τον Κωνσταντίνο Γαβρά, ο οποίος είχε συμμετάσχει στην στάση του Βάρδα Σκληρού, όπου κι έχασε τη ζωή του³¹⁸. Ένας ακόμη Γαβράς με το αξίωμα του πατρικίου, το μικρό όνομα του οποίου δεν μας είναι γνωστό, αναφέρεται στον Σκυλίτζη να έχει συμμετάσχει σε πολεμικές αναμετρήσεις με τους Βούλγαρους και να τιμωρήθηκε με τύφλωση για επιβουλή (μαζί με κάποιον άλλον πατρικίο ονόματι Ελίναγο) υπέρ των Βουλγάρων, με σκοπό την ανασύσταση του κράτους των τελευταίων³¹⁹. Οι Γαβράδες έμειναν στο προσκήνιο και μετά τον Βασίλειο Β', με χαρακτηριστικό το παράδειγμα του Μιχαήλ Γαβρά, που το 1040 πρωτοστάτησε σε συνωμοσία κατά του αδελφού του Μιχαήλ Δ' και δομέστικου των σχολών Κωνσταντίνου, με αρχηγό τον Γρηγόριο Ταρωνίτη. Η συνωμοσία όμως αποκαλύφθηκε και οι πρωτοστάτες της τυφλώθηκαν³²⁰. Επί Κομνηνών ο Θεόδωρος Γαβράς ήταν δούκας Τραπεζούντας, διορισμένος από τον Αλέξιο Α', όπως πληροφορούμαστε από την Αλεξιάδα³²¹. Η καταγωγή της οικογένειας των Γαβράδων ήταν από την Χαλδία της βορειοανατολικής Μικράς Ασίας³²².

Η οικογένεια των Πηγονιτών εμφανίστηκε επίσης επί Βασιλείου Β'. Ο Νικήτας Πηγονίτης χρημάτισε δούκας Βασπουραχάν, ενώ πιο πριν είχε ηγηθεί, ως πατρικίος και στρατηγός Δυρραχίου, των βυζαντινών δυνάμεων, σε μάχη έξω από το Δυρράχιο, όπου και σκοτώθηκε ο Βούλγαρος τσάρος Ιωάννης Βλαθισλάβος³²³. Ο Λέων Πηγονίτης σύμφωνα με ένα έγγραφο του 1025 ήταν πρωτοσπαθάριος και στρατηγός Πρεσθλαβίτζας³²⁴. Σε μεταγενέστερο κείμενο του 1050 αναφέρεται ο Θεόδωρος Πηγονίτης πατρικίος και στρατηγός³²⁵ ενώ σε ένα άλλο του 1065-1066

³¹⁷ Lupus Protospatharius 56-Anonymous Bari 148-J.C.Cheyne, Basil and Asia Minor 93.

³¹⁸ Ι.Σκυλ.322.75"τον δε ευώνυμον Κωνσταντίνον τον Γαυράν άρχειν επέστησε "- Ι.Σκυλ. 325.70-71 "οι γαρ συν τον Γαυρά τον οικειον πεπτωκότα θεασάμενοι στρατηγόν" Α.Βryer, Gabrades 174-A.Vasiliev, The Goths in the Crimea 154-155.

³¹⁹ Ι.Σκυλ.364.84-88.

³²⁰ Ι.Σκυλ. 412.81-83-A.Bryer, Gabrades 174.

³²¹ Άννα Κομνηνή, Αλεξιάδα ΙΙ 23.16-18- J.Nesbitt-A.Bryer -A.Dun, Theodore Gabras 60-61 - A.Vasiliev, The Goths in the Crimea 153-155.

³²² Α.Βryer, Gabrades 164-165.Σχετικά με τις εθνολογικές τους ρίζες έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η οικογένεια ήταν αρμενικής καταγωγής βλ. Α.Vasiliev, The Goths in the Crimea 153.

³²³ Ι.Σκυλ. 357.62-63 και 388.45- Η. Gregoire, Du nouveau sur l'Histoire bulgarobyzantine 289-291.

³²⁴ Α.Κ.Wassiliou-W.Seibt, Pegonites 306- J.Nesbitt- Ν.Οικονομίδης, Seals I no. 78.4.

³²⁵ Α.Κ.Wassiliou-W.Seibt, Pegonites 307-308.

κάποιος Θεόδωρος Πηγονίτης "μάγιστρος και δουξ Εδέσσης"³²⁶. Αυτό δείχνει πως η οικογένεια των Πηγονιτών, της οποίας οι ρίζες δεν μας είναι γνωστές, είχε καθιερωθεί στα βυζαντινά αξιώματα μετά τον θάνατο του Βασιλείου Β΄.

Η οικογένεια των Γλαβάδων από την Ανδριανούπολη έκανε την εμφάνισή της με τον στρατηγό Βασίλειο Γλαβά, που έφερε τον τίτλο του *illustis*, και ο οποίος κατηγορήθηκε για φιλικές σχέσεις προς τους Βουλγάρους, μαζί με άλλους αξιωματούχους της Θεσσαλονίκης. Ο Βασίλειος Γλαβάς κατέφυγε στην Βουλγαρία με σκοπό να αποφύγει την σύλληψη, αλλά αντ' αυτού φυλακίστηκε για τρία χρόνια ο γιος του³²⁷. Στην συνέχεια κάποιος Γλαβάς που δεν κατονομάζεται, πήρε μέρος κατά τον Σκυλίτζη σε συνωμοσία εναντίον του Κωνσταντίνου Η΄ και τιμωρήθηκε με τύφλωση³²⁸. Στα επόμενα χρόνια πάντως, η συμμετοχή του Νικήτα Γλαβά σε πόλεμο εναντίον των Πετсенέγων, επί Κωνσταντίνου Θ΄ Μονομάχου, ως "τοπορητού του τάγματος των σχολών"³²⁹ πιστοποιεί την διατήρηση της οικογένειας στα αξιώματα.

Μία οικογένεια από τις δυτικές επαρχίες και συγκεκριμένα καταγόμενη από την περιοχή του Δυρραχίου, που έκανε την εμφάνισή της επί Βασιλείου Β΄, ήταν οι Χρυσήλιοι. Ο Σκυλίτζης μας πληροφορεί σχετικά με μέλη της οικογένειας και ειδικότερα έναν Χρυσήλιο και τους δύο γιους του, οι οποίοι είχαν τιμηθεί με τον τιμητικό τίτλο του πατρικίου, επειδή κατάφεραν να θέσουν το Δυρράχιο υπό τον έλεγχο του βυζαντινού κράτους³³⁰. Η οικογένεια έπαιξε καθοριστικό ρόλο στα τεκταινόμενα του Δυρραχίου μετά την απελευθέρωση της πόλης, καθώς ο Ιωάννης Χρυσήλιος ήταν ο διοικητής (πρωτεύων) της πόλης και μάλιστα συνέδεσε τον οίκο του με τον αντίστοιχο βουλγαρικό βασιλικό, καθώς η κόρη του, ονόματι Αγαθή, νυμφεύθηκε τον τσάρο της Βουλγαρίας Σαμουήλ³³¹. Μετά τον θάνατο του Βασιλείου Β΄, ο γιος του Θεόδωρου Χρυσήλιου, Νικόλαος Χρυσήλιος, διατέλεσε για έναν χρόνο (1034-1035) κατεπάνω της περιοχής Βασπουρακάν (δυτική Αρμενία), αλλά παύθηκε λόγω της ήττας του από στρατεύματα Σαρακηνών και αντικαταστάθηκε από τον Νικήτα Πεγονίτη³³².

³²⁶ A.K.Wassiliou-W.Seibt, Pegonites 308-309.

³²⁷ Ι.Σκυλ. 343.75-76- C.Holmes, Basil II 107.

³²⁸ Ι.Σκυλ. 372.87-89- ODB1, GLABAS 851.

³²⁹ Ι.Σκυλ. 471.97-98 –I.Iordanov, Byzantine seals II 112.

³³⁰) Ι.Σκυλ.342.61-343.63 - C.Holmes, Basil II 365-366.

³³¹ Ι.Σκυλ.349.50-51 –P.Stephenson, The legend of Basil 18.

³³² Ι.Σκυλ. 388.38-44 –C.Holmes, Basil II 365-366 –W.Felix, Byzanz 123.

Οι Ταρχανειώτες ήταν μία οικογένεια από το Ταρχαναίον της Θράκης, με τον Γρηγόριο Ταρχανειώτη να χρηματίζει κατεπάνω Ιταλίας επί Βασιλείου Β' ανάμεσα στο 998 και στο 1006³³³.

Τον 11^ο αιώνα οι Ταρχανειώτες συνεχίζουν να βρίσκονται στο προσκήνιο, αφού ο Ιωσήφ Ταρχανειώτης ήταν στρατηγός στον στρατό του Ρωμανού Δ' Διογένη το 1071 στην εκστρατεία που οδήγησε στην συντριβή του Ματζικέρτ, στην οποία όμως δεν έλαβε μέρος, αφού φυγομάχησε³³⁴. Την ίδια εποχή εμφανίζονται κι άλλα μέλη της οικογένειας τα οποία υπηρέτησαν σε καίρια αξιώματα, όπως ο στρατηλάτης Δύσεως Βασίλειος Ταρχανειώτης³³⁵ και ο πατρίκιος πρωτανθύπατος και στρατηγός Μιχαήλ Ταρχανειώτης³³⁶. Μία πάγια τακτική του Βασιλείου Β' ήταν να δίνει σημαντικό ρόλο σε ξένης προελεύσεως οικογένειες και αριστοκράτες γενικότερα, που μετρούσαν στις περισσότερες περιπτώσεις μόλις λίγα χρόνια διαμονής στην βυζαντινή επικράτεια.

Η αρμενικής καταγωγής οικογένεια των Τορνικίων είχε ουσιαστικά εισαχθεί στο Βυζάντιο από τον Αυτοκράτορα Ρωμανό Λεκαπηνό, ο οποίος είχε φέρει την χήρα και τους γιους (Νικόλαο και Λέοντα) του τιμημένου με τον τίτλο του πατρικίου πρίγκηπα της Αρμενίας Τόρνικ, στο Βυζάντιο προς εγκατάσταση³³⁷. Εν συνεχεία οι Νικόλαος και Λέων Τορνίκιοι βρέθηκαν στο πλευρό του Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, στην προσπάθεια που έκανε ο τελευταίος να απομακρύνει τους γιους του Ρωμανού Λεκαπηνού, που μόλις είχαν ανατρέψει τον πατέρα τους και να επανέλθει στον αυτοκρατορικό θρόνο³³⁸. Επί Βασιλείου Β' ξεχωρίζει ο πρωτοσπαθάριος Λέων Τορνίκιος, ο επονομαζόμενος και Κοντολέων, που χρημάτισε αρχικά στρατηγός Κεφαλληνίας, ενώ γύρω στο 1010 υπηρέτησε στο πλευρό του Βασιλείου στην Ιταλία, κατεπάνω της οποίας αναδείχθηκε το 1017³³⁹. Ο Ιωάννης Τορνίκιος ήταν ένας μοναχός που είχε βοηθήσει σημαντικά τον Βάρδα Φωκά στην κατάπιξη της στάσης του Βάρδα Σκληρού, μαζί με τις γεωργιανές δυνάμεις, όπως έχει ήδη αναφερθεί. Ήταν όμως ιβηρικής καταγωγής και δεν

³³³ C.Holmes, Basil II 434 σημ. 89- Lupus Protospatharius 56- Anonymous Bari 148-V von Falkenhausen, Untersuchungen 117-122- ODB3, TARCHANEIOTES 2011.

³³⁴ Μιχ. Ατταλ. 158- Ι.Ζωναράς 699.7-11 -Συν.Σκυλ.147- Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία Βυζ.κράτους Β' 577 – ODB3, TARCHANIOTES 2011-2012- Ι.Λεοντιάδης, Die Tarchaneiotai 35-37

³³⁵ Ι.Λεοντιάδης, Die Tarchaneiotai 38-39

³³⁶ Ι.Λεοντιάδης, Die Tarchaneiotai 45-46

³³⁷ Const. Pophyrogenitus, De adminostrando imperio 196.69- 198.88- ODB3, TORNIKIOS 2096.

³³⁸ Ι.Σκυλ.236.84-Κ.Μπουρδάρα, καθοσίωσις και τυραννίς 77 –R.J.H. Jenkins, Byzantium 254.

³³⁹ Ι.Σκυλ.348.4-5 –Lupus Protospatharius 57 –Anonymous Bari 148- N.Adontz, Les Taronites 32.

γνωρίζουμε κατά πόσο ο ίδιος και οι αξιωματούχοι συγγενείς του σχετίζονται με την υπόλοιπη οικογένεια των Τορνικίων³⁴⁰. Το πιο επιφανές μέλος της οικογένειας των Τορνικίων τον 11^ο αιώνα ήταν ο ανηψιός του Κωνσταντίνου Θ' Μονομάχου, πατρικός Λέων Τορνίκιος, υψηλόβαθμος στρατιωτικός αξιωματούχος με αξιώματα όπως αυτό του κυβερνήτη Ιβηρίας³⁴¹. Το 1047 εκδήλωσε στάση εναντίον του Κωνσταντίνου Θ' με σκοπό την κατάληψη του θρόνου³⁴². Η οικογένεια συνέχισε να κατέχει σημαντικές θέσεις ακόμη και στην ύστερη βυζαντινή περίοδο.

Οι Ταρωνίτες ήταν άνθρωποι με μεγάλο κύρος, οι οποίοι κατάγονταν από την Αρμενία και συγκεκριμένα από την αρμενική δυναστεία των Παγκρατιδών του πριγκιπάτου του Τάρωνα, το οποίο προσαρτήθηκε στην Βυζαντινή αυτοκρατορία μετά τον θάνατο του πρίγκηπα Ashot Bagarat γύρω στο 966 με 968 επί Νικηφόρου Β' Φωκά. Οι γιοι του Ashot, Γρηγόριος και Παγκράτιος (Bagarat) τιμήθηκαν με τον τίτλο του πατρικίου κι έλαβαν κτήματα στην βυζαντινή επικράτεια³⁴³. Οι ίδιοι ήταν, που όπως έχει ήδη αναφερθεί, στάθηκαν αρχικά στο πλευρό του Βάρδα Σκληρού, μαζί με τον συγγενή τους Ρωμανό, ενώ στην συνέχεια μεταπήδησαν στο στρατόπεδο του αυτοκράτορα, για να τον στηρίξουν και εναντίον του Βάρδα Φωκά. Ο Βασίλειος τους ανέδειξε σε υψηλά αξιώματα καθώς ο Γρηγόριος Ταρωνίτης έγινε δούξ Θεσσαλονίκης, χάνοντας την ζωή του στην προσπάθεια για υπεράσπισή της από τους Βουλγάρους³⁴⁴. Το 1040 κάποιος Γρηγόριος Ταρωνίτης, πιθανότατα εγγονός του προηγούμενου (από τον γιο του Ashot, ο οποίος οδηγήθηκε αιχμάλωτος στη Βουλγαρία και παντρεύτηκε την κόρη του Σαμουήλ Μιροσλάβα) οργάνωσε μαζί με άλλους αξιωματούχους συνωμοσία εναντίον του αδερφού του αυτοκράτορος Μιχαήλ Δ', Κωνσταντίνου και τιμωρήθηκε για την πράξη του αυτή με την ποινή της τυφλώσεως³⁴⁵. Ένας Γρηγόριος Ταρωνίτης (ο ίδιος με τον προηγούμενο ;) εμφανίζεται σε κείμενο του 1050 ως μάγιστρος, βεστάρχης, κριτής και δούκας των οπτιμάτων³⁴⁶.

³⁴⁰ Για την βοήθεια του Ιωάννη Τορνικίου στον Βάρδα Φωκά βλ. ανωτέρω στο κεφάλαιο σχετικά με την στάση του Βάρδα Σκληρού. Για τους συγγενείς του Ιωάννη Τορνικίου βλ. J.C.Cheyne, *Basil II and Asia Minor* 95 σημ. 111.

³⁴¹ Μ.Ψελλός, *Χρονογραφία* VI, 100.26- I.Ζωναράς ...-I.Σκυλ. 438.79-80 -N.Adontz, *Les Taronites* 33-34. Ίσως μάλιστα να χρημάτισε και Δομέστικος των σχολών της Δύσεως βλ. σχετικά J.C.Cheyne, *Nouvelle hypothese* 196-202.

³⁴² I.Σκυλ. 438.79. κ.ε. -I.Ζωναράς 625-631-K.Μπουρδάρα, *καθοσίωσις και τυραννίς* 120-121-R.H.J. Jenkins, *Byzantium* 346.

³⁴³ I.Σκυλ. 279.82-85-C.Holmes, *Basil II* 316 - N.Garsoian, *The byzantine annexation* 189-N.Adontz, *Etudes Armenobyzantines* 231-232- Asolik 44.

³⁴⁴ I.Σκυλ. 339.69-70 και 341.16 κ.ε. -Γ.Κεδρηνός 182-J.C.Cheyne, *Pouvoir et constetations* 306, 308.

³⁴⁵ I.Σκυλ. 412.84-87 -Γ.Κεδρηνός II, 530-ODB 3, *TARONITES* 2013.

³⁴⁶ PBW 20131-2738.

Η οικογένεια των Ταρωνιτών συνέχισε και στα επόμενα χρόνια να κατέχει σημαντικά αξιώματα³⁴⁷.

Η οικογένεια των Πακουριανών αναδείχθηκε, όταν τρεις αδερφοί από την Γεωργία (Ιβηρία), και πιο συγκεκριμένα οι γιοι του Τζοτζίκιου (Djodjik), Πακουριανός, Φοιβδάτος και Φέρσης, οι οποίοι είχαν πολεμήσει με επικεφαλής τον πατέρα τους, εναντίον του Βάρδα Σκληρού κατά την αποστασία του τελευταίου, επέστρεψαν στο Βυζάντιο γύρω στο έτος 1000, ύστερα από πρόσκληση του ίδιου του αυτοκράτορα, και αναδείχθηκαν πατρίκιοι³⁴⁸. Ο γιος του Φοιβδάτου (ή Θεουδάτου), Τζοτζίκιος ο νεώτερος, χρημάτισε αργότερα, πάλι επί Βασιλείου Β' (1016), στρατηγός Δορυστόλου³⁴⁹. Τον 11^ο αιώνα, το επιφανέστερο μέλος της οικογένειας είναι ο Γρηγόριος Πακουριανός, που έλαβε μέρος στην άτυχη υπεράσπιση του Ανίου το 1064 από τους Σελτζούκους Τούρκους³⁵⁰.

Από την κατακτημένη Βουλγαρία ο Βασίλειος "εισήγαγε" τους συγγενείς του ανηψιού του Σαμουήλ και τελευταίου τσάρου των Βουλγάρων Ιωάννη Βλαθισλάβου, καθώς αφενός η σύζυγος του Μαρία έλαβε τον τιμητικό τίτλο της πατρικίας, ενώ από τους γιους του Ιωάννη ο Προυσιανός τιμήθηκε μάγιστρος και χρημάτισε στρατηγός Βουκελλαρίων³⁵¹, ενώ και οι αδερφοί του Ααρών και Αλουσιανός είχαν επίσης αξιόλογη σταδιοδρομία το Βυζάντιο τον 11^ο αιώνα, αφού υπηρέτησαν ως άρχων Βασπουρακάν και στρατηγός Θεοδοσιουπόλεως αντίστοιχα³⁵².

Η οικογένεια των Βλαθισλάβων συνέχισε την ανοδική της πορεία στην βυζαντινή κοινωνία και κατάφερε να συνδεθεί με τις μεγαλύτερες αριστοκρατικές οικογένειες της αυτοκρατορίας, ενώ μάλιστα η κόρη του Ιωάννη Βλαθισλάβου Αικατερίνη νυμφεύτηκε τον Ισαάκιο Α' Κομνηνό³⁵³. Τέλος, η Ιλλυρικής καταγωγής οικογένεια των Αρειανιτών ανέδειξε επί Βασιλείου Β' τον Δαβίδ Αρειανίτη, δούκα Θεσσαλονίκης και διάδοχο στην συγκεκριμένη θέση, του εμπιστότατου του αυτοκράτορα στρατηγού Νικηφόρου Ουρανού³⁵⁴. Εν συνεχεία ο Δαβίδ Αρειανίτης αναφέρεται ως "κατεπάνω Βουλγαρίας στρατηγός αυτοκράτωρ" δηλαδή πρόσωπο με

---

³⁴⁷ βλ σχετ. ODB 3, TARONITES 2013.

³⁴⁸ I.Σκυλ. 339.79-80-P.Lemerle, Cinq etudes 159-C.Holmes, Basil II 192.Ο Alexander Kazhdan αμφισβητεί την άποψη ότι οι αναφερόμενοι ήταν μεταξύ τους αδέρφια βλ. A.Kazhdan, Remarques sur le XIe siècle 496.

³⁴⁹ I.Σκυλ. 356.27.

³⁵⁰ Μιχ. Ατταλ. 78.9 κ.ε. –Συν.Σκυλ.112.26 κ.ε. –ODB 3, PAKOURIANOS 1553.

³⁵¹ I.Σκυλ. 372.81.

³⁵² I.Σκυλ. 448.51-52 –I.Σκυλ 413.89.

³⁵³ Αικ. Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 173 σημ.3 –C.Holmes, Basil II, 212-216.

³⁵⁴ I.Σκυλ. 345.36-38 –C.Holmes, Basil II 411.

αυξημένες αρμοδιότητες στην περιοχή και με έδρα τα Σκόπια³⁵⁵. Μετά τον θάνατο του Βασιλείου Β' και συγκεκριμένα επί βασιλείας του Κωνσταντίνου Θ' Μονομάχου, συναντούμε ένα άλλο μέλος της οικογένειας, τον μάγιστρο Κωνσταντίνο Αρειανίτη, στη θέση του δουκός Ανδριανουπόλεως³⁵⁶ και του δουκός Δύσεως³⁵⁷.

Τελειώνοντας την γενική θεώρηση των κυριότερων αριστοκρατικών οικογενειών, οι οποίες αναδείχθηκαν μέσω του Βασιλείου Β' στο πολιτικό προσκήνιο, αξίζει να σταθούμε σε μία ιδιαίτερη περίπτωση, αυτή του εμπιστοτάτου του Βασιλείου Β', στρατηγού Νικηφόρου Ουρανού.

Ο Νικηφόρος Ουρανός, ο οποίος όπως έχει ήδη αναφερθεί ήταν ο Βυζαντινός που πρωταγωνίστησε στις διαβουλεύσεις μεταξύ Κωνσταντινούπολης και Βαγδάτης για την έκδοση του Βάρδα Σκληρού και μάλιστα αιχμαλωτίστηκε από τους Άραβες³⁵⁸. Το αξίωμα που έφερε τότε ήταν αυτό του "επί του κανικλείου", δηλαδή του ανθρώπου που κατείχε το αυτοκρατορικό μελανοδοχείο³⁵⁹. Μετά την απελευθέρωση του από τη Βαγδάτη, ο Νικηφόρος Ουρανός συνέχισε τη λαμπρή του σταδιοδρομία στα βυζαντινά αξιώματα, διατελώντας αρχικά "πάσης Δύσεως άρχων" με έδρα τη Θεσσαλονίκη, μετά τον θάνατο του Γρηγορίου Ταρωνίτη το 996³⁶⁰. Το 997 ο σπουδαίος στρατηγός κατάφερε να καταικήσει τις βουλγαρικές δυνάμεις του τσάρου Σαμουήλ στην μάχη του Σπερχειού ποταμού³⁶¹.

Το έτος 999 ο Ουρανός αναδείχθηκε δουξ Αντιοχείας στη θέση του πεσόντος σε μάχη με τους Άραβες Δαμιανού Δαλασσηνού, αξίωμα στο οποίο παρέμεινε έχοντας λαμπρή στρατιωτική δράση μέχρι και το 1011, έτος κατά το οποίο εμφανίζεται στις πηγές ο επόμενος αναφερόμενος δουξ Αντιοχείας Μιχαήλ

---

³⁵⁵ I.Σκυλ. 358.85-86-C.Holmes, Basil II 422- P.Stephenson, Byzantium's Balkan Frontier 74 – W.Treadgold, History of the Byzantine state 528.

³⁵⁶ I.Σκυλ. 458.48.

³⁵⁷ I.Σκυλ. 466.81.

³⁵⁸ Al Ruhrawari 34- Yahya II 402 –E. Mc Geer, Nikephoros Ouranos 130 όπου πιθανολογείται δάκτυλος του Λεκαπηνού στην αιχμαλωσία του.

³⁵⁹ Al Ruhrawari 23- C.Holmes, Basil II 384 και σημ. 192-E.Mc Geer, Nikephoros Ouranos 130-ODB 3 OURANOS, NIKEPHOROS 1544.

³⁶⁰ I.Σκυλ. 341.23-24-C.Holmes, Basil II 408-411- E.Mc Geer, Nikephoros Ouranos 130-J.C. Cheynet, Basil and Asia Minor II 87.

³⁶¹ I.Σκυλ. 341.35-342.52-I.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 448-449-Α.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 165-C.Holmes, Basil II 167.

Κοιτωνίτης³⁶². Σε κείμενο της εποχής μάλιστα αναφέρεται ως "κρατών της Ανατολής"³⁶³.

Ο πολυδύναμος αυτός στρατηγός ήταν το δεύτερο κατά σειρά επιφανές μέλος της οικογένειάς του και σίγουρα το πρώτο με μία τόσο λαμπρή καριέρα, καθώς ο Βασίλειος Ουρανός ήταν κατά τον Cheynet πρωτοσπαθάριος και ασηκρήτης στην υπηρεσία του Κωνσταντίνου Δαφνοπάτη, επί Ρωμανού Α' Λεκαπηνού³⁶⁴. Ίσως όμως θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε τον Νικηφόρο Ουρανό έναν αξιωματούχο ο οποίος αναδείχθηκε χωρίς η οικογένεια του να ευνοηθεί στο μέλλον από την ανάδειξή του καθώς δεν αναφέρονται άλλα μέλη του οίκου των Ουρανών να έχουν συμμετοχή στα δημόσια αξιώματα τα επόμενα χρόνια. Θα μπορούσε λοιπόν ο Νικηφόρος Ουρανός να θεωρηθεί ως ένα μεμονωμένο ευνοούμενο από τον Βασίλειο άτομο.

Μαζί με τον Νικηφόρο Ουρανό υπήρχαν επί Βασιλείου Β' κι άλλοι εξαιρετοι μεμονωμένοι αξιωματούχοι (που να μην διακρίθηκαν δηλαδή ιδιαίτερα άλλα μέλη της οικογένειάς τους), στους οποίους όμως δεν είναι της παρούσης να αναφερθώ.

Συμπερασματικά, ο Βασίλειος Β' με την τακτική του όσον αφορά την διαχείριση των διαφόρων οικογενειών και τη συμμετοχή τους στα αξιώματα, θα μπορούσαμε να πούμε πως διαμόρφωσε ουσιαστικά με τον τρόπο του την αριστοκρατία των επόμενων ετών και ειδικότερα του 11^{ου} αιώνα. Αυτό το έκανε αλλάζοντας επί της ουσίας αρκετά την σύνθεση της υπάρχουσας αριστοκρατίας και όχι τόσο το χαρακτήρα της και τη δομή της. Σίγουρα με την πολιτική του έπληξε σοβαρά αρκετές από τις παραδοσιακές αριστοκρατικές οικογένειες, όπως τους Φωκάδες και τους Μαλεϊνούς, όμως δεν θα μπορούσε να κάνει διαφορετικά από το να διατηρήσει στα στρατιωτικά αξιώματα κάποιους εκπροσώπους της παλιάς αριστοκρατίας, όπως π.χ. τον Λέοντα Μελισσηνό, καθώς μετά τις απανωτές εναντίον του στάσεις, το στράτευμα αντιμετώπιζε πλέον το πρόβλημα της έλλειψης κορυφαίων στρατηγών, που ως επί το πλείστον προέρχονταν από τις παραδοσιακές αυτές, μικρασιατικής κυρίως καταγωγής οικογένειες. Επιπλέον όμως εμπιστεύτηκε σε διάφορα αξιώματα άτομα που προέρχονταν από οικογένειες που δεν είχαν κάνει ως τότε αισθητή την παρουσία τους στο Βυζάντιο, μπολιάζοντας παράλληλα και κάποιες «εισαγόμενες» αριστοκρατικές οικογένειες από το εξωτερικό και κυρίως με

³⁶² I.Σκυλ 345.36-Yahya II 458, 460, 466-7, 501- C.Holmes, Basil II 349-352- I.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ.κράτους Β' 451.

³⁶³ J.Nesbitt-N.Oikonomides, Seals III 99.11-E.Mc Geer, Nikephoros Ouranos 139-140 όπου αναγράφεται "Νικηφόρω μαγίστρω τω κρατούντι της Ανατολής τω Ουρανώ" βλ. επίσης C.Holmes, Basil II και σημ. 116 -J.C. Cheynet, Basil II and Asia Minor 88.

³⁶⁴ J.C. Cheynet, Basil II and Asia Minor 89.

καταγωγή από την Αρμενία αλλά και από την Γεωργία. Το τελευταίο αυτό στοιχείο, της εισαγωγής δηλαδή οικογενειών ήδη επιφανών στα μέρη τους, στις οποίες έδωσε προνόμια και ανέδειξε στην ελίτ της βυζαντινής κοινωνίας τα επόμενα χρόνια, παράλληλα με την ανάδειξη σε υψηλά αξιώματα, δύο ή και περισσότερων μελών της ίδιας οικογένειας, από τους βυζαντινούς οίκους που αναδείχθηκαν από τον ίδιο (όπως για παράδειγμα στην περίπτωση των Κομνηνών αλλά και σε αυτήν των Δαλασσηνών), μας δείχνει ξεκάθαρα πως ο ικανότατος αυτοκράτορας ηθελημένα προώθησε την ανανέωση ουσιαστικά της σύνθεσης της αριστοκρατίας, που πάνω κάτω θα διατηρούσε τα ίδια χαρακτηριστικά με την παλιά. Δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι η πολιτική του αποσκοπούσε στην ανάδειξη νέων αριστοκρατικών οίκων τις οποίες ο ίδιος θα ήλεγχε. Ήταν δηλαδή η νέα κατάσταση μία συνειδητή επιλογή του αυτοκράτορα.

β) Μέτρα του Βασιλείου εναντίον των αριστοκρατών

Παρόλο που ο Βασίλειος Β' με τις ενέργειες του ουσιαστικά διαμόρφωσε τη νέα σύνθεση της αριστοκρατίας που θα συνέχιζε να υφίσταται στην Αυτοκρατορία και στα επόμενα χρόνια μετά τον θάνατό του, εν τούτοις προσπάθησε με μία σειρά από μέτρα να διαφυλάξει την εξουσία του από τους αριστοκράτες που ενδεχομένως να εποφθαλμιούσαν τον θρόνο του. Στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος του, όπως ήταν φυσικό, βρέθηκε το στράτευμα και η διοίκησή του. Μέσα από τους κόλπους του στρατού και από τους ικανότατους πλην όμως υπερβολικά φιλόδοξους στρατηγούς των προηγούμενων ετών, είχαν προέλθει οι μεγάλες εξεγέρσεις που έθεσαν σε κίνδυνο την εξουσία τόσο την δική του, όσο και των προκατόχων του. Γι' αυτό τον λόγο, ο Βασίλειος πήρε την απόφαση να προχωρήσει σε ρηξικέλευθες αλλαγές στον τρόπο που ήταν δομημένη η στρατιωτική ηγεσία. Η πρώτη αξιοσημείωτη αλλαγή που έκανε ήταν αυτή που εγκαινιάστηκε ουσιαστικά ακόμη πριν από την επανάσταση του Φωκά, στη βουλγαρική εκστρατεία του 986 και είχε να κάνει με την καθοδήγηση του στρατού στις εκστρατείες, υπό την προσωπική καθοδήγηση του αυτοκράτορα.

Έτσι μετά από την αποτυχημένη αυτή πρώτη απόπειρα με όλα της τα παρεπόμενα, ο Βασίλειος ηγήθηκε προσωπικά του στρατού σε επιτυχημένη εκστρατεία στην Συρία την άνοιξη του 995 εναντίον των Φατιμιδών της Αιγύπτου³⁶⁵, ενώ το φθινόπωρο του 999, πραγματοποίησε και δεύτερη εκστρατεία στην περιοχή, η

³⁶⁵ Yahya II 442 – I.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 450 –Α.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 176.

οποία είχε και πάλι ευτυχή κατάληξη³⁶⁶. Τον Μάρτιο του 1000 ο αυτοκράτορας σημείωσε άλλη μία επιτυχία ως επικεφαλής εκστρατείας στην Ιβηρία (Γεωργία)³⁶⁷, ενώ με διαδοχικές προσωπικές εκστρατείες πέτυχε και την φθορά του βουλγαρικού κράτους που θα οδηγούσε στην κατάλυσή του το 1018³⁶⁸.

Αναμφίβολα οι νίκες στις εκστρατείες στις οποίες ο ίδιος ο Βασίλειος ηγήθηκε του στρατού του, του έδωσαν περισσότερο κύρος και ισχυροποίησαν την θέση του στον αυτοκρατορικό θρόνο ακόμη περισσότερο, σε σχέση με τυχόν επίδοξους ανταπαιτητές. Στις εκστρατείες αυτές ο Βασίλειος χρησιμοποιούσε ξένους μισθοφόρους και συγκεκριμένα Βαράγγους Ρώσους³⁶⁹, οι οποίοι και συντάχθηκαν από τον αυτοκράτορα σε ειδικό τάγμα του αυτοκρατορικού στρατού εντασσόμενοι στην αυτοκρατορική φρουρά³⁷⁰. Το τάγμα αυτό, εγκατεστημένο στην Κωνσταντινούπολη, δεν θα μπορούσε παρά να είναι το πιο αξιόπιστο και απόλυτα αφοσιωμένο στον αυτοκράτορα που το περιέλαβε με την εμπιστοσύνη του, παρά σε οποιονδήποτε άλλον τυχόν ανταπαιτητή εμφανιζόταν.

Ένα άλλο μέτρο που ο Βασίλειος έλαβε σε στρατιωτικό επίπεδο, το οποίο και λειτούργησε ως ασπίδα προστασίας έναντι των αριστοκρατών, ήταν αυτό της μη χρησιμοποίησης κάποιου δομέστικου των σχολών πλην του Νικηφόρου Ουρανού, από το 989 έως το 1025³⁷¹. Άλλωστε οι δύο προκάτοχοι του Αυτοκράτορες Νικηφόρος Φωκάς και Ιωάννης Τσιμισκής είχαν χρηματίσει δομέστικοι πριν την άνοδό τους στον θρόνο, αλλά και ο Βάρδας Φωκάς κατείχε το αξίωμα πριν επαναστατήσει εναντίον του αυτοκράτορα. Επομένως, με την κίνησή του αυτή ο Βασίλειος ήθελε πιθανότατα να καταστρέψει ένα υπομόχλιο που χρησιμοποιούσαν επίδοξοι ανταπαιτητές για να πετύχουν το σκοπό τους.

Την πολιτική της μη συγκέντρωσης υπερβολικά μεγάλης δύναμης σε ένα ή ελάχιστα άτομα συνέχισε ο αυτοκράτορας και στην περιοχή των Βαλκανίων, όπου υπήρχαν τρεις στρατηγοί με τις έδρες τους να βρίσκονται σε πολύ κοντινή απόσταση

---

³⁶⁶ Yahya II 457- I.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 450 –Α.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 177-Ι.Σκυλ. 378.40 κ.ε.

³⁶⁷ Yahya II 460- I.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 451- Α.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 179.

³⁶⁸ Ι.Σκυλ. 343.79-82, 344.89-345.26, 35.11 κ.ε.-I.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους 454 – 459-Α.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 166-171.

³⁶⁹ Ι.Σκυλ. 355.22-25-Yahya II 458-Asolik 164-165.

³⁷⁰ M.Whittow, The making of Byzantium 374-J.C. Cheynet, Pouvoir et constetations 307.

³⁷¹ J.C.Cheyne, Basil II and Asia Minor 87 και σημ. 74 όπου αναφέρονται τα κείμενα που αποκαλούν τον Νικηφόρο Ουρανό δομέστικο των σχολών της Δύσεως.

μεταξύ τους και πιο συγκεκριμένα ο Νικήτας Πηγονίτης, δούκας Δυρραχίου³⁷² ο Νικηφόρος Ξιφίας στρατηγός Φιλιππούλεως³⁷³ και ο Κωνσταντίνος Διογένης κατεπάνω Θεσσαλονίκης³⁷⁴. Η ταυτόχρονη παρουσία πολλών στρατηγών σε μικρή απόσταση μεταξύ τους, απέτρεπε ουσιαστικά τον κίνδυνο υπερβολικής συγκέντρωσης δύναμης στα χέρια κάποιου συγκεκριμένου και λειτουργούσε ενισχυτικά ως προς την εξουσία του Βασιλείου, αφού οποιαδήποτε στασιαστική κίνηση κάποιου από τους στρατηγούς αυτούς, ενείχε τον κίνδυνο της εξουδετέρωσης από κάποιον άλλον.

Αλλά και στον οικονομικό τομέα ο Βασίλειος έλαβε αυστηρά μέτρα εναντίον των δυνατών. Βλέποντας τις απέραντες εκτάσεις γης που κατείχαν οι αριστοκράτες στην Μικρά Ασία, κατά την διάρκεια της επιστροφής του από την εκστρατεία του 995 στην Συρία, όταν και φιλοξενήθηκε στα κτήματα του Ευσταθίου Μαλεϊνού μαζί με τον στρατό του³⁷⁵ ο Βασίλειος αποφάσισε να θέσει τέρμα στην εκμετάλλευση των μικροκαλιεργητών από τους δυνατούς μεγαλογαιοκτήμονες. Για τον λόγο αυτό δημοσίευσε το 996 την περίφημη Νεαρά του με τίτλο "Περί των Δυνατών των από πένητων επικτωμένων"³⁷⁶. Οι διατάξεις της Νεαράς ήταν αρκετές. Η κυριότερη ήταν αυτή που ακύρωνε τις αγορές γαιών που άνηκαν σε κοινότητα χωρίου εκ μέρους των δυνατών. Η ακύρωση ίσχυε αναδρομικά από το 928 και αναφερόταν ουσιαστικά στις εκτάσεις γης που είχαν αγορασθεί σε εξευτελιστικές τιμές από τους δυνατούς, από τον λιμό του συγκεκριμένου έτους κι έπειτα, αναιρώντας παράλληλα την προθεσμία σαράντα ετών που είχε ορίσει ο Νικηφόρος Φωκάς για την επανάκτηση τους από τους πένητες (φτωχούς). Επιπλέον η διάταξη απαγόρευε να συμβεί κάτι αντίστοιχο και στο μέλλον³⁷⁷. Η διάταξη περιελάμβανε και ειδική μέριμνα για τις δημόσιες γαίες που είχαν περάσει στα χέρια των δυνατών και οι οποίες συναλλαγές ακυρώνονταν αναδρομικά ως την περίοδο του Αυγούστου³⁷⁸. Με άλλη διάταξη της Νεαράς ο Βασίλειος ενίσχυσε το κύρος του κτηματολογίου του γενικού σεκρέτου καθώς κατήγγησε την αξία των περιορισμών (των αναλυτικών δηλαδή περιγραφών των

---

³⁷² Ι.Σκυλ. 357.62-63-388.45.

³⁷³ Ι.Σκυλ. 345.38-39.

³⁷⁴ Ι.Σκυλ. 352.24-25.

³⁷⁵ Ι.Σκυλ. 340.88-90.

³⁷⁶ JGR I 263-272-Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 446.

³⁷⁷ JGR I, 265-Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 446 – Α. Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β' 2 383-389 με όλο το σχετικό ιστορικό των νομοθεσιών που αφορούσαν γαιοκτητικές διαφορές ανάμεσα σε δυνατούς και πένητες. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα εκμεταλλευτών δυνατών κατανομάζονταν οι οικογένειες των Φωκάδων και των Μαλεϊνών.

³⁷⁸ JGR I 268-Ι.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. Κράτους Β' 446.

περιουσιακών στοιχείων που δημοσιεύονταν στα πρακτικά)αποδεχόμενος ως έγκυρα μόνο τα περιλαμβανόμενα στο κτηματολόγιο³⁷⁹. Με τη διάταξη αυτή προφανώς ήθελε να πετύχει αυστηρότερους ελέγχους στα περιουσιακά στοιχεία των πολιτών, στοχεύοντας ίσως στην πάταξη τυχόν παρανομιών των δυνατών.

Επιπλέον εξίσωσε τους ανώτατους αξιωματούχους και τους απλούς πολίτες ως προς τον νόμο, θεσπίζοντας και για τους πρώτους θανατική ποινή σε περίπτωση τελέσεως φόνου, όπως ακριβώς ίσχυε και για τους δεύτερους³⁸⁰. Επίσης η Νεαρά καθόριζε και το νομικό πλαίσιο που κάλυπτε την εμπορική και οικονομική εκμετάλλευση των πανηγύρεων και ειδικότερα την περίπτωση της μεταβίβασης πανηγύρεως από αδυνάτους σε δυνατούς, με σκοπό προφανώς την προστασία των πρώτων³⁸¹, ενώ έθετε παράλληλα τέρμα και στην αυθαιρεσία της εκκλησίας έναντι των αδυνάτων, εφόσον περιόρισε σε πολύ μεγάλο βαθμό την αυθαιρεσία των μητροπολιτών οι οποίοι πολλές φορές- σε ρόλο δυνατών- προέβαιναν σε κατασχέσεις γαιών πενήτων με σκοπό την ίδρυση μοναστηριών³⁸².

Η Νεαρά του 996 φαίνεται και επί της ουσίας είναι μία έκφραση της επιθετικής τακτικής που ο Βασίλειος είχε επιλέξει, ώστε να περιορίσει την ασυδοσία των δυνατών, η οποία πολλές φορές υπερέβαινε τα όρια και γινόταν ανυπόφορη για τους αδυνάτους. Παρόλαυτά υπάρχουν ερευνητές οι οποίοι ισχυρίζονται ότι ο αντικειμενικός στόχος της Νεαράς ήταν η ενίσχυση του δημοσίου ταμείου³⁸³. Υπάρχει επίσης και η άποψη ,ότι η Νεαρά δεν ήταν τίποτα άλλο από μία προσπάθεια του Βασιλείου να δείξει στους αριστοκράτες ότι αυτός ήταν πια ο κύριος των πολιτικών πραγμάτων της αυτοκρατορίας³⁸⁴. Αυτή η άποψη ενισχύεται από την διάταξη της Νεαράς η οποία επέβαλλε την αναθεώρηση από τον αυτοκράτορα, όλων των χρυσοβούλλων που είχαν εκδοθεί από τον προκάτοχό του παρακοιμώμενο Βασίλειο Λεκαπηνό³⁸⁵.

Αδιαμφισβήτητα η Νεαρά καταφερόταν εναντίον των γνωστών οικογενειών οι οποίες ωθούμενες από την απίστευτη δύναμη κι επιρροή στα κοινά, που είχαν αποκτήσει ειδικότερα τον 10^ο αιώνα, κατάφεραν να μεγενθύνουν στη συνέχεια τις

³⁷⁹ JGR I, 267-I.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους 446.Για την έννοια του περιορισμού I.Καραγιαννόπουλος, Βυζαντινό κράτος 389 – ODB3, PRAKTIKON 1711.

³⁸⁰ JGR I 270- I.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 447.

³⁸¹ JGR I 271 κ.ε.- I.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 447-448.

³⁸² JGR I 267-269 I.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 447.

³⁸³ P.Lemerle, *The Agrarian History* 85-115- M.Kaplan, *Les homes et la terre* 414-443.

³⁸⁴ C.Holmes, *Political Elites* 56-61-C.Holmes, *Basil II* 471-477.

³⁸⁵ JGR I 270- I.Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους 448.

περιουσίες τους εις βάρος των αδυνάτων, οι οποίοι, όντας ανυπεράσπιστοι μέχρι τότε, έβλεπαν τους κόπους τους να γίνονται προίον καπήλευσης από άλλους. Η πρώτη σοβαρή προσπάθεια για την προστασία των αδυνάτων από την ασυδοσία των δυνατών είχε γίνει στα χρόνια του Ρωμανού Α' Λεκαπηνού με την περίφημη " περί προτιμήσεως" Νεαρά, αλλά με το πέραςμα του καιρού και ειδικότερα επί της βασιλείας του αριστοκρατικής καταγωγής Νικηφόρου Β' Φωκά είχε επέλθει σημαντική χαλάρωση της νομοθεσίας, η οποία δημιούργησε όπως ήταν φυσικό και πάλι σοβαρά προβλήματα³⁸⁶.

Αλλά η ίδια η Νεαρά όσο ήταν σε ισχύ, έπληξε ουσιαστικά έμμεσα και τους νέους αριστοκράτες, αυτούς τους οποίους ο ίδιος ο Βασίλειος ανέδειξε και στους οποίους έχει γίνει ήδη αναφορά. Κι αυτό γιατί οι άνθρωποι αυτοί, με την δύναμη που είχαν αποκτήσει πλέον, προφανώς θα μπορούσαν να έχουν φιλοδοξίες σε κάθε επίπεδο, επομένως και σε αυτό της διεύρυνσης της περιουσίας τους. Καταλάβαιναν δηλαδή και οι νέοι αριστοκράτες το μήνυμα του Βασιλείου που ήταν ότι, αν ήθελαν να αυξήσουν την περιουσία τους, θα έπρεπε να το κάνουν με θεμιτά μέσα και όχι σε βάρος των αδυνάτων.

Ο Βασίλειος στα οικονομικά του μέτρα εναντίον των αριστοκρατών ή μάλλον προς όφελος του κοινού καλού δεν έμεινε μόνο στην Νεαρά του 996, αλλά προχώρησε ένα βήμα παραπέρα, όταν παρέστη ανάγκη. Το 1002 το Βυζάντιο ήταν ήδη ταλαιπωρημένο από μακροχρόνιους πολέμους στους οποίους είχαν χάσει τη ζωή τους πάμπολλοι στρατιώτες, αφήνοντας πίσω τους γυναικόπαιδα τα οποία προφανώς αδυνατούσαν να πληρώσουν τους φόρους, οι οποίοι αναλογούσαν στην οικογένεια και οι οποίοι λόγω των χρημάτων που χρειαζόταν το κράτος για τον εξοπλισμό του στρατού, ήταν δύσκολο να χαριστούν. Έτσι, ο αυτοκράτορας αποφάσισε να αντλήσει τους φόρους των οικογενειών των πεσόντων από τους δυνατούς, με ένα μέτρο το οποίο ονομάστηκε "αλληλέγγυον"³⁸⁷.

Το "αλληλέγγυον" συνιστούσε ουσιαστικά έναν εξορθολογισμό του φορολογικού συστήματος που επέτρεπε μέχρι τότε στους δυνατούς να ευνοούνται στην καταβολή φόρων σε σχέση με τους αδυνάτους. Πιο συγκεκριμένα, στο Βυζάντιο κύρια φορολογική μονάδα ήταν η κοινότητα χωρίου στην οποία υπόκεινταν και

³⁸⁶ Αικ. Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β' 2 383-389.

³⁸⁷ Ι.Σκυλ.346.76-78 "δόγμα εξέθετο τας των απολωλότων ταπεινών συντελείας τελείσθαι παρά των δυνατών, κατωνομάσθη δε η τοιαύτη σύναξις "αλληλέγγυον" - Ι.Ζωναράς 561.1 κ.ε. -Ι, Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 456-Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β' 2 168.

κατέβαλλαν συλλογικά φόρο τα μέλη της, οι λεγόμενοι "τελεσταί"³⁸⁸. Οι δυνατοί όμως είχαν βρει τον τρόπο να διαφεύγουν της αλληλέγγυας φορολογικής ευθύνης, με την δημιουργία ανεξάρτητα φορολογούμενων από τα αντίστοιχα της κοινότητας χωρίου τεμαχίων γης, των λεγόμενων ιδιοστάτων³⁸⁹. Αυτό που έκανε ο Βασίλειος ήταν η διεύρυνση της αλληλέγγυας συνεισφοράς από την κοινότητα χωρίου σε μεγαλύτερες φορολογικές μονάδες που περιελάμβαναν και τα ιδιόστατα προάστεια³⁹⁰. Η έκδοση του αλληλεγγύου έδωσε τροφή για αντιδράσεις στους κόλπους της εκκλησίας, από τον Πατριάρχη Σέργιο Β' και από ασκητές μοναχούς, επειδή προφανώς η διεύρυνση της αλληλέγγυας συνεισφοράς άγγιζε και την εκκλησιαστική περιουσία. Παρόλες όμως τις αντιδράσεις αυτές ο αυτοκράτορας δεν υπαναχώρησε (αν και είχε δεσμευτεί ότι θα το έκανε σε περίπτωση νίκης του στον πόλεμο εναντίον των Βουλγάρων) και το μέτρο εφαρμόστηκε, παραμένοντας σε ισχύ μέχρι την εποχή του Ρωμανού Γ' ο οποίος το κατήργησε³⁹¹.

Με τα χρήματα που του διασφάλισε η εφαρμογή του αλληλεγγύου ο Βασίλειος κατόρθωσε να πραγματοποιήσει χωρίς πρόβλημα τις εκστρατείες εναντίον κυρίως της Βουλγαρίας, κάτι που ήταν και ο άμεσος στόχος του.

3.3 Η στάση των Νικηφόρου Φωκά και Νικηφόρου Ξιφία

Από το 989 και την κατάπιξη της επανάστασεως του Βάρδα Φωκά και του Βάρδα Σκληρού και για τρεις δεκαετίες ο Βασίλειος Β' δεν είχε αντιμετωπίσει ουσιαστικά κανέναν εσωτερικό κίνδυνο που να απειλεί την καλά εδραιωμένη πλέον θέση του στον θρόνο. Στο μεταξύ ο αυτοκράτορας συνέχιζε την ασταμάτητη πολεμική του δραστηριότητα με προσωπικές εκστρατείες κι έτσι, τους πρώτους μήνες του έτους 1021, αποφάσισε να πραγματοποιήσει εκστρατεία στην Ιβηρία και την Αβασγία (χώρα στις ανατολικές ακτές του Εύξεινου πόντου) αφού ο εκεί βασιλιάς Γεώργιος είχε δημιουργήσει προβλήματα σε παραμεθόριες περιοχές της

---

³⁸⁸ Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 390-391.

³⁸⁹ Α.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 391-R.Morris, Monks and laymen 243.

³⁹⁰ Για τις ενορίες και τις διοικήσεις βλ. Αικ. Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 393.

³⁹¹ Ι.Σκυλ 347.78-80 και 365.96-98- Ι.Ζωναράς 567.4-6-Ι. Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 455-456 –Αικ.Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2 392-393 –F.Dolger, Regesten n.793-P.Lemerle, Agrarian History 79-80.

Αυτοκρατορίας, ενόσω ο Βασίλειος ήταν απασχολημένος με την περαίωση της βουλγαρικής κατάκτησης³⁹².

Ενώ οι πολεμικές επιχειρήσεις δεν είχαν τελειώσει ακόμη, το έτος 1022, ξέσπασε στο Βυζάντιο μία νέα ανταρσία, με πρωταγωνιστές και αυτή την φορά δύο συνωνόματους τον Νικηφόρο Ξιφία και τον Νικηφόρο Φωκά. Ο μεν Νικηφόρος Ξιφίας ήταν, όπως έχει ήδη αναφερθεί, ένας από τους κυριότερους στρατηγούς του Βασιλείου Β', συμβάλλοντας τα μέγιστα στην καθοριστική νίκη του αυτοκράτορα το 1014 επί των Βουλγάρων στη μάχη του Κλειδίου, τότε που ως στρατηγός Φιλιππουπόλεως περικύκλωσε τους Βουλγάρους, τρέποντάς τους σε άτακτη φυγή³⁹³. Μετά την κατάκτηση της Βουλγαρίας ο Νικηφόρος Ξιφίας διορίστηκε στην θέση του στρατηγού του θέματος των Ανατολικών³⁹⁴, από την οποία και ξεκίνησε την ανταρσία του κατά του αυτοκράτορα. Για τον έτερο εταίρο της στάσης του 1022, τον Νικηφόρο Φωκά, τον επονομαζόμενο βαρυτράχηλο, γιο του παλιού αποστάτη Βάρδα Φωκά δεν γνωρίζουμε και πολλά πράγματα και το βέβαιο είναι (όπως άλλωστε συνέβαινε γενικά με την οικογένεια των Φωκάδων) ότι είχε πέσει σε δυσμένεια από τον αυτοκράτορα, μη έχοντας έτσι πρόσβαση στα διάφορα αξιώματα, τα οποία οι πρόγονοι του είχαν συνηθίσει να κατέχουν³⁹⁵.

Οι αποστάτες συγκέντρωσαν τις δυνάμεις τους στην Καπαδοκία. Οι δυνάμεις αυτές αποτελούνταν από στρατιώτες από τη Ρόδανδο και από γύρω περιοχές³⁹⁶, έχοντας έρθει σε συνεννόηση, όπως φημολογείται, με εξωτερικούς εχθρούς της αυτοκρατορίας και συγκεκριμένα με τον βασιλιά της Γεωργίας, Γεώργιο, αλλά και με τον χαλίφη των Φατιμιδών, al – Hakim³⁹⁷. Τους αποστάτες επίσης υποστήριζαν τόσο ο Γεωργιανός πατρίκιος Φέρσης Πακουριανός μαζί με τον γαμπρό του Ανδρόνικο³⁹⁸,

---

³⁹² I. Σκυλ. 366.32-35- I. Ζωνάρας 567.12-13 - I. Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 474- Αικ. Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β' 2 180-181 -Κ. Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 102 - J.C. Cheynet, Basil II and Asia Minor 99.

³⁹³ I. Σκυλ. 345.38-39 και 348.21-22 - I. Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 460- Αικ. Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β' 2 169.

³⁹⁴ C. Holmes, Basil II 520 - C. Holmes, Political Elites 66 -J.C. Cheynet, Basil II and Asia Minor 101.

³⁹⁵ N. Adontz- H. Gregoire, Nicephore au col roide 203-212 - H. Berberian, Nicephore au cor tors 553-554.

³⁹⁶ I. Σκυλ. 366.37-38 - Κ. Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 102. Η Ρόδανδος ήταν κατά τον Cheynet η περιοχή στην οποία υπήρχαν ακόμη κτήματα των Φωκάδων -J.C. Cheynet, Basil II and Asia Minor 78.

³⁹⁷ I. Σκυλ. 366.41-42- Matthew of Edessa, Armenia 46-47 - Αριστάκης 16-22 - I. Καραγιαννόπουλος, Ιστορία βυζ. κράτους Β' 475 σημ. 930 - C. Holmes, Basil II 517 - C. Holmes, Political elites 65.

³⁹⁸ Αριστάκης 20 - I. Σκυλ. 367.65-66 - Κ. Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 102.

αλλά και ο Αρμένιος Δαβίδ Σεναχερήμ³⁹⁹, γιος του πρώην βασιλιά του Βασπουρακάν, Ιωάννη Σεναχερήμ, που είχε παραδώσει το κράτος του στον Βασίλειο Β' και σε αντάλλαγμα είχε ανακηρυχτεί πατρίκιος και στρατηγός στην Καπαδοκία⁴⁰⁰. Πάντως δεν επιβεβαιώνεται ευρεία υποστήριξη της στάσης από την βυζαντινή αριστοκρατία, όπως υποστήριξε ο Αριστάκης Λαστιβέρτης⁴⁰¹.

Ο αυτοκράτορας αντιμετώπισε την συγκεκριμένη στάση με πολύ μεγάλη εξυπνάδα, όπως φάνηκε από την τελική έκβαση των γεγονότων. Καταρχήν απέστειλε ξεχωριστές επιστολές στους δύο επαναστάτες, ζητώντας από τον καθένα να σκοτώσει τον άλλον, λογικά με κάποιο δέλεαρ⁴⁰². Ο Νικηφόρος Φωκάς δεν έπραξε αυτό που του ζητούσε ο αυτοκράτορας και μάλιστα φανέρωσε την επιστολή του στον Ξιφία⁴⁰³, ο οποίος όμως πρόδωσε το συνεργό του⁴⁰⁴.

Ο Νικηφόρος Ξιφίας, αφού συνελήφθη από τον απεσταλμένο του αυτοκράτορα Θεοφύλακτο Δαλασσηνό, οδηγήθηκε στην Κωνσταντινούπολη και από εκεί στο νησί του Αντιγόνου, όπου αναγκάστηκε να καρεί μοναχός⁴⁰⁵. Οι συνεργοί του Ξιφία φυλακίστηκαν, αφού πρώτα τους στερήθηκαν όλα τους τα υπάρχοντα, ενώ μόνον ο Φέρσης Πακουριανός και ο γαμπρός του Ανδρόνικος αποκεφαλίστηκαν, λόγω των ιδιαίτερος ειδικών εγκλημάτων που είχε διαπράξει ο Φέρσης⁴⁰⁶. Τέλος, ένας βυζαντινός θαλαμηπόλος που σχεδίαζε να δηλητηριάσει τον αυτοκράτορα για λογαριασμό του Ξιφία, ρίχτηκε στα λιοντάρια⁴⁰⁷. Έτσι τελείωσε η στάση των Νικηφόρου Φωκά και Νικηφόρου Ξιφία, η τελευταία αμφισβήτηση της εξουσίας του αυτοκράτορα από εσωτερικούς εχθρούς, την περίοδο της βασιλείας του Βασιλείου Β'.

Αν αναζητήσουμε τα αίτια που οδήγησαν τους πρωταίτιους της αποστασίας να προβούν στην κίνησή τους αυτή, πρέπει να σταθούμε στο γεγονός, ότι ο αυτοκράτορας την εποχή που εκδηλώνεται η στάση ήταν ήδη σε ηλικία εξήντα έξι

³⁹⁹ H.Berberian, Nicephore au cor tors 553-Αριστάκης 19-Ι.Σκυλ. 366.41-42.

⁴⁰⁰ Ι.Σκυλ.354.94 και 355.97- J.C. Cheynet, Basil and Asia Minor II 99- E.Honigmann, Die Ostgrenze 168-171.

⁴⁰¹ Αριστάκης 16.

⁴⁰² Ι.Σκυλ. 366.42-45 – Κ. Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 102.

⁴⁰³ Ι.Σκυλ. 366.46-47.

⁴⁰⁴ Ι.Σκυλ.367.49-Κ.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 102-Ι.Ζωναράς 567.15-18.Υπάρχει και η άποψη του Αριστάκη Λαστιβέρτη, ο οποίος αναφέρει ότι ο Νικηφόρος Φωκάς δολοφονήθηκε από τον Δαβίδ Σεναχερήμ, ο οποίος μετανόησε όταν αντιλήφθηκε τον εγκληματικό χαρακτήρα της ανταρσίας (Αριστάκης 19-J.C.Cheynet, Basil and Asia Minor II 100) που όμως δεν φαίνεται να έχει κάποια βάση.

⁴⁰⁵ Ι.Σκυλ. 367.52-54 – Κ.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 102.

⁴⁰⁶ Ι.Σκυλ. 367.65-68 –Αριστάκης 20-21 –J.C. Cheynet, Basil II and Asia Minor 101.

⁴⁰⁷ Ι.Σκυλ.367.68-70:"εδόθη δε και λέουσι βασιλικός τις θαλαμηπόλος βρώμα,ελεγχθείς φαρμάκοις επιβουλεύων τω βασιλεί δια τον Ξιφίαν"- Κ.Μπουρδάρα, Καθοσίωσις και τυραννίς 102.

ετών, ενώ σε προχωρημένη ηλικία εξήντα τριών ετών βρισκόταν και ο αδερφός του και συμβασιλεύς Κωνσταντίνος. Επίσης οι ανηψιές τους ήταν ανύπαντρες και σε ηλικία κοντά στα σαράντα τους χρόνια⁴⁰⁸. Η μη ύπαρξη επομένως κάποιου άρρενος απογόνου στις τάξεις της βασιλικής οικογένειας, που να μπορούσε να στεφθεί συμβασιλεύς ως είθιστο, για να αναλάβει στο μέλλον από μόνος του τις τύχες της αυτοκρατορίας, προφανώς και άνοιγε την όρεξη για ανάρρηση στο θρόνο, σε φιλόδοξους επιφανείς Βυζαντινούς. Εξ ου και ο ισχυρισμός του Yahya ,ότι η στάση του 1022 είχε ως αιτία την επιθυμία του Νικηφόρου Ξιφία να γίνει αυτοκράτορας⁴⁰⁹. Ο Ιωάννης Σκυλίτζης απέδωσε τα αίτια της ανταρσίας στον αποκλεισμό των αποστατών από την εκστρατεία εναντίον της Ιβηρίας⁴¹⁰ κατά μίμησιν της απόδοσης της στάσης του Βάρδα Φωκά στον αποκλεισμό των μεγάλων στρατηγών από την βουλγαρική εκστρατεία του 986.

Ο Αριστάκης Λαστιβέρτης θεώρησε υπεύθυνη για την αποστασία την γενικότερη πολιτική παραγκωνισμού και έκπτωσης από τα διάφορα μεγάλα αξιώματα που ακολουθούσε ο Βασίλειος για τους παλιούς παραδοσιακούς αριστοκράτες. Ο συγκεκριμένος ιστορικός πάντως παραλείπει στην διήγησή του να κάνει την παραμικρή αναφορά στον Νικηφόρο Ξιφία⁴¹¹.

Ο Jean Claude Cheynet αναγνώρισε ως αιτία της αποστασίας την δυσαρέσκεια των παλιών αριστοκρατών από την εγκατάσταση και την παραχώρηση γης και αξιωμάτων σε ξένης προελεύσεως (Αρμένιους, Γεωργιανούς και Βούλγαρους) αριστοκράτες στα εδάφη της Μικράς Ασίας⁴¹². Προσωπικά πιστεύω ότι είναι δύσκολο κάτι τέτοιο να ισχύει από την στιγμή που δύο γόνοι των ξένων οικογενειών που εγκατέστησε στην Μικρά Ασία ο Βασίλειος, ο Δαβίδ Σεναχερήμ και ο Φέρσης Πακουριανός, έλαβαν μέρος στην αποστασία.

Κάνοντας μία γενική θεώρηση των γεγονότων της ανταρσίας Ξιφία- Φωκά, θα παρατηρήσουμε ότι υπάρχουν στοιχεία στα οποία αντικατοπτρίζονται τα χαρακτηριστικά των προηγούμενων διαμαχών του Βασιλείου με τους εκπροσώπους της βυζαντινής αριστοκρατίας. Μόνο και μόνο το γεγονός, ότι εμπλέκεται στην ανταρσία ένας εκπρόσωπος της παλιάς αριστοκρατίας, ο Νικηφόρος Φωκάς και ακόμη περισσότερο, αν ισχύει η μαρτυρία του Αριστάκη Λαστιβέρτη περί

⁴⁰⁸ C.Holmes, Political Elites 66- C.Holmes, Basil II 519.

⁴⁰⁹ C.Holmes, Political Elites 66- Basil II 519 –Yahya III 465.

⁴¹⁰ Ι.Σκυλ.366.36-37.

⁴¹¹ Αριστάκης 16-17.

⁴¹² J.C. Cheynet, Basil II and Asia Minor 99-100.

αναγόρευσης του Φωκά σε αυτοκράτορα⁴¹³, φανερώνει ένα "πάντρεμα" των νέων αριστοκρατών με τους παλιούς ή έστω μία απόπειρα μίμησης των προτύπων της παλιάς αριστοκρατίας από τη νέα. Ασφαλώς ο Νικηφόρος Φωκάς χρησιμοποιήθηκε ως το τρανταχτό όνομα που θα ξεσήκωνε τους πληθυσμούς της Καπαδοκίας, προφανώς επειδή ο Ξιφίας δεν είχε – τουλάχιστον ακόμη – την ανάλογη δημοφιλία. Είχε όμως και ο ίδιος ο Φωκάς το κίνητρο του παραγκωνισμού του και του αποκλεισμού αυτού και της οικογένειάς του από κάθε αξίωμα.

Σε κάθε όμως περίπτωση, το πρώτο και κύριο κοινό χαρακτηριστικό στοιχείο της τελευταίας αυτής αποστασίας με τις παλαιότερες, είναι ότι και σε αυτήν φανερώθηκε ότι ο κύριος παράγοντας των εξεγέρσεων είναι ο στρατός και ειδικότερα η κατοχή ανωτάτου στρατιωτικού αξιώματος, όπως αυτό που κατείχε ο Νικηφόρος Ξιφίας, ο οποίος ήταν αδιαμφισβήτητα ο επικεφαλής του εγχειρήματος, από την στιγμή που κατείχε μεγάλη στρατιωτική δύναμη. Φανερωνόταν, δυστυχώς για τον αυτοκρατορικό θεσμό, για άλλη μία φορά ότι η αναγκαιότητα ύπαρξης στρατιωτικής ηγεσίας έστω κι αν είχε προηγηθεί προσπάθεια περιορισμού της (π.χ. κατάργηση του αξιώματος του δομέστικου των σχολών όπως είχε κάνει ο Βασίλειος), έδινε σε κάποιους ανώτατους αξιωματικούς την δύναμη να αμφισβητήσουν ακόμη και τον ίδιο τον αυτοκράτορα.

Η στάση του Ξιφία είναι η πρώτη απόπειρα κάποιου από τους ανώτατους στρατιωτικούς –αριστοκράτες που ανέδειξε ο ίδιος ο Βασίλειος, να αμφισβητήσουν την εξουσία του αυτοκράτορα. Βεβαίως ακόμη δεν είχε μεγάλη απήχηση στους κόλπους τους, λόγω της διατηρούμενης μέχρι τότε πιστότητας των περισσότερων στο πρόσωπο του μέντορά τους, όμως αποτέλεσε το εφαλτήριο της μετάλλαξης της ανανεωμένης από τον Βασίλειο αριστοκρατίας στα πρότυπα της παλιάς, που θα έφερνε από τον 11^ο αιώνα κι έπειτα κάποιες από τις αριστοκρατικές οικογένειες στον αυτοκρατορικό θρόνο, τις περισσότερες φορές μέσω –επιτυχημένων – πραξικοπηματικών ενεργειών.

---

⁴¹³ Αριστάκης 19.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η φιλολαϊκή πολιτική που ακολουθήθηκε στα χρόνια της μακεδονικής δυναστείας και ιδιαίτερα την εποχή της βασιλείας του Ρωμανού Β΄, είχε δυσαρεστήσει ιδιαίτερα τους αριστοκράτες. Οι τελευταίοι, επωφελούμενοι από το θάνατο του Ρωμανού Β΄ και την ανηλικότητα των γιων και εστεμμένων αυτοκρατόρων Βασιλείου και Κωνσταντίνου, βρήκαν την κατάλληλη ευκαιρία ώστε να αναδείξουν δύο μέλη τους, αρχικά τον Νικηφόρο Φωκά και στη συνέχεια τον Ιωάννη Τσιμισκή, στον αυτοκρατορικό θρόνο.

Η εξουσία των αριστοκρατών συνεχίστηκε και μετά τον θάνατο του δεύτερου σφετεριστή αυτοκράτορα Ιωάννη Τσιμισκή (969), δηλαδή στα πρώτα χρόνια της βασιλείας του Βασιλείου Β΄ και του Κωνσταντίνου Η΄. Αυτό συνέβη επειδή τη διοίκηση του κράτους ασκούσε τότε ουσιαστικά ο αριστοκρατικής καταγωγής θεός των αυτοκρατόρων παρακοιμώμενος Βασίλειος Λεκαπηνός.

Στα χρόνια αυτά του Λεκαπηνού, το κράτος γνώρισε τη στάση του Βάρδα Σκληρού, μία διαμάχη μεταξύ αριστοκρατών, στην οποία εκείνη την στιγμή ο νεαρός Βασίλειος ήταν επί της ουσίας αμέτοχος. Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά την πρώτη στάση του Βάρδα Σκληρού η πληθώρα των αριστοκρατών τάχθηκε με το μέρος της κεντρικής εξουσίας, που εκπροσωπούσε εκείνη την στιγμή ο αριστοκρατικής καταγωγής παρακοιμώμενος. Η στάση έληξε νικηφόρα για την κεντρική εξουσία, αφού για την αντιμετώπισή της ο Λεκαπηνός επιστράτευσε τον γόνο της μεγάλης αριστοκρατικής οικογένειας των Φωκάδων Βάρδα Φωκά, ο οποίος αφενός ήταν ικανότατος στρατηγός και αφετέρου μισούσε τον Σκληρό, επειδή ο τελευταίος είχε καταπνίξει στο παρελθόν (970) δική του στάση εναντίον του Ιωάννη Τσιμισκή.

Ο Βασίλειος αποφάσισε να πάρει την κατάσταση στα χέρια του το 985 και απομάκρυνε τον Λεκαπηνό. Επιδιώκοντας παράλληλα να περιορίσει την δύναμη των αριστοκρατών, αλλά και να συγκεντρώσει περισσότερη δύναμη στα χέρια του, απέκλεισε τους επιφανείς στρατηγούς από την πρώτη βουλγαρική εκστρατεία του 986, της οποίας ηγήθηκε προσωπικά ο ίδιος. Ο Βασίλειος ηττήθηκε κατά κράτος και μόλις που κατάφερε να διασωθεί. Το γεγονός αυτό έστρεψε τους ισχυρούς Μικρασιάτες αριστοκράτες εναντίον του, καθώς οι τελευταίοι, με ηγέτη τον (εξοργισμένο από τον υποβιβασμό του), Βάρδα Φωκά στασίασαν εναντίον του. Ο Βασίλειος Β΄ κατάφερε να βγει νικητής και τρομερά ενισχυμένος από την αποφασιστική σημασία σύγκρουση αυτή, στην οποία συνέπραξε και ο πάλαι ποτέ

εχθρός του Φωκά ,Βάρδας Σκληρός, μετά την απελευθέρωσή του από τους Άραβες, στους οποίους είχε καταφύγει μετά την αποτυχημένη στάση του. Είναι φανερό ότι η στάση των Βάρδα Φωκά και Βάρδα Σκληρού (987-989) αποτελεί χωρίς αμφιβολία μία σύμπραξη της αριστοκρατίας, εναντίον του αυτοκράτορα Βασιλείου Β', ο οποίος έθιγε τα συμφέροντά τους. Αυτή είναι και η βασική της διαφορά από την παλιότερη αντίστοιχη στάση του Βάρδα Σκληρού(976-979), η οποία αποτελούσε αναμφίβολα μία διαμάχη μεταξύ αριστοκρατών.

Καθ' όλη τη διάρκεια της βασιλείας του φρόντισε να επιδείξει σκληρή στάση απέναντι στις πιο επικίνδυνες από τις παραδοσιακές μικρασιατικές αριστοκρατικές οικογένειες (Φωκάδες, Μαλεινούς, Σκληρούς, Λεκαπηνούς, Παρσακουτηνούς, Μωσηλέ, Κουρκούες), των οποίων τα μέλη απομάκρυνε από καίρια αξιώματα και πολλές φορές και από τους τόπους όπου είχαν τα κτήματά τους και επομένως και αυξημένη επιρροή . Αν και υπήρχαν κάποιες παλιές αριστοκρατικές οικογένειες των οποίων μέλη εξακολούθησε να εμπιστεύεται σε καίρια αξιώματα στον στρατό(Αργυροί, Βούρτζηδες, Μελισσηνοί, Δούκες), η γενικότερη πολιτική του παραπέμπει σε μία τάση αλλαγής της σύνθεσης της αριστοκρατίας μέσω της προώθησης μίας σειράς νέων οικογενειών στο προσκήνιο της βυζαντινής κοινωνίας. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο Βασίλειος διαμόρφωσε έτσι την αριστοκρατία των επόμενων ετών και ειδικότερα του 11ου αιώνα.

Επιπλέον προσπάθησε να περιορίσει την δύναμη της αριστοκρατίας με μία σειρά μέτρων τόσο οικονομικών (Αλληλέγγυον, Νεαρά 996), όσο και στρατιωτικών (όπως π.χ την πρακτική κατάργηση της θέσης του δομέστικου των σχολών –πλην Νικηφόρου Ουρανού- από το 985 ως το 1025). Κάνοντας μία συνολική αποτίμηση ειδικότερα της οικονομικής πολιτικής του έναντι των αριστοκρατών, μπορούμε να πούμε ότι όχι μόνο κατόρθωσε να τους εξισώσει απέναντι στο νόμο με τους υπόλοιπους πολίτες, προξενώντας έτσι και το αίσθημα δικαίου στους πένητες, αλλά πέτυχε και οικονομικά οφέλη για το κράτος, τα οποία τον βοήθησαν στις στρατιωτικές του επιτυχίες, ενώ παράλληλα τους κατέστησε σαφές ότι ο ίδιος ήταν ο κυρίαρχος της αυτοκρατορίας και ότι δεν επρόκειτο να δεχθεί καμία μορφή κατάχρησης εξουσίας από κανέναν απολύτως υπήκοό του.

Όμως οι ανάγκες του στρατού δεν θα μπορούσαν παρά να καλυφτούν από ικανούς στρατηγούς οι οποίοι όπως και στο παρελθόν θα έχαιραν της μεγάλης εκτίμησης των δυνάμεων που διοικούσαν. Η μη ύπαρξη άρρενος απογόνου και η μεγάλη ηλικία των νόμιμων αυτοκρατόρων ,Βασιλείου Β' και Κων/νου Η' ήταν

εύλογο να προκαλέσει την επιθυμία φιλόδοξων στρατηγών να αναρριχηθούν στο θρόνο

Η στάση του Νικηφόρου Ξιφία (μαζί με τον Νικηφόρο Φωκά) δείχνει μία πρώτη εκδήλωση φιλοδοξίας από τους νέους αριστοκράτες – στρατιωτικούς αξιωματούχους που ανέδειξε ο ίδιος ο Βασίλειος (όπως ήταν ο Ξιφίας), στα πρότυπα παλιών αριστοκρατικών στασιαστικών κινημάτων να προσπαθήσουν να αναρριχηθούν στον θρόνο της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Η ενέργεια της χρησιμοποίησης από τον Ξιφία του δυσαρεστημένου από τον παραγκωνισμό του ίδιου και της οικογένειάς του, αλλά δημοφιλούς Νικηφόρου Φωκά, αποτελεί οπωσδήποτε μία απόπειρα παντρέματος της νέας-διαμορφωμένης από τον Βασίλειο αριστοκρατίας- με την παλιά. Η στασιαστική αυτή κίνηση επιβεβαιώνει αν μη τι άλλο και τη δύναμη που είχε ο στρατός στη βυζαντινή κοινωνία και η οποία πολλές φορές ήταν τέτοια, που έκανε υπερφιλόδοξους στρατηγούς να αμφισβητήσουν ακόμη και την εξουσία του αυτοκράτορα.

Είναι αλήθεια ότι αυτή η αμφισβήτηση στο πρόσωπο του Βασιλείου δεν βρήκε ανταπόκριση από άλλους αριστοκράτες τους οποίους ο ίδιος είχε ευεργετήσει, καθώς ήταν πολύ δύσκολο να εναντιωθούν στον ίδιο τους τον μέντορα νέοι οίκοι.

Η δραστηριότητα των νέων οίκων επρόκειτο να γίνει εντονότερη τον 11ο αιώνα, όταν κάποιοι από αυτούς κατάφεραν να αναδείξουν μέλη τους στον αυτοκρατορικό θρόνο (π.χ. Κομνηνοί, Διογένης).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Actes de Lavra I
Actes de Lavra I, Des origins au milieu du Xie siècle, εκδ. J. Lefort – N. Oikonomides – D. Papachrissanthou – N. Svoronos, Archives de l' Athos V, Παρίσι 1970.
- N. Adontz, Etudes Armebyzantines
N. Adontz, Etudes Armenobyzantines, Λιτσαβώνα 1965
- N. Adontz, Les Taronites
N. Adontz, “Les Taronites a Byzance” , Βυζάντιον II (1936), 21-42
- N. Adontz – H. Gregoire, Nicephore au col roide
N. Adontz – H. Gregoire, Nicephore au col roide, Βυζάντιον 8 (1933), 203-212.
- N. Adontz, Notes Armenobyzantines
N. Adontz, Notes Armenobyzantines, στο Βυζάντιον 9 (1934), 377-382.
- N. Adontz, Tornik
N. Adontz, “Tornik le moine” στο Βυζάντιον 13 (1938), 143-164
- A. Αγγελόπουλος, Καβάσιλες
A. Αγγελόπουλος, «Το γενεαλογικό δέντρον της οικογένειας των Καβασιλών» , Μακεδονικά 17 (1977), 367-396.
- H. Ahrweiler, Byzance et la mer
H. Ahrweiler, Byzance et la mer, La marine du guerre la politique et les institutions maritimes de Byzance aux VIIe-XVe siecles, Παρίσι 1966
- al-Rudhrawari
Eclipse of the Abbasid Caliphate, εκδ. Καί μτφρ H. Amedroz and D. Margoliouth, 6 τόμ.. (Oxford, 1920–1), τομ. 6.
- K. Αμαντος, Καταγωγή των Κομνηνών
K. Αμαντος, Μικρά Θρακικά Μελετήματα, Α΄ καταγωγή των Κομνηνών στο Θρακικά 10 (1938), 232-

- 233.
- Κ. Άμαντος, Οι Βοτανειάται
 Άννα Κομνηνή, Αλεξιάδα
 Anonymous of Bari
 Αριστάκης
 Asolik
 Χ. Μπαρτικιάν, Αρμενοβυζαντινά
 Η. Bartikian, La Genealogie
 Α. Beihammer, Der horte, Sturz
- Κ. Άμαντος, «Οι Βοτανειάται» στο
 Ελληνικά 8 (1935), 48
 Annae Comnenae Porphyrogenitae,
 Alexias ex recensione Augusti
 Reifferscheidi (vol. I-II), εκδ. B.G.
 Teubneri, Λειψία 1884.
 Anonymous of Bari Chronicle εκδ. L.A.
 Muratori , Rerum Italicarum Scriptores
 (Μιλάνο 1748-1770) V, 147-156.
 Aristakes de Lastivert. Recit des
 malheurs de la nation armennienne,
 traduction francaise avec introduction et
 commentaire par M.Canard et Haig
 Berberian, Βρυξέλλες 1973.
 Asolik, Histoire universelle d' Ettiene
 Asolik de Taron, Part II, μτφρ Frederick
 Macler, Παρίσι 1917.
 Χρατς Μπαρτικιάν, Αρμενοβυζαντινά,
 Σχέσεις του Αρμενικού έθνους με το
 μεσαιωνικό Ελληνισμό: Ιστορικές
 συμβουλές, εκδ. Σταμούλης,
 Θεσσαλονίκη 2007
 Η. Bartikian, “La genealogie du
 magistros Bayarât Catepan de l’ Orient,
 et de Kekamenos στο Revue des Etudes
 Armeniennes 2 (1965), 261-272
 Α. Beihammer, Der harte Sturz des
 Bardas Skleros. Eine Fallstudie zu
 zwischenstaatlicher Kommunikation und
 Konfliktführung in der byzantinisch-
 arabischen Diplomatie des 10
 lahrhunderts”, R. Bösel-H. Filitz (εκδ).,

- Romische historische Mitteilungen 45
(Βιέννη 2003), 21-57
- K. Belke-M. Restle, Galatien und Lykaonien
K. Belke – N. Mersich, Phrygien und Pisidien
H. Berberian, Nicephore au cor tors
- A.D.H. Bivar, Bardes Skleros, The Buwayids and the Marwainids
- K. Μπουρδάρια, Καθοσίωσις και Τυραννίς
- W.G. Brohaar, Basil Lecapenus
- I.Broussele, l' integration des Armeniens
- R. Browning, Byzantium and Bulgaria
- Βυζαντινά Σύμμεικτα
- K. Belke – M. Restle, TIB, Galatien und Lykaonien, Βιέννη 1984
- K. Belke – N. Mersich, TIB, Phrygien und Pisidien, Βιέννη 1990
- H. Berberian “Nicephore au cor tors”
Βυζάντιο 8 (1933), 553-554
- A.D.H. Bivar, Bardes Skleros, The Buwayids and the Marwainids at Hisn Ziyad in the Light of an Unnoticed arab Inscription” στο S. Freeman-H. Kenedy (εκδ.), Defense of the Roman and Byzantine Frontiers, Oxford 1986, 9-21
- Κ. Μπουρδάρια, Καθοσίωσις και τυραννίς κατά τους μέσους βυζαντινούς χρόνους. Μακεδονική δυναστεία (867-1056), Αθήνα-Κομοτηνή 1981
- W.G. Brokaar, Basil Lecapenus στο W.F. Bekker – A.F. van Genert – W. Aerts, Byzantium in the tenth Century, Studia Byzantina et Neohellenica neerlandica [byzantine neerlandica 3], Leiden 1972, 199-234
- I.Broussele, l' integration des Armeniens dans l' aristocratie Byzantine au XIe siècle στο L' Armenie et Byzance: Histoire et culture (Byzantina Sorbonensia 12), 43-54, Παρίσι 1996
- R. Browning, Byzantium and Bulgaria: A comparative study across the early medieval frontier, Λονδίνο 1975
- Σύμμεικτα Κέντρου Βυζαντινών Ερευνώ

- ν Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών (πρώην Βασιλικού Ιδρύματος Ερευνών) Αθήνα 1996 κ.ε.
- Βυζάντιον (περιοδικό), Βρυξέλλες 1924 κ.ε.
- BZ Byzantische Zeitschrift, Λειψία 1892 κ.ε., Μόναχο 1950-1990, Στουτγκάρδη/Λειψία 1991-1998, Μόναχο/Λειψία 1998 κ.ε.
- A.Cameron, Fifty years of prosopography A.Cameron (εκδ.), Fifty years of Prosopography: The later Roman Empire Byzantium and beyond, Proceedings of the British Academy 118, Νέα Υόρκη 2003 σ.41-59
- M. Canard, Deux Documents M. Canard, “Deux Documents arabes sur Bardas Skleros” Studi bizantini e neoellenici 5(1939) 55-69
- P. Charanis, Armenians P. Charanis, The Armenians in the Byzantine Empire, Byzantinoslavica 22 (1961), 196-240
- J.C. Cheynet, Basil II and Asia Minor J.C. Cheynet, “Basil II and Asia Minor” στο.P. Magdalino (εκδ), Byzantium in the year 1000 (Leiden 2002)σ. 71-108
- J.C. Cheynet, F. Vannier, Etudes prosopographiques J.C. Cheynet – J.F. Vannier, Etudes prosopographiques, Παρίσι 1986
- J.C. Cheynet, L’apport arabe a l’aristocratie byzantine J.C. Cheynet, L’apport arabe a l’aristocratie byzantine des Xe-Xie siècles , Byzantino-slavica 56 τ.1 (1995) 137-146
- J.C. Cheynet, Nouvelle hypothese J.C. Cheynet, “Nouvelle hypothese a propos du domestique d’ Occident cite sur une croix du Musee de Geneve” στο Byzantinoslavica 52(1981), 53-117
- J.C. Cheynet, Phocas J.C. Cheynet, Les Phocas, στο G.

- Dragron –H.M. Kaescu(εκδ.), Le traite sur la guerilla (le velitation) de l'empereur Nicephore Phocas (963-969), Παρίσι 1986, 289-315
- J.C. Cheynet, Pouvoir et constetations
J. C. Cheynet, Pouvoir et constetations a Byzance (963-1210) Publications de la Sorbonne, 1996
- J.C. Cheynet-C. Morisson-W. Seibt, Sceaux byzantins
J.C.Cheyne-C.Morisson-W.Seibt, Sceaux byzantins de la collection Henri Seyrig, Παρίσι 1991
- Νικ. Χων.
Nicetas Choniates, Historia εκδ. J.L. van Dieten, Βερολίνο-Νέα Υόρκη 1975
- Ε.Χρήστου,Αυτοκρατορική εξουσία και πολιτική πρακτική.Ο ρόλος του παραδυναστεύοντος στη βυζαντινή διοίκηση (τέλος 8^{ου}-αρχές 11^{ου} αιώνα)
Ε.Χρήστου,αυτοκρατορική εξουσία και πολιτική πρακτική.Ο ρόλος του παραδυναστεύοντος στη βυζαντινή διοίκηση (τέλος 8^{ου}-αρχές 11^{ου} αιώνα)
- Αικ. Χριστοφιλοπούλου, Αντιβασιλεία
Αικ. Χριστοφιλοπούλου, «Η αντιβασιλεία εις το Βυζάντιον» Βυζαντινά Σύμμεικτα 2 (1970), 1-44
- Αικ. Χριστοφιλοπούλου, Η σύγκλητος εις το Βυζαντινό κράτος» στο Επετηρίς του αρχείου ιστορίας του ελληνικού δικαίου 2 (1949) 11-33
- Αικ. Χριστοφιλοπούλου, Ιστορία Β'2
Αικ. Χριστοφιλοπούλου, Βυζαντινή Ιστορία, Τόμος Β'2 (610-867), Εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1998
- Const. Porphyrogenitus, De administrando imperio
Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος,Constantinus Porphyrogenitus, De administrando Imperio, εκδ. G. Moravscik και μτφρ. R.J.H. Jenkins (εκδ), Corpus Fontium Historiae Byzantinae, Ουάσιγκτον 1967

CSHB	Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae τ. 1-50, Βόννη 1828-1897
G. Dagron, Minorites ethniques	G. Dagron, Minorites ethniques et religieuses dans l'orient byzantin a la fin du Xe siècles: L'immigration syriene T.M. 6(1876), 177-216
J. Darrouzes, Epistoliers byzantins au xe siecle	J. Darrouzes, Epistoliers byzantins au Xe siècle, Παρίσι 1960
C.H.Diehl, proedre a Byzance	C.H. Diehl, De la signification du titre de "proedre" a Byzance στο Melanges offerts a Gustave Schlumberger I, 105-117
F. Dolger, Chronologie des grossen Feldzuges	F.Dolger, Die Chronologie des grossen Feldzuges des Kaisers Johannes Tzimiskes gegen die Russen στην BZ 32(1932) 275-292
F.Dolger, Regesten	F. Dolger, Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches (Corpus des Griechischen Urkunden des Mittelalters und der neueren Zeit. Reiche A Abt1) Teil I:565-1025. Μόναχο, Βερολίνο 1924, 1925, 1932, 1960
DOP	Dumbarton Oaks Papers, Cambridge, 1941 κ.ε.
V. von Falkenhausen, Untersuchungen	V von Falkenhausen, Untersuchungen ueber die byzantische Herrschaft in Süditalien vom 9 bis 11, Jahrhundert, Wiesbaden, 1967
W. Felix, Byzanz	W. Felix, Byzanz und die islamische Welt im früheren 11 Jahrhundert, Βιέννη 1981
J.H. Forsyth, Yahya	J.H. Forsyth, The byzantine-Arab

- chronicle of Yahya R. Said al-antaki, University of Michigan, Michigan 1977
- N. Garsoian, The byzantine aneexation N. Garsoian, “The Byzantine Annexation of the Armenian Kingdom in the Eleventh Century”, στο R. Hovanissian(επιμ.) The Armenian People from Ancient to Modern Times, τομ. 1: The Dynastic Periods: From Antiquity to the Fourteenth Century , Νέα Υόρκη 1997, 187 -198
- G. Golner, Les expetitions byzantines G. Golner, Les expéditions byzantines contres le sous Jean Tzimiskes 970-971 , Revue Sud-est europeen 13 (1936) 342-358
- H. Gregoire, Du nouveau sur l’ Histoire bulgarobyzantine H. Gregoire, Du nouveau sur l’ Histoire bulgarobyzantine Nicetas Pegonites, vainqueur du roi bulgare, Jean Vladislav, Βυζάντιον 12 (1937) 289-291
- H. Gregoire, Geographie H. Gregoire, Notes de geographie byzantine , Βυζάντιον 10 (1935) 251-256
- H. Gregoire, Inscriptions grecques H. Gregoire, Recueil des inscriptions grecques chretiennes d’ Asie Mineure, Παρίσι 1922
- H. Gregoire, La derniere campagne de Jean Tzimiskes H. Gregoire, La derniere campagne de Jean Tzimiskes , Βυζάντιον 12 (1937) 267-276
- M. Γρηγορίου-Ιωαννίδου, Το ναυτικό θέμα Κιβυρραιωτών M. Γρηγορίου-Ιωαννίδου, Το ναυτικό θέμα των Κιβυρραιωτών. Συμβολή στο πρόβλημα της ιδρύσεώς του, Βυζαντινά 11 (1982) 203-221
- R. Guillard, Couropalate R. Guillard, “ Couropalate” , Titres et fonctions de l’ Empire byzantin,Λονδίνο 1976,no.111
- R. Guillard, Les Patrices R. Guillard, “Contribution a la prosopographie de l’ Empire byzantin: Les Patrices du regne de Basille II (976-

- 1025) , Jahrbuch des osterreichischen Byzantinistik 20(1971) 83-108
- R. Guillard, Recherches I
R. Guillard, Recherches sur les institutions byzantines, τομ.Ι, Βερολίνο 1967
- J. Haldon, Warfare, State and Society
J. Haldon, Warfare, State and Society in the Byzantine world, 565-1204, Λονδίνο 1999
- F. Hild-M. Restle, Kappadokien
F. Hild-M. Restle, TIB, Kappadokien, Βιέννη 1981
- Histoire de la Georgie I
M. Brosset (μτφρ), Histoire de la Georgie, τομ. Ι, Αγία Πετρούπολη 1849
- C. Holmes, Basil II
C. Holmes, Basil II and the governance of Empire (976-1025), Νέα Υόρκη 2005
- C. Holmes, Political Elites
C. Holmes, “Political elites in the reign of Basil II” στο Byzantium in the year 1000, P. Magdalino (εκδ.), Leiden 2003, 199-216
- E. Honigmann, Die Ostgrenze
E. Honigmann, Die Ostgrenze des byzantinischen Reiches von 363 bis 10..nach griechischen, arabische, syrischen und armenischen Quellen, Βρυξέλλες, 1935.
- J.D. Howard-Johnston, Byzantine Anzitene
J.D. Howard-Johnston, “Byzantine Anzitene” στο S. Mitchell (εκδ.), Armies and frontiers in Roman and Byzantine Anatolia Swansea 1981,σ. 239-290.
- Ibn Miskawayh
Eclipse of the Abbasid Caliphate, εκδ. Και μτφρ Η. Amedroz and D.Margoliouth, 6 τόμ.. (Oxford, 1920–1), τομ.5.
- IEE
Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ.1-17, Εκδοτικής Αθηνών, Αθήνα 1979-2000
- Σ. Ιωαννίδης, Ιστορία και στατιστική
Σ. Ιωαννίδης, Ιστορία και στατιστική

- Τραπεζούντος
 I. Iordanov, Byzantine Seals
 I. Iordanov, Molybdoebulles
 I. Iordanov, Pecatite ot strategimata
 R.J.H. Jenkins, Byzantium
 R.L.H. Jenkins, Cretan Expedition
 JGR
 M.Kaplan, Les homes et la terre
 I. Καραγιαννόπουλος, Βυζαντινό Κράτος
 I. Καραγιαννόπουλος, Ιστορία Βυζαντινού Κράτους
- Τραπεζούντος και περί ταύτην χώρας, Κωνσταντινούπολη, 1870.
 I. Iordanov, Corpus of the Byzantine seals from Bulgaria, 3 τόμ., Σόφια 2003-2009.
 I. Iordanov, Molybdoebulles de domestique des scholes du dernier quart du xe siècle trouves dans la strategie de Preslav, στο N. Oikonomides(επιμ.), Studies in byzantine, Sigillography 2, Washington 1990,σ. 203-213
 I.Iordanov, Pecatite ot strategimata v Preslav (971-1088), {Monumenta Slavico-Byzantina et mediaevalia Europensia 2}, Σόφια 1993.
 R.J.H. Jenkins, Byzantium. The imperial centuries AD 610-1071, εκδ. Weidenfeld-Nicholson, Λονδίνο 1966
 R.J.H. Jenkins, “The date of Leo Vi’s Cretan expedition” Ελληνικά 4 (1953) (= Προσφορά εις Στ. Κυριακίδη), 277-281
 I. Ζέπος-Π. Ζέπος (εκδ.), Jus-Graecoromanum, τ.Ι-VIII, Αθήνα 1931 κ.ε.
 M. Kaplan, Les homes et la terre a Byzance du Vie au XIe siècle, Παρίσι 1992
 I. Καραγιαννόπουλος, Το Βυζαντινό Κράτος, Θεσσαλονίκη 2001
 I. Καραγιαννόπουλος, Ιστορία Βυζαντινού Κράτους, Τόμος Β΄ (565-1081), τόμος Γ΄ (1081-1204), Θεσσαλονίκη 1981, 1991

- B. Κατσαρός, Το πρόβλημα της καταγωγής των Κομνηνών
B. Κατσαρός, «Το πρόβλημα της καταγωγής των Κομνηνών», Βυζαντιακά 3 (1983), σ.111-122
- A.P. Kazhdan – A.W.Epstein, Charge
A.P. Kazhdan – A.W.Epstein, Charge in Byzantine culture in the eleventh and twelfth centuries (the transformation of the classical Heritage) University of California Press, 1985
- A.P. Kazhdan, Remarques sur le xie siècle
A.P. Kazhdan, “Remarques sur le XIe siècle byzantine a propos d’ un livre recent de Paul Lemerle, Βυζάντιον 49 (1979) 491-503
- Γ. Κεδρηνός
Γεωργίου Κεδρηνού, Σύνοψις Ιστοριών, εκδ. I. Bekker (CSHB), Βόννη 1838
- Κεκαυμένος, Consilia et Narrationes
Κεκαυμένος, Cecaumeni Consilia et Narrationes, G. Litavrin (εκδ. και μτφ), Μόσχα 1972
- Οδ. Λαμψίδης, Η τύφλωσις
Οδ. Λαμψίδης, Η ποινή της τυφλώσεως παρά Βυζαντινοίς, Αθήνα 1967
- V.Laurent, Alliances et filiation
P. Laurent, Alliances et filiation des premiers Taronites princes armeniens mediatises , Echos d’ Orient 37 (1938), 127-135
- V.Laurent, Gouverneurs d’ Antioche
V. Laurent, La chronologie des gouverneurs d’ Antioche sous la seconde domination Byzantine, Melanges de l’ Universite Saint Joseph 38 (1962), 219-254
- V.Laurent, Le theme byzantine de Serbie
V.Laurent, “Le theme byzantine de Serbie au xie siècle” ,REB 15 (1957), 185-195
- M.D. Lauxtermann, byzantine Poetry
M.D. Lauxtermann, “Byzantine Poetry and the Paradox of Basil II’s Reign” στο

- Byzantium in the Year 1000, P. Magdalino (εκδ.), Leiden 2003, 199-216
- P. Lemerle, Chron Monemvasie
P. Lemerle, La chronique improprement dite de Monemvasie, Le context historique et legendaire, REB21 (1963), 5-49.
- P. Lemerle, Prolegomenes
P. Lemerle, Prolegomenes a une edition critique et comentee des “Conseils et Recits de Kekaumenos” Βρυξέλλες 1960
- P. Lemerle, Recherches recentes sur Kekaumenos
P. Lemerle, “Recherches recentes sur Kekaumenos”, Revue des Etudes Armeniennes 5 (1968) 141-143
- P. Lemerle, The agrarian history
Paul Lemerle, The agrarian History of Byzantium: From the Origins to the twelfth Century, The sources and the problems, Galway University Press, Galway 1979
- I.Leontiades,Die Tarchaneiotai
I.Leontiades,Die Tarchaneiotai: Eine prosopographisch-siggilographische studie, Θεσσαλονίκη 1998.
- Leon Bard.
I.Bekker(εκδ.-επιμ.), Historia de Leone Bardae Armenii filio στο Leonis gramaticci chronographia, Βόννη 1842, 335-362
- Λέων Διακ.
εκδ.C.B. Hase, Leonis Diaconis, Historiae Libri Decem et liber de velitatione bellica, Nicephori, Augusti, [CSHB] Βόννη 1828

- T.K. Λουγγής, Δοκίμιο
 T. K. Λουγγής, Δοκίμιο για την κοινωνική εξέλιξη στην διάρκεια των λεγόμενων «σκοτεινών αιώνων» (602-867), Αθήνα 1985
- Lupus Protospatharius
 Lupus Protospatharius στο Monumenta Germaniae Historica εκδ. G.H. Pertz, Λούβρο 1826, επανέκδ. Στουτγκάρδη 1963, Scriptores 5, 52-63
- A. Μαρκόπουλος, Ιωσήφ Βρίγγας
 A. Μαρκόπουλος, «Ιωσήφ Βρίγγας Προσωπογραφικά Προβλήματα και Ιδεολογικά ρεύματα», στο Βυζαντινά Σύμμεικτα 4 (1981), σ.87-115
- A. Markopoulos, Le temoignage
 A. Markopoulos, Le temoignage du Vaticanus gr. 163 pour la periodentre 945-963, Βυζαντινά Σύμμεικτα 3 (1979) 83-119
- B. Martin Hisard, La vie de Jean et Euthyme
 B. Martin-Hisard “La vie de Jean et Euthyme et le statut du Monastere des Iberes sur l’ Athos” REB 49 (1991) 67-142
- Matthew of Edessa
 The chronicle of Matthew of Edessa, Translation and commentary by Hrach Bartikyan, Yerevan 1973
- Matthew of Edessa, Armenia
 Armenia and the crusades in the tenth to twelfth centuries: The cronicle of Matthew of Edessa, μτφρ. A.E. Dostourian Lanham- Λονδίνο 1993
- C.M. Mazzuchi, Basilia Parakinoumenos
 C.M. Mazzuchi, Dagli anni di Basilio Parakimomenos Aevum 52 (1978) 266-316
- E.Mc Geer, Nikephoros Ouranos
 E.Mc Geer, Tradition and Reality in the “Taktika of Nikephoros Ouranos” DOP 45 (1991), 129-140

- Μιχ. Απαλ. εκδ.Ι. Bekker , Μιχαήλ Ατταλειάτης, Michael Attaleiates Historia , (CSHB), Βόννη 1853
- Michel le Syrian Chronique de Michel le Syrien, Patriarche Jacobite d' Antioche (1169-99), εκδ. και μτφρ. J.B. Chabot, Παρίσι 1905-10
- Μικρά Ασία των θεμάτων Β. Βλυσίδου, Ε. Κουντουρά, Σ. Λαμπάκης, Τ.Κ. Λουγγής, Α. Σαββίδης, Η Μικρά Ασία των θεμάτων, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Αθήνα 1998
- R. Morris, Monks and loymen R. Morris, Monks and laymen in Byzantium 843-1118, Cambridge, Νέα Υόρκη 1995
- J. Nesbitt – N. Oikonomides, Seals J. Nesbitt – N. Oikonomides, Catalogue of Byzantine seals at Dumbarton Oaks and in the Fogg Museum of Art, 4 τόμ., Ουάσιγκτον 1991-2001
- J. Nesbitt – A. Bryer – A. Dun, Theodore Gabras J. Nesbitt – A. Bryer – A. Dun, Theodore Gabras, duke of Chaldia (+1098) and the Gabrades: portraits site and seals στο Α. Αβραμέα – Α. Λάιου – Ε. Χρυσός (επιμ.), Βυζάντιο: κράτος και κοινωνία. Μνήμη Νίκου Οικονομίδη, Αθήνα 2003, 51-70
- J. Norwich, Βυζάντιο J. Julius Norwich, Βυζάντιο. Το απόγειο μτφρ Ευγ. Πιερρής, Αθήνα 1997
- ODB The Oxford Dictionary of Byzantium (τομ. 1-3), εκδ. Α.Ρ. Kazhdan, Νέα Υόρκη 1991
- N. Oikonomides, Documents et etudes N. Oikonomides, Documents et Etudes sur les institutions de Byzance (VIIe-XVe

- s.), Λονδίνο 1976
- N. Oikonomides, Les Listes N. Oikonomides, Les listes de preance byzantines de ix et x siecles, Παρίσι 1972
- N. Οικονομίδης, Ενοποίηση N. Οικονομίδης, Η ενοποίηση του Ευρωπαϊκού χώρου (945-1071), ΙΕΕ, τ.Η΄, 98-151
- G. Ostrogotsky – E. Stein, Die G. Ostrogotsky-E. Stein, Die Kronungsordnung des Zeremonienbuches, Βυζάντιον 7 (1932) 185-233
- G.Ostrogotsky, Ιστορία G. Ostrogotsky, Ιστορία του Βυζαντινού κράτους, Αθήνα 2002
- N. Παναγιωτάκης, Λέων Διάκονος N. Παναγιωτάκης, «Λέων ο Διάκονος», Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών 34 (1968), 1-138
- PBW Prosopography of the byzantine world, ψηφιοποιημένο στο blog.pbw.cch.kcl.ac.uk
- P. Peeters, Histoires monastiques georgiennes P. Peeters Histoires monastiques georgiennes , Analecta Bollandiana 36-37 (1917-1919), 207-309
- Πείρα Πείρα στο Jus Graecoromanum I Zacharia von Lingenthal (εκδ.), Λειψία 1856
- D. Polemis, The Doukai D. Polemis, The Doukai. A Contribution to byzantine prosopography εκδ. Athlone Press, Λονδίνο 1968
- A. Poppe, baptism of Rus A.Poppe, “The political background to the baptism of the Rus”, DOP30 (1976) 196-244
- D. Potache, Charsianon La theme et la fortesse de Charsianon: recherches dans la region d’ Akdagmadeni στο Helene

- Anrweiler(επιμ.) ,Geographica Byzantina, , Παρίσι 1981
- Μ. Ψελλός, Χρονογραφία εκδ.Fondazione επιμ.Lorenzo Valla - A.Mondatori , Μιχαήλ Ψελλός,Michele Psello, Imperatori di Bizanzio (Cronografia), Volume I (Libri I-VI 75) , Μιλάνο 1997.
- W.M.Ramsay, The historical geography of Asia Minor W.M. Ramsay, The historical geography of Asia Minor, Papers of the royal geographical Society, τομ. IV, Λονδίνο 1890
- REB Revue des Etudes Byzantines, Παρίσι 1943κ.ε.
- S. Runciman, Bulgarian Empire S. Runciman, A history of the first Bulgarian empire, Λονδίνο 1930
- Κ.Ν. Σάθας. Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη Κ.Ν. Σάθας, Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, Bibliotheca Graeca medii aevi (A-Z) εκδ. Venedig, Παρίσι 1872-1894 (ανατύπ. Β.Ν. Γρηγοριάδης) Αθήνα 1979
- W.B. R. Saunders, The Aachen reliquary of Eustathios W.B. R. Saunders, “The Aachen Reliquary of Eustathios Maleinus 909-970, DOP 36, (Oxford 1986), 291-305
- G. Schlumberger, εποποιία G. Schlumberger, Η βυζαντινή εποποιία κατά τα τέλη του Ι΄ αιώνας (τ.Α΄1,Α΄2,Β΄).Τ.Α΄1: Ιωάννης ο Τσιμισκής 969-976, τ.Α΄2: Βασιλείου του Βουλγαροκτόνου νεανικά έτη 976-989 ,Τ.Β΄: Η Βυζαντινή εποποιία κατά τα τέλη της Ι' εκατονταετηρίδος : Βασιλείος Β' ο Βουλγαροκτόνος .Αθήνα 1905.
- W. Seibt, Die byzantinischen bleisiegel W. Seibt, Die byzantinischen Bleisiegel in Osterreich i Kaiserhof, Βιέννη 1978
- W. Seibt, Die Skleroi W. Seibt, Die Skleroi, Eine

- Prosographisch – sigillographische Studie
Verlag des Osterreichischen Akademie
der wissenschaften, Βιέννη 1976
- C. Setippani, Continuite des elites
C. Setippani, Continuite des elites a
Byzance durant les siecles obscurs. Les
princes caucasiens et l' empire du Vie au
IXe siecle, εκδ. de Boccard, Παρίσι 2006
- T. Sinclair, Eastern Turkey
T. Sinclair, Eastern Turkey: An
architectural and Archaeological Survey
4 vols (I-IV), Λονδίνο 1987-1990
- Ι. Σκυλ.
Ιωάννης Σκυλίτζης, Σύνοψις Ιστοριών,
εκδ. I. Thurn, Ioannis Skylitzae Synopsis
Historiarum (Corpus Fontium Historiae
Byzantinae V), Βερολίνο 1973
- Stephen of Taron
Des Stephanos of Taron armenische
geschichte μτφρ Η. Gelzer – Α.
Burckhardt, Λειψία 1909
- P. Stephenson, Byzantium's Balkan
Frontier
P. Stephenson, Byzantium's Balkan
Frontier, Cambridge 2000
- P. Stephenson, Development
P. Stephenson, "A development in
Nomenclature on the seals of the
Byzantine Provincial Aristocracy in the
Late Tenth Century REB 52 (1994), 187-
211
- P. Stephenson, The legend of Basil
P. Stephenson, The legend of Basil the
Bulgar Slayer, BMGS 24 (2000), 102-
132
- N. Svoronos, Les Nouvelles
N. Svoronos, Les Nouvelles des empereurs
Macedoniens, Concernant la terre et les
stratiotes, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα
Εθνικής Τραπέζης, Εθνικό Ίδρυμα
Ερευνών, Ινστιτούτο Βυζαντινών
Ερευνών, Αθήνα 1994

- Συν. Γεωργ. Μοναχού
I.Bekker (εκδ.)Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister, Georgius Monachus, [CSHB], Βόννη 1838, 763-924
- Συν. Σκυλ.
Συνεχιστής Σκυλίτζη, Skylitses Continuatus «Η συνέχεια της Χρονογραφίας του Ιωάννου Σκυλίτζη», εκδ. E.T. Tzolakes, Θεσσαλονίκη 1968
- Συν. Θεοφάνους
Συνεχιστής Θεοφάνους, I.Bekker (εκδ.)Theophanus Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon magister, Georgius Monachus, [CSHB] Βόννη 1838, 3-486
- M. Tarchianisvili, Die Anfänge des schriftstellrischen Ttigkeit des
M. Tarchianisvili, Die Anfänge des schriftstellrischen Ttigkeit des hl. Euthymius und des Aufstand von Bardas Skleros, Oriens Christianus 38 (1954), 113-124
- M. Tarchnisvili, Le souvlement de Bardas Skeros
M. Tarchnisvili, “Le souvlement de Bardas Skleros”, Bedi Kartlisa 17-18 (1964) 95-97
- Γ. Θεοχαρίδης, Δημήτριος Δούκας Καβάσιλας
Γ. Θεοχαρίδης «Δημήτριος Δούκας Καβάσιλας και άλλα προσωπογραφικά εκ ανεκδότου χρυσοβούλου του Καντακουζηνού» ,Ελληνικά 17 (1969) 1-93
- Θεοφάνης
Θεοφάνους Χρονογραφία, C. De Boor (εκδ.) ,Theophanis Chronographia, τομ. Α΄- Β΄, Λειψία 1883 (ανατυπ. Νέα Υόρκη 1980)
- TM
Travaux et memoires de l’ institute d’ ethnologie, Παρίσι 1926 κ.ε.
- W. Treatgold, History of the byzantine state
W. Treatgold, A history of the byzantine state and society, Stanforde 1995

- F. Trinchera, Syllabus
- D. Tsoungarakis, Byzantine Crete
- J. F. Vannies, Argyroi
- Κ. Βάρζος, Η γενεαλογία των Κομνηνών
- A. Vasiliev, The Goths in the Crimea
- Vie de Symeon
- Βίος Μιχαήλ Μαλεϊνού
- B. Βλυσίδου, Αριστοκρατικές οικογένειες
- N. Βρυέννιος, Histoire
- F. Trinchera, Syllabus Graecarum membranarum. Νάπολι 1865
- D. Tsoungarakis, Byzantine Crete from the 5th Century to the Venetian conquest, Αθήνα 1988
- J. F. Vannier, Familles byzantines les Argyroi: IXe-XIIe siecles, εκδ. Publications de la Sorbonne, Παρίσι 1975
- Κ. Βάρζος, Η γενεαλογία των Κομνηνών (Βυζαντινά κείμενα και μελέται 20 Α και 20Β), Θεσσαλονίκη 1984
- A. Vasiliev, The Goths in the Crimea, Μασσαχουσέτη 1936
- P.I. Hausherr (εκδ. και μτφρ.) Vie de Symeon le Nouveau Theologien (999-1022) par Nicetas Stethatos, Orientalia Christianna (2), Ρώμη 1928
- I. Petit (εκδ.) Vie et office de Michel Maleinos suivie du traite ascetique de Basile le Maleinote, , Παρίσι 1903, 9 (Bibliothèque Hagiographique Orientale 4)
- Βασιλική Βλυσίδου, Αριστοκρατικές Οικογένειες και εξουσία 9^{ος} – 10^{ος} αι. Έρευνες πάνω στα διαδοχικά στάδια αντιμετώπισης της αρμενοπαφλαγονικής και της Καππαδοκικής αριστοκρατίας, Θεσσαλονίκη 2001.
- Νικηφόρος Βρυέννιος ,P Gautier (εκδ. και μτφρ.), Nikephori Bryenni, Historiarum Libri Quattuor, {Corpus Fontium Historial Byzantine 9}, Βρυξέλλες 1975

- Σπ. Βρυώνης, Μικρά Ασία
- Σπ. Βρυώνης, Μικρά Ασία, ΙΕΕ, τ. Η', 344-354
- A.K. Wassiliou – W. Seibt, Pegonites
- A.K. Wassiliou – W. Seibt “Der Familienname Pegonites auf byzantinischen Siegeln und die anderen schriftlichen Quellen” στο S. Kotsabasis-G. Mavromatis (εκδ.), *Realia Byzantina* (Byzantinisches Archiv 22), Βερολίνο – Νέα Υόρκη 2009, 303-320
- M. Whittow, The making of Byzantium
- M. Whittow, *The making of Orthodox Byzantium*, Λονδίνο 1996
- D. Wood, The koukoulithariotai
- D. Wood, *The koukoulithariotai in Digenes Akritas*, *Βυζάντιον* 28 (1958), 91-93
- Yahya I
- I. Kratchovsky – A. Vasiliev (εκδ. και μτφρ στα γαλλικά), *Yahya Ibn, SA' ID AL ANTAKI “Histoire”*, , PO18 (1924), 699-832
- Yahya II
- I. Kratchovsky (εκδ. και μτφρ. στα γαλλικά), “*Histoire de Yahya Ibn Said d' Antioche*”, F. Micheau – G. Troupeau PO23 (1932) 349-520
- Yahya III
- B. Pirone (εκδ.) “*Yahya al –Antaki Chronache dell' Egitto fatimide e dell' impero Bizantino 937-1033*”, , PO47 (1997), 373-559.
- K.N. Yuzbashian, L' administration Byzantine en Armenie
- K.N. Yuzbashian, *L' administration byzantine en Armenie aux Xe-XIe siecles* στο *Revue des etudes armeniennes* X (1973-1974), 139-183
- Δ. Ζακυθηνός, Ιστορία
- Δ. Ζακυθηνός, *Βυζαντινή Ιστορία (323-1071)*, Αθήνα 1972
- Ι. Ζωναράς
- Ιωάννου Ζωναρά, *Επιτομή Ιστοριών*, εκδ.

M. Pinder – Th. Buttner – Wobst (CSHB,
I-III), Βόvνη 1841-1897
